

Zahraníční exkurze

Slovinsko

28.5. – 2.6. 2012

Sborník studentských prací

OBSAH

NĚKOLIK SLOV ÚVODEM.....	4
1) Fauna a flóra Slovinska.....	5
2) Krasové jevy ve Slovinsku.....	9
3) Zemětřesení ve Slovinsku.....	13
4) Ochrana přírody ve Slovinsku (národní parky, rezervace).....	16
5) Slovinsko – správní členění.....	20
6) Demografie Slovinska.....	23
7) Doprava a dopravní síť Slovinska.....	29
8) Slovinsko a cestovní ruch.....	35
9) Slovinské lázeňství.....	41
10) Školství ve Slovinsku.....	44
11) Ekonomická charakteristika Slovinska.....	46
12) Politický systém Slovinska.....	52
13) Zahraniční investice ve Slovinsku.....	56
14) Zahraničně – bezpečnostní politika Slovinska.....	62
15) Slovinská energetika.....	66
16) Stručný přehled slovinského průmyslu.....	69
17) Gorenje.....	75
18) Slovinsko a EU – vztahy před a po.....	77
19) Česko – slovinské vztahy (historie, současný stav).....	81
20) Slovinsko – nerostné suroviny.....	85
21) Slovinské vinařství.....	88
22) Zimní sporty ve Slovinsku.....	92
23) Slovinsko a balkánské války.....	95
24) Postavení Slovinska v Titově Jugoslávii.....	99

25) Ljubljana – charakteristika města.....	104
26) Maribor – charakteristika města.....	108
27) Nova Gorica – charakteristika města.....	111
28) Slovinská riviéra (Piran, Koper, Portorož...)	113
29) Terst – charakteristika města.....	118
30) Národní park Triglav – „vápencové srdce Slovinska“.....	121
31) Slovinská kultura – spisovatelé, dramatici a jejich díla.....	124
32) Slovinská hudba.....	128
33) Slavoj Žižek: nebezpečí relativismu – potřeba nové ontologie.....	130
34) Josip Plečnik a jeho dílo ve Slovinsku.....	136
35) Gastronomie Slovinska.....	140

NĚKOLIK SLOV ÚVODEM

Nedílnou součástí projektu Inovace geografických studijních oborů (Geoinovace), který je na Geografickém ústavu MU řešen v letech 2010 – 2013, jsou i nově zavedené zahraniční exkurze, jejichž hlavním organizátorem je olomoucký partner (UP). Hlavním účelem zahraničních exkurzí je hlubší poznání vybraných evropských zemí (Polsko, Slovinsko, Rumunsko aj.)

Předmět ZX508 Zahraniční exkurze 1 je koncipován jako kratší z obou zahraničních exkurzí a zpravidla probíhá v dřívějším termínu. 5-7 dní exkurze je vyplněno poznáváním místních přírodních a kulturních pamětihodností, přičemž vedení exkurze preferuje komentáře místních znalců a odborníků před masovými turistickými prohlídkami. Obohacení je v tomto případě oboustranné – studenti se dozvědí i něco, o čem se nepíše v bedekrech, a průvodce má možnost zjistit, co konkrétně zajímá české studenty či jak se např. dívají na některé problematické aspekty jeho země.

Součástí exkurze jsou i studentské referáty na předem vybraná témata. Ta se týkají dané země, event. zemí, kterými se projíždí, a studenti je obvykle přednášejí přímo v autobuse či na místě, kde není místní průvodce. Při zpracovávání referátu si každý student může zvolit téma blízké jeho zaměření (popř. vedení exkurze navrhnout téma vlastní) a je zde snaha o co nejširší tematický záběr, který odráží charakter a specifika navštívené země.

Slovinsko – tedy jedna ze dvou navštívených zemí v r. 2012 – představuje historicky, ekonomicky a v neposlední řadě i krajinářsky velice zajímavé místo. Slovinci – nehledě na dlouhodobé balkánské (a částečně mediteránní) vazby sami sebe identifikují spíše jako Středoevropany, tedy příslušníky prostoru, který s nimi sdílíme. Toto vnímání – vedle etnické a jazykové podobnosti – přispívá k vzájemnému česko – slovinskému porozumění a vytváří předpolí pro bohatou kulturní, hospodářskou i politickou spolupráci.

Sborník, který držíte v rukou, může sloužit nejen během exkurze, ale případným zájemcům o prohloubení studia i po návratu domů.

Mgr. Ondřej Herzán

V Brně 24.5. 2012

1 FAUNA A FLÓRA SLOVINSKA

Mgr. Petr Večeřa (KGG PŘF UP)

1.1 ÚVOD

Pestrost slovinské přírody odpovídá klimatické různorodosti Slovinska. Nejvíce se blíží středoevropskému charakteru přírody, ale na jihovýchodě země také submediteránnímu a v Alpách vysokohorskému. Pokud jde o druhovou rozmanitost, je zdejší příroda velmi pestrá, jen kapradin a mechů zde najdeme na 3000 druhů. Celkově má Slovinsko jen 22 druhů **endemických**, většinou jde o rostlinné druhy z Alp.

Slovinsko je již desetiletí příkladná země v oblasti ochrany přírody a individuálního přístupu k šetrnému způsobu hospodaření.

1.2 FLÓRA

Kolem 60 procent Slovinska je zalesněno a patří tak mezi třetí nejzalesněnější zemi Evropy. Slovinské lesy jsou zhruba z poloviny smíšené, jedna čtvrtina je čistě listnatých, jen pětina čistě jehličnatých, v nichž je nejčastější smrk (podobně jako u nás nejde již většinou o původní lesy, ale o následek vysazování). Slovinské lesy byly totiž odedávna dost intenzivně využívány pro těžbu dřeva do dolů, zpracování na dřevěné uhlí, dubové dřevo sloužilo pro stavbu lodí atd.

Ve středních polohách nad 500 m jsou velmi časté bukové lesy, zčásti smíšené s jedlí. Nad 1400 m listnaté stromy ustupují jehličnanům, posléze nad hranicí lesa se vyskytují nejrůznější jehličnaté keře a kosodřeviny.

Z alpských **rostlin** jsou známé a pro zdejší krajinu typické např. tzv. triglavské růže, mnoho vzácných druhů hořců nebo protěž alpská. V mokřadních oblastech (Lublaňská blata, Pohorje aj.) jsou typické rašeliničky, tráva ostřice, vřesy apod. Roste tu ale také vzácná masožravka rosnatka okrouhlostá, kterou můžete znát i z většiny našich pohoří. Raritou je i výskyt nízkého keře lýkovce jugoslávského, jehož areál rozšíření sahá až na jih Balkánu. Nepříliš běžný je druh hladníkovka pastinákolistá, která dostala své jméno po slovinském botanikovi France Hladnikovi a roste v nevelké oblasti na okraji Trnovského lesa, stejně vzácný je i hořec Clusiův či hořec Zoisův, rostoucí v Julských a Kamnicko-Savinjských Alpách, Karavankách a Trnovském lese.

1.3 FAUNA

I pro zástupce živočišné říše platí podobné věci jako pro rostliny. Jejich výskyt je určován především charakterem klimatu a typem biotopu. Slovinsko má celoevropský význam z hlediska ochrany velkých druhů savců, zejména medvěda hnědého, vlka či rysa v odlehlých oblastech notraňských a doleňských lesů. Druhým vzácným ekosystémem jsou **jeskyně**, kterým se někteří živošichové nevidaným způsobem přizpůsobili.

Měkkýši je ve Slovinsku zastoupeni i několika endemity. Pro nás jsou zajímavé druhy mořské, z nichž některé jsou cenné také pro hospodářské využití. Celkem se zde vyskytuje devět druhů *hlavonožců*, loví se např. sépie obecná, oliheň obecná či chobotnice pižmová.

V zemi žijí stovky druhů **pavouků**, přičemž pouze jediný je i člověku nebezpečný. Je to *snovačka jedovatá*, příbuzná známé tropické černé vdově. Žije v oblasti Přímoří. Její bolestivé kousnutí je nepříjemné, ale dosud ani ve Slovinsku či Chorvatsku nebyl zaznamenán jediný smrtelný případ.

Z nespočetného množství druhů **hmyzu** jsou zajímavé například *jeskynní kobylky* nebo *brouk*, který je prvním popsáním podzemním broukem na světě, objeveným v roce 1831 v Postojenské jeskyni. Z druhů běžnějších a známějších je to např. *cikáda*, známá svými hlasitými zvuky.

Velmi pestrá je i **mořská fauna**. Mezi nejběžnější patří *hvězdice*, *ježovky*, *pobřežní ryby*, malé druhy *žraloků*. Zvláštností jsou dvě ryby žijící v Sečoveljských salínách, které snášejí výkyvy v obsahu mořské soli – živorodka komáří (*Gambusia affinis*, slovin. gambuzija) a halančíkovec pruhovaný (*Aphanius fasciatus*, slovin. solinarka). Ze **sladkovodních** ryb je endemitní pstruh sočský (*Salmo trutta fario*).

Obojživelníků je tady podobně jako na většině území Evropy málo, pouze 23 druhů. Nejznámější je *macarát jeskynní* (*Proteus anguinus*, slovin. človeška ribica), jeskynní endemit dinárského Krasu. Jsou známy dva poddruhy, první obecný a druhý černý, objevený teprve nedávno, který je endemit v oblasti Bílé krajiny. Hojní jsou mloci a žáby.

Ani **plazů** není ve Slovinsku mnoho, jen 22 druhů. Z mořských tu žije jen jediný druh želvy, a to *kareta obecná*. V některých oblastech (Lublaňská blata) žije také chráněná sladkovodní *želva bahenní*. Z hadů zde žijí tři druhy nebezpečné pro člověka, a to i u nás běžná *zmije obecná*, *zmije menší* a *zmije růžkatá*. Ve vlhčích oblastech žijí i běžné druhy *užovek*.

Z **ptáků** tu jsou hojní zejména *vodní ptáci*, z nichž např. čáp bílý se stal dokonce symbolem Zámuří. Méně častí jsou ohrožení čápi černí nebo volavka popelavá. Hojní jsou kormoráni, často pustošící stavy ryb, potáplice a další. V lese to jsou pak vzácní tetřevi a tetřívci a v horách také bělokur. Silně ohrožený je i ledňáček říční, vlha pestrá či dudek chocholatý.

Největšími zástupci **savců** jsou zde *medvěd hnědý*, rozšířený zejména v oblasti kočevsko-sněžnických hor. Jeho stav (asi 500 – 600 kusů) je třeba již také zčásti redukovat a zdejší jedinci se stali základem úspěšných reintrodukcí medvěda ve francouzských Alpách, v Rakousku či v Itálii. Z dalších šelem se v téže oblasti vyskytuje také *vlk* nebo *rys ostrovid*, který tu byl již dříve vyhuben a byl reintrodukovan r. 1973 ze Slovenska. Vzácní jsou vysokohorští savci, zejména kamzík a původně vyhubený a znovu vysazený *kozorožec horský*. Z drobných savců jsou zde hojní hlavně *hlodavci*, r. 1953 sem byl úspěšně vysazen *svišť horský*. V oblastech bukových lesů je rozšířený *plch velký*. Jeho lov byl jednou z tradičních podzimních zábav zdejších obyvatel. Dodnes je slovinské kuchařky uvádějí jako jedno z tradičních doleňských jídel. Z jejich kvalitní zimní kožešiny se šily čepice, tzv. plchovky. Na jednu takovou pokrývku hlavy bylo použito asi 50 plchů.

Z **mořských savců** se u slovinských břehů trvale vyskytuje jediný, a to *delfín skákavý*, zcela výjimečně do severního Jadranu zabloudí také dva z největších kytovců, *vorvaň* či *plejtvák myšok*.

1.4 CHRÁNĚNÉ OBLASTI SLOVINSKA

Více než třetina celého území Slovinska je zařazena do evropské sítě oblastí ochrany přírody **Natura 2000**.

Vzhledem k nebyvalému a rozsáhlému přírodnímu dědictví je nabíledni, že se Slovinsko snaží svou přírodu účinně chránit. Již v roce 1924 zde vznikla první chráněná oblast a v r. 1961 byl oficiálně vyhlášen zatím **jediný slovinský národní park**, rozkládající se v téměř celé oblasti slovinských Julských Alp. **Triglavský národní park** má rozlohu 880 km², současně je ale také jednou z největších turistických atraktivit země, vždyť ročně přiláká kolem dvou milionů domácích i zahraničních návštěvníků. To s sebou samozřejmě nese svá rizika, zatím se však daří rozvíjející se turismus sladit s požadavky ochrany přírody. V náchylnějších vysokohorských partiích je většina turismu směřována do oblasti kolem Triglavu a údolí Triglavských jezer, kde je také nejvíce horských chat (Dom na

Komni, Koča při Triglavskih jezerih aj.). Rovněž sjezdové lyžování je koncentrováno do několika oblastí (Bovecko, okolí Kranjské Gory, Vogel apod.), kde lze využít lanovky.

Kromě Triglavského národního parku se ve Slovinsku nachází také tři **regionální parky** (Park Škocjanské jeskyně, Notraňský regionální park, Park Kozjansko), 44 **přírodních parků** (mj. Park Logarská dolina, Park Goričko, Sečoveljské saliny, Park Kolpa aj.).

1.5 ZÁVĚR

I přes podprůměrně velkou rozlohu státu a přítomnost pouze jediného NP je země domovem širokého spektra rostlin a živočichů vyskytujících se ve vysokohorské, nížinné i přímořské, potažmo mořské, oblasti. Mezi mnoha vzácnými druhy lze nalézt i několik endemických.

Slovinská příroda je právem označována za jednu z nejzachovalejších v Evropě. Vděčit za to může především aktivnímu a citlivému přístupu k ochraně přírody. Tento fakt by nikdy nefungoval bez ohleduplných a zásadových obyvatel, kterými Slovinci beze sporu jsou.

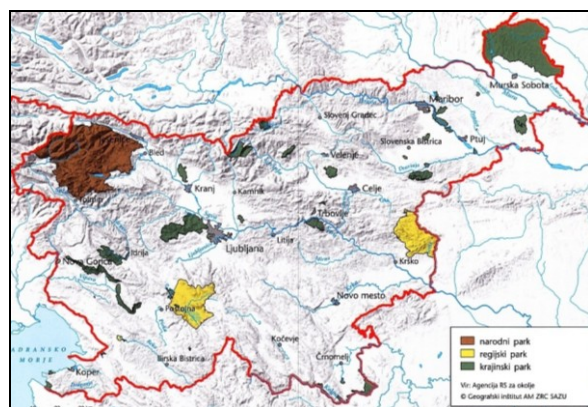
Obr.1 Hořec Clusiův (zdroj: <http://slorealie.upce.cz/>)
<http://slorealie.upce.cz/>)

Obr.2 Snovačka jedovatá (zdroj:

Obr 3: Plech velký (zdroj: <http://slorealie.upce.cz/>)
(zdroj: <http://slorealie.upce.cz/>)

Obr 4: Chráněná území

ZDROJE

- Vegetation [online]. 2010 (cit. 12. 5. 2012). Dostupné na: <<http://www.slovenia.info/en/Vegetation.htm?rastlinstvo=0&lng=2>>
- Slovinské reálie [online]. 2010 (cit. 12. 5. 2012). Dostupné na: <<http://slorealie.upce.cz/priroda.html>>
- Animal life [online]. 2010 (cit. 12. 5. 2012). Dostupné na: <<http://www.slovenia.info/en/Animal-life.htm?zivalstvo=0&lng=2>>
- Green Slovenia [online]. 2010 (cit. 12. 5. 2012). Dostupné na: <http://www.slovenia.info/en/zelena-slovenija.htm?zelena_slovenija=0&lng=2>

2 KRASOVÉ JEVY VE SLOVINSKU

Markéta Krieglerová (KGG PŘF UP)

2.1 KRAS

Slovo „KRAS“ dalo světu právě Slovinsko a Slovinci jsou na tuto jihozápadní část své země právem pyšní. Krasová plošina se tyčí nad Terstským zálivem a ze slovinského vnitrozemí ho lemují Vipavské údolí (Vipavska dolina) a táhne se na sever až k Alpám. Co se týče podnebí, leží na přechodu mezi kontinentálním podnebím centrálního Slovinska a středomořským podnebím Severního Jadranu. Území je doslova prošpikováno jeskyněmi a závrtů. Celkem jich je ve Slovinsku něco přes 8000, což z této malé země činí z tohoto pohledu skutečnou velmoc. Slovinci mají dokonce speciální jeskynní záchrannou službu (Jamarska reševalna služba). Prvenství drží i s první otevřenou jeskyní pro turisty na světě (1. pol. 17 století), kterou byla jeskyně Vilenica u Divače.

Kras je region, který se sice počítá do Přímoří, současně ale tvoří specifický přírodní a kulturně-antropologický celek. Jeho odlišnost je dána především atypickým geologickým podložím, které je tvořeno silnými vápencovými vrstvami, které daly vznik řadě krasových jevů – jeskyní, závrtů, propadů, propastí apod. Díky nim je to také kraj velmi suchý bez větších povrchových zdrojů vody, neboť většina dešťové vody rychle stéká do podzemních řek. I proto zde nikdy nevznikly větší obce či města. Blízkost Mediteránu se projevuje horkými a slunnými léty, zároveň je ale pro zdejší klima charakteristická také v zimě vanoucí bůra.

Hlavní turistickou atraktivitou regionu jsou pochopitelně jeskyně. Nejvýznamnějšími zdejšími jeskyněmi jsou Škocjanské jeskyně, ležící u obcí Divača a Škocjan, které jsou od r. 1986 jedinou slovinskou zajímavostí na seznamu Světového kulturního dědictví Unesco. Z dalších významných jeskyní lze zmínit např. jeskyni Vilenica nedaleko Lipice, kde se koná část programu mezinárodního literárního festivalu Vilenica (od 1986). Hlavní cenu tohoto festivalu převzali mj. čeští spisovatelé Jan Skácel a Milan Kundera.

Přírodní podmínky regionu se projevily také ve vnější podobě zdejší tradiční architektury a urbánního řešení obcí. Tradiční domy byly stavěny z kamene, často bez omítky. Domy mají dodnes střechy s velmi nízkým sklonem, tak aby kladly co nejmenší odpor bůře. U starých domů lze často najít nádrže na dešťovou vodu, která do nich byla sváděna ze střechy domu. Prozrazuje to, jak cenná zde voda byla.

Pro Kras jsou typické červené půdy (terra rossa), které slouží pro pěstování vinné révy, dávající slavné červené víno Teran. Z odrůd to je např. červený merlot, refošk, frankovka nebo bílá malvázie.

Slovinský kras je považován za nejkrásnější část podzemního světa naší planety. Unikátní místo v něm mají Škocjanské jeskyně s podzemním kaňonem vodního toku Reka. Je dlouhý 3,5 kilometru, místy až šedesát metrů široký a v nejvyšším bodě sto čtyřicet šest metrů hluboký. Reka pramení v krasové oblasti u hory Snežnik, skoro čtyřicet kilometrů teče krasovým podzemím, po vyústění se nazývá Timava a vlévá se do Terstského zálivu. Chloubou Škocjanských krasových sálů je Martelova dvorana, která rozměry 308 x 123 x 146 metrů je největší ve Slovinsku a jedna z nejrozsáhlejších na světě. Přes šest kilometrů dlouhé krasové chodby, dvorany, prohloubeniny a galerie Škocjanských jeskyní dosahují místy až dvousetmetrové hloubky. Nejnižší bod je 223 metrů pod povrchem.

2.2 ŠKOCJANSKÉ JESKYNĚ

Škocjanské jeskyně byly zapsány na světovém seznamu památek UNESCO. Je zde 28 jeskyní od listopadu 1986. Škocjanské jeskyně jsou významné především jako, přírodní jev globálního významu, který řadíme bok po boku s Grand Canyon, Velký bariérový útes, Galapágy, Mount Everest a dalšími.

Škocjanské jeskyně splňují kritéria pro vědecké památky světa v oblasti ochrany přírody: největší známý podzemní kaňon na světě (UNESCO kritéria AI, A-III);

Oblast má velký kulturní a historický význam, osídlena byla již od mezolitu. Dlouhodobé soužití mezi přírodou a lidmi se odráží v typické kultuře krasové krajiny, včetně konkrétního způsobu vypořádání se s krasovými jevy, které měli vliv na architektonické dědictví. Region byl historicky důležitý z hlediska základního výzkumu krasu a krasových jevů od 17. století (Valvasor). Podobně důležitá je důkazní role Škocjanské jeskyně v období, kdy byly turistické stezky vyřezávány do stěn jeskyně.

2.3 VÝZKUM

Systematický odborný průzkum Škocjanských jeskyní začal v polovině osmnáctého století, více než půlstoletí poté, kdy byl popsán vodní tok nořící se do jeskynního systému. Údajně se však o něm vědělo už ve čtvrtém století před našim letopočtem a zmiňuje se o něm i řecký filozof Poseidonius z Apamey v roce 60 př. n. l. Jeskyně v jihozápadní části dnešního Slovinska jsou zaznamenány i na mapách středověkých obchodníků.

Na výzkumu Škocjanských jeskyní se podílely desítky průzkumníků a vědců. Ve druhé polovině devatenáctého století to byli například Anton Hanke, Jožef Marinitsch a Friedrich Müller, kterým se dostalo přezdívky jeskynní triumvirát.

Anton Hanke se narodil v Bravancicích na Novojičinsku (1840) a v roce 1888 zveřejnil první mapu Škocjanských jeskyní. Před ním prováděl několikaletý výzkum slovinských krasových jeskyní geolog Adolf Schmidl, považovaný za zakladatele speleologie jako vědního oboru, rodák z Lázní Kynžvart (narodil se v roce 1802). Spolu s přítelem Ivanem Rudolfem prozkoumal několik jeskynních systémů a vydal jejich první přesné popisy. Pro charakteristické krasové jevy použil slovinské názvy dolina a ponor, které se začaly oficiálně používat jako mezinárodní termíny. Po Adolfu Schmidlovi se jmenuje dvorana, kde končí prohlídka Škocjanských jeskyní.

2.4 POSTOJENSKÉ JESKYNĚ

Adolf Schmidl se zapsal i do historie největšího slovinského jeskynního systému Postojná, když objevil skoro půlkilometrový úsek podzemního toku řeky Pivky. Celý jeskynní systém měří 20,5 kilometru a skládá se z několika jeskyní. Z nich nejznámější a nejnavštěvovanější je Postojná. Její délka přesahuje jedenáct kilometrů, zpřístupněna je necelá polovina. Další jsou Pivka, Černá jeskyně, Otok a Magdalena. V chodbě starých podpisů jsou svědectví o návštěvě jeskyně ve třináctém a patnáctém století, pozdější nápisy zejména z osmnáctého století jsou častější. Nejstarší podpis je z roku 1213.

Jako první popsal krásu Postojné v roce 1689 Johann Weichard Valvasor. Označil ji za největší a nejdelší krasový útvar, jaký kdy spatřil. Základní údaje zpracoval J. A. Nagel, fyzik a matematik vídeňského císařského dvora na popud Františka I., manžela rakouské císařovny Marie Terezie.

Slovinským symbolem jeskyně Postojná je objevitel a jeskyňář Luka Čeč (narodil se 1785 přímo ve vesnici Postojná).

Pozoruhodné jsou tu Krásné jeskyně. Jejich sály zdobí bílé a červené stalagmity rostoucí zdola a stalaktity, které visí ze stropů. Některé rostly v krápníkové sloupy. Unikátní tvary krápníků zabarvují příměsí. Oxidy železa je barví dočervena, oxidy manganu způsobují šedé a černé zabarvení. V Postojenských jeskyních je průměrné stáří krápníků padesát tisíc let, nejstarší mají až 500 tisíc let. Nejrozsáhlejším prostorem Postojenských jeskyní je Koncertní hala dlouhá 65 metrů, široká čtyřicet a vysoká rovněž čtyřicet metrů. V roce 1929 tam byl uspořádán koncert symfonického orchestru a obdobné koncertní, kulturní a společenské události se tu staly tradicí.

Jeskyně mají několik pater. Teplota se pohybuje od 8 do 10 stupňů Celsia, vlhkost je vysoká. Z pětikilometrové trasy přepravuje na úseku dlouhém 3,2 kilometru návštěvníky v láčcech, necelé dva kilometry je třeba projít pěšky. Jedna z kratších tras je upravena pro seniory a vozíčkáře. Výškový rozdíl na trase mezi nejvyšším bodem v jeskyni Magdalena a nejnižším v jeskyni Pivka je 115 metrů. Město stalaktitů a stalagmitů bylo zpřístupněno roku 1819 při příležitosti návštěvy císaře Františka Ferdinanda. Postojná se těšila přízni rakouského dvora. V roce 1857 ji navštívil císař František Josef s císařovnou Alžbětou. Jeskyně byly tehdy osvětleny dvanácti tisíci lampami. Pozváno bylo 2530 hostů. Do Postojné zavítali i účastníci první jízdy po nové železniční trati Lublaň – Terst.

2.5 JESKYNNÍ ŽIVOT

Postojenské stejně jako Škocjanské jeskyně speleologové stále zkoumají. Přímo v jeskynních prostorách je instalován multimediální program Vivarium Proteus, který podrobně přibližuje vývoj organismů. V jeskyni byly nalezeny pozůstatky různých druhů živočichů, například vymřelého jeskynního medvěda, jiní tu dodnes přežívají včetně zvláštních druhů brouků, pavouků, stonožek a raků. V jeskyních Slovinského krasu například žijí také četné druhy netopýrů, například vrápenec malý, netopýr dlouhonohý a obecný a netopýr mopsličí, hraboš sněžný a především endemický obojživelník macarát jeskynní (*Proteus anguinus*), kterému se slovinsky říká človeška ribica. Ten se stal přímo symbolem těchto jeskyní. Je slepý, dýchá zevními žábami, vypadá trochu jako mlok a podle pověstí je to malý drak. Jen v Postojenských jeskyních žije 86 druhů živočichů, z toho 48 vodních. (3)

2.6 SLOVINSKÉ TOSKÁNSKO

U Postojenských jeskyní ční na vápencovém srázu středověký hrad Predjama, jedna z nejvyhledávanějších slovinských památek. Část Slovinska tvoří vápencová pohoří a pahorky, které leží ve středomořském pásmu a vyznačují se velkým počtem slunečních dní. Rostou tu duby, pinie a olivovníky. Dřevo zdejších dubů patřilo k základním stavebním prvkům lagun a paláců v Benátkách. V teplém středomořském prostředí tu zrají olivy, různé druhy vinné révy i kaki ovoce. Škocjanský park ochraňuje od roku 1999 Ramsarská úmluva o mokřadech, které mají význam jako biotopy vodního ptactva. Slovinský krasový biosférický region je zařazen do programu UNESCO Člověk a biosféra. K symbolům Slovinského krasu patří neodlučně lipicáni. Světznámý hřebčín v Lipici se rozkládá uprostřed Slovinského krasu. Název vznikl podle lípy (slovinsky lipa), která tu byla vysazována poté, co starověké duby byly použity na výstavbu italských Benátek.

ZDROJE

- Slovinsko. *Světadily*. [Online] [Citace: 6. 5 2012.] <http://slovinsko.svetadily.cz/clanky/Slovinsky-kras-raj-pro-milovniky-jeskynniho-sveta-a-dobreho-vina>.
- Slovinský kras. *Slovinské reálie*. [Online] [Citace: 6. 5 2012.] <http://slorealie.upce.cz/kras.html>.
- Krasová velmoc Slovinsko. *fiftyfifty*. [Online] [Citace: 6. 5 2012.] <http://www.fiftyfifty.cz/Krasova-velmoc-Slovinsko-3579200.php>.
- Skocjan cave. *Unesco*. [Online] [Citace: 6. 5 2012.] <http://whc.unesco.org/en/list/390>.
- UNESCO The Škocjan Caves – World Heritage. *Park Škocjanske jame, Slovenia*. [Online] [Citace: 6. 5 2012.] <http://www.park-skocjanske-jame.si/eng/unesco.shtml>.

3 ZEMĚTŘESENÍ VE SLOVINSKU

Michaela Horáčková (KGG PŘF UP)

3.1 ÚVOD

Zemětřesení vzniká, pokud dojde k náhlému uvolnění energie v zemském tělese. Ta se pod povrchem hromadí v důsledku silových pochodů, které v horninách zemské kůry a pláště neustále vytvářejí napětíové stavy. Jestliže dojde k náhlému uvolnění této nashromážděné energie, vzniká zemětřesení, které můžeme definovat jako "soubor krátkodobých pohybů reprezentující proces při změně napětíového stavu hornin" (cit. BRÁZDIL, R., et al, 1988, 137).

Mezi základní pojmy patří: Ohnisko zemětřesení- je místo v zemské kůře nebo plášti, kde otřesy vznikají. Ohnisko samo o sobě není prostorově omezeno a může dosahovat velkých rozměrů, někdy i několika set kilometrů. Proto jej nahrazuje jedním bodem, hypocentrem, který představuje těžiště plochy ohniska Kolmý průmět hypocentra na zemský povrch nazýváme epicentrum. Jde o bod na povrchu, který je nejbližší k oblasti vzniku otřesů. Vzdálenost mezi epicentrem a hypocentrem udává hloubku ohniska.

3.2 ZEMĚTŘESENÍ VE SLOVINSKU

S ohledem na počet a intenzitu zemětřesení je území Slovinska poměrně aktivní oblast. Je to proto, že země leží na seizmicky aktivní jižní hranici euroasijské tektonické desky na severozápadní hranici Středomořsko-himálajského seismického pásu, který je jedním z nejvíce seizmicky aktivních oblastí na Zemi. Důvod pro řadu slabých a silných zemětřesení se nachází ve složité geologické a tektonické struktuře tohoto území, které leží na pobřeží Jaderského štítu. Jadranská deska se otáčí proti směru hodinových ručiček, což způsobuje různé pohyby, zejména na severní a východní straně. Pohyb těchto částí v různých směrech vytváří napětí, které pak může způsobit zemětřesení.

Zkoumáním historických zdrojů a monitoringem seismických jevů je prokazatelné, že v minulosti ve Slovinsku proběhlo více jak 60 ničivých zemětřesení. Kromě hmotných škod, si zemětřesení vyžádalo mnoho lidských životů. Kromě Ljubljani, kde byla většina seismické energie uvolněná, probíhala většina zemětřesení v oblastech Idrija, Tolmin a Krško-Brežice. V 20. století tam bylo více než 20 zemětřesení.

Agentura pro životní prostředí ve Slovinsku provádí tyto činnosti v oblasti seismologie: průběžné sledování a hodnocení seismické aktivity na území Slovinska a v dalších oblastech, poskytuje informace o významných zemětřeseních, vytváří síť seismických stanic ve Slovinsku, umísťuje dočasné seismické stanice v období zvýšené seismické aktivity, provádí makro seismické šetření, koordinuje geologické a geofyzikálních šetření týkající se seismické aktivity, vypracovává mapy seismického rizika a nebezpečí, zpracovává hodnocení seismické aktivity v jednotlivých oblastech, zajišťuje výměnu dat s mezinárodními seismologickými centry.

3.3 VÝZNAMNÁ ZEMĚTŘESENÍ

V roce 1895 proběhlo v Lublani zemětřesení někdy také označované jako Velikonoční zemětřesení. Kromě Lublaně zasáhlo hlavní a největší město Carniola korunní země Rakouska-Uherska. Bylo to poslední ničivé zemětřesení v této oblasti. Dosáhlo 6,1 stupňů Richtera. Epicentrum bylo lokalizováno v Janče, asi 16 kilometrů na východ od centra města Lublaň. Otřesy byly cítit v kruhu o poloměru 350 kilometrů, více než 100 otřesů následovalo v příštích deseti dnech.

Největší škody byly způsobeny v kruhu o poloměru 18 km. V té době žilo v Lublani asi 31000 osob s asi 1400 budov. Deset procent budov bylo poškozeno nebo zničeno, ale jen několik lidí zemřelo. Na Vodnikově náměstí byl starý klášter, jehož budova byla poškozena tak, že musel být zbourán a místo něj byl postaven outdoorový trh (Lublaň Central Market, Osrednja Ljubljanska tržnica), nyní důležité místo ve městě. Škoda byla odhadnuta na 7 milionů zlatých.

Ráno po zemětřesení, městská rada přijala mimořádná opatření na pomoc nejhůře postiženým obětem. Všechny městské školy byly dočasně uzavřeny, a některé továrny dočasně zastavily provoz. Mnozí občané Lublani opustili jako uprchlíci. Pomocnou ruku podaly i další oblasti Rakouska-Uherska, a to zejména Vídeň, české země a Chorvatsko-Slavonie. Škody po zemětřesení byly velmi rozsáhlé.

Až do zemětřesení měla Lublaň provinční vzhled. Zemětřesení způsobilo širokou expanzi města a široké vídeňské secesní architektonické změny. Od roku 1895 do roku 1910 bylo vytvořeno 436 nových budov a stovky budov byly renovovány nebo rozšířeny ve stylu vídeňské secese. Většina mostů, památek, parků a hlavní budovy se datují do období po zemětřesení. V roce 1897 byla zřízena první rakousko-uherské seismická observatoř se sídlem v Lublani ve Vegově ulici.

Dne 12. července 2004 v 13:04 proběhlo zemětřesení o síle 4,9 Richterovy stupnice a otřáslo nejen Slovinskem ale i okolními zeměmi. Epicentrum bylo v severozápadním Slovinsku, v údolí Soča, v blízkosti epicentra silného zemětřesení z roku 1998 (5,6 Rychterovy škály). Podle prvního terénního průzkumu lokality největší škody byly v městečku Bovec a vesnici Cezsoca. Více než 1100 domů bylo poškozeno, jeden člověk zemřel v důsledku zavalení sutinami a mnoho dalších bylo zraněno. Zemětřesení bylo cítit v celém Slovinsku, v Chorvatském Záhřebu, v jižních částech Rakouska a v Itálii (až do Benátek a Bologni).

3.4 ZÁVĚR

Zemětřesení ve Slovinsku jsou poměrně časté. Dokonce i většina hustě osídlených oblastí může být zasažena ničivým zemětřesením. Řízení ohrožení zahrnuje různá opatření zaměřená na snížení následků, nejzásadnější je sledování a studium hrozeb zemětřesení. Ze studie a analýzy schopnosti budov odolat zemětřesení vyplývá, že velká část obytných a průmyslových budov, infrastruktury a dalších zařízení je nevhodná, což znamená, že připravenost poskytnout ochranu, záchranu a pomoc musí být intenzivnější. Celková ochrana proti zemětřesení zahrnuje prevenci, zakládání a udržování připravenosti, ochrany, záchrany a sanační práce.

ZDROJE

- Přírodní katastrofy a environmentální hazardy: Zemětřesení. [online]. Brno 2010. [cit. 2012-05-18]. Dostupné z: <http://www.sci.muni.cz/~herber/quake.htm#1>
- Administration for civil protection and disaster relief: Earthquakes. [online]. 2011. vyd. [cit. 2012-05-18]. Dostupné z: <http://www.sos112.si/eng/page.php?src=og11.htm>
- European-Mediterranean Seismological Centre: Earthquake information. [online]. 2009. vyd. [cit. 2012-05-18]. Dostupné z: <http://www.emsc-csem.org/Earthquake/85/mb-5-1-Slovenia-12-07-2004>
- Earthquake threat in Ljubljana: Potresna ogroženost Ljubljane. [online]. [cit. 2012-05-18]. Dostupné z: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-IG209UX5/?&language=eng>

4 OCHRANA PŘÍRODY VE SLOVINSKU (národní parky, rezervace)

RNDr. Jan Trávníček (GÚ PŘF MU)

4.1 ÚVOD

Když se v září roku 2007 objevila zpráva o tom, že Slovinsko přijalo zákon proti světelnému znečištění noční oblohy (např. www.enviweb.cz), řada českých ochránců přírody a krajiny mohla jen smutně přihlížet. Zákon omezující svícení nad horizont a určující clonění svítidel či tlumení veřejného osvětlení v určitých fázích noci byl pravděpodobně první k tomuto tématu přijatou právní normou na světě. Vlasák (2007) oprávněně upozorňuje, že drtivá většina „*právních norem je subjekty práva skutečně dodržována*“. Rozdíl mezi Českou republikou a Slovinskem přitom není ani tak ve vlastní právní úpravě, jako spíše kontrole státních orgánů (např. Slovinská inspekce životního prostředí) a právním povědomí občanů, spojeným s jejich hrdostí ve vztahu k přírodním hodnotám své země na rozhraní idealismu a pragmatismu (příjmy z cestovního ruchu). Ochrana životního prostředí patří k základním povinnostem státu a jako politické téma hraje podstatnou roli. Typickým příkladem významu ochrany přírody ve Slovinsku je slovinské ČŠOD (Center šolskih in obšolskih dejavnosti - Centre for school and outdoor education). Organizace těží z faktu, že součástí kurikula základních škol jsou „out-of-school classes“ minimálně dvakrát během povinné docházky. Toto se realizuje na 23 pobytových centrech a 14 denních centrech v celém Slovinsku, sdružených v rámci organizace podporované státem. Takovou situaci si v České republice lze jen těžko představit...

4.2 ÚZEMNÍ OCHRANA PŘÍRODY

Slovinsko představuje řádově 0,004% zemského povrchu, na kterém se soustředí cca 2% známých suchozemských druhů. Výjimečná (v rámci podzemních sladkovodních akvatických ekosystémů ve světovém měřítku) je především diverzita podpovrchového života vázaná na lokality krasových podzemních prostor (blíže Sket, Zagmajster 2004). 60 % území státu pokrývají lesy, z nichž jde v polovině případů o lesy listnaté. V druhové ochraně je zjevný důraz na ochranu velkých savců (medvěd, rys, vlk...), příspěvek je však zaměřený především na ochranu územní.

Z hlediska vlastní územní ochrany lze rozlišit velkoplošná chráněná území (národní, regionální a krajinné parky) a maloplošná (přísné přírodní rezervace, přírodní rezervace a přírodní památky). Evropská legislativa (směrnice o ptácích a o stanovištích) se projevila vyhlášením soustavy NATURA 2000. Představu o plošném rozsahu chráněných území komplikuje jejich četný překryv a dynamika související s přijetím evropské legislativy. Bez území NATURA 2000 je, převážně prostřednictvím **velkoplošných chráněných území**, chráněno cca 12% území státu. Jde především o:

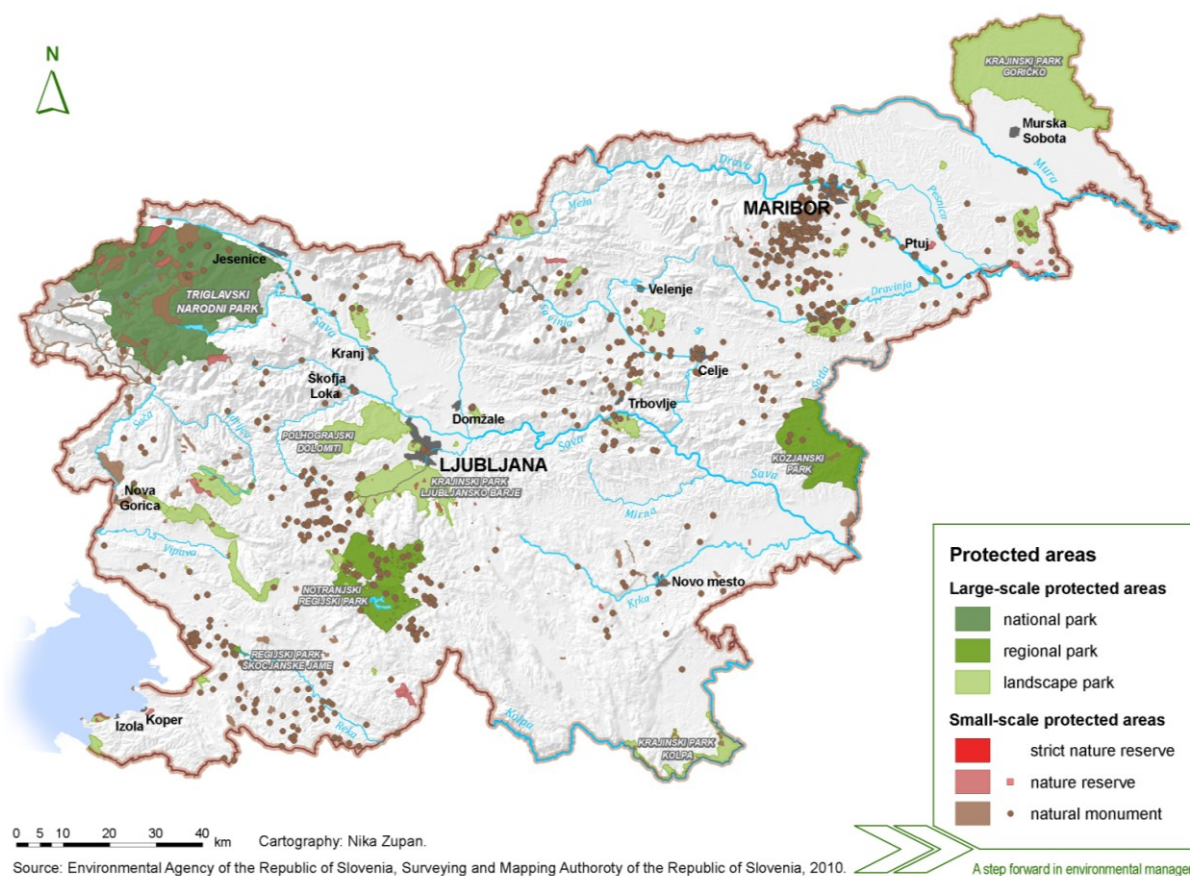
Jeden **národní park** (kategorie „II“ v rámci klasifikace IUCN – blíže Dudley, ed. 2008): Triglav National Park. Jde o území s převahou vysokohorského krasu vyhlášené v r. 1924. Park je členěn na 3 zóny obdobně jako v ČR a o jeho fungování se stará cca 60 zaměstnanců. Fungování parku upravuje zvláštní zákon a další parky nejsou ve Slovinsku plánovány.

Tři **regionální parky** (převážně kat. „V“ v rámci klasifikace IUCN), definované jako „*extensive areas whose ecosystems and landscapes are characteristic of a region, with large portions of nature in its*

original state and areas of valuable natural features“ (Kolektiv, 1999). Člení se na dvě zóny – konkrétně jde o:

- Kozjansko regional park
- Škocjan Caves regional park
- Notranjska regional park

Krajinné parky – přibližně 44 samostatných území (převážně kat. „V“ v rámci klasifikace IUCN), kde „interaction of people and nature over time has produced an area of significant ecological, biological or landscape value“ (Kolektiv, 1999), Jak uvádí Elliot a Udovč (2005), malé množství regionálních parků určuje především náročná legislativa. Naopak krajinné parky mohou být ustanoveny na lokální úrovni, pokud nejsou v rozporu s cíli na národní (politické) úrovni.

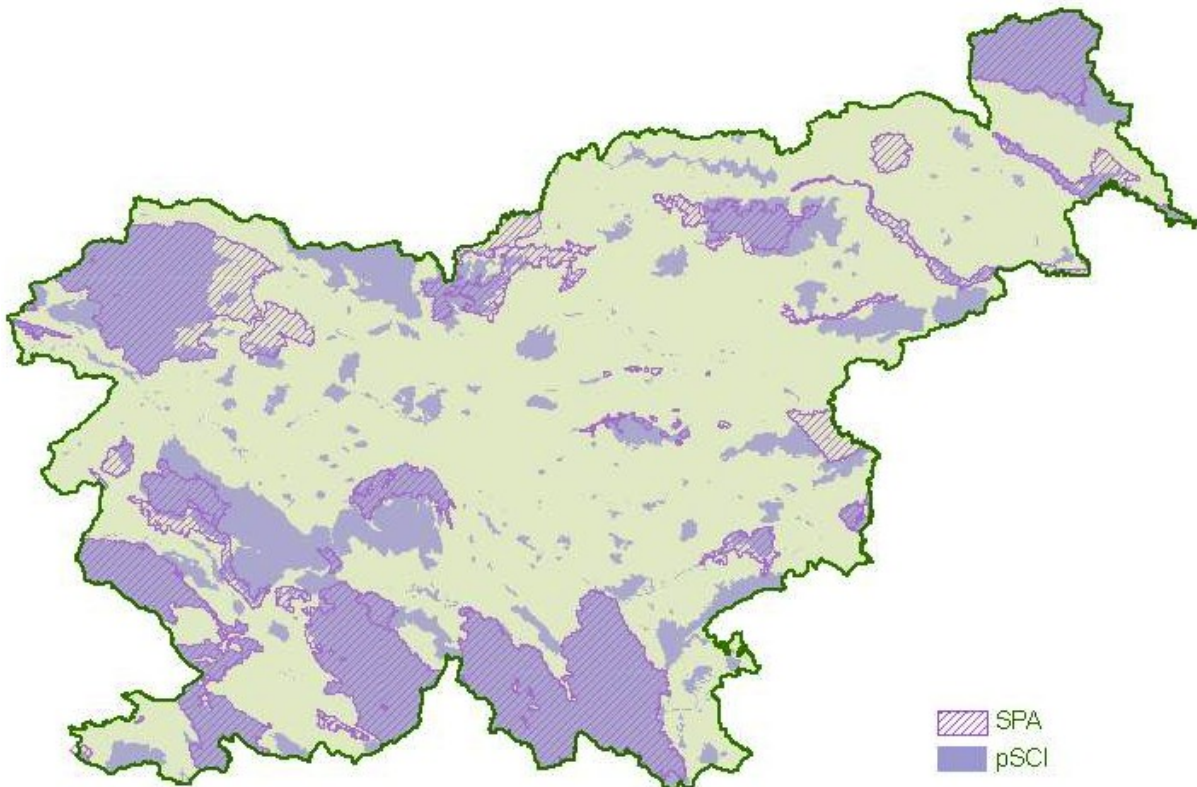

Obr.5 Typologie a prostorové rozšíření velkoplošných a maloplošných chráněných území

Maloplošná území

Ve Slovinsku je cca 60 **přírodních rezervací** (kategorie „IV“ a „I“ v rámci klasifikace IUCN), cca 1.200 **přírodních památek** (kategorie „III“ v rámci klasifikace IUCN) a cca 15.000 **významných přírodních prvků** (více než polovina jsou jeskyně) definovaných takto: „rare, valuable or well-known natural phenomenon as well as any other valuable phenomenon that is part of living or non-living nature, a natural area or part of a natural area, an ecosystem, landscape or designed landscape. This includes geological phenomena, minerals and fossils and their sites, surface and

subterranean Karst phenomena, subterranean caves, gorges and narrows as well as other geomorphological phenomena, glaciers and glacial forms, springs, rapids, waterfalls, lakes, bogs, brooks and rivers with banks, the seashore, plant and animal species, their exceptional specimens and habitats, ecosystems, landscape and designed landscape.“ (<http://kazalci.arso.gov.si>). Jsou chráněny před zničením a většina z nich je chráněna na lokální úrovni (marginálně je zastoupena národní úroveň u těch obzvláště významných).

Obr.6 Územní rozsah soustavy NATURA 2000 (zdroj <http://www.arso.gov.si>); SPA jsou ptačí oblasti, pSCI evropsky významné lokality

V letech 2004 až 2008 bylo postupně vyhlášeno cca 35,5% území státu jako součást soustavy NATURA 2000, při velkém překryvu obou typů území (stanoviště a ptačí oblasti). Značná rozloha nově chráněných území je v jižní (krasové) části státu.

4.3 ZÁVĚR

Slovinsko má v podstatě srovnatelný legislativní základ územní ochrany, nicméně dosažené výsledky jsou zjevně hodnotnější. Východiskem je osobní angažovanost obyvatel státu a přijetí kvality životního prostředí jako předmětu osobní zainteresovanosti a hrdosti. Tato situace odráží iniciativu v rámci forem ochrany vázaných na lokální měřítko v kontrastu s *top down* řízením na úrovni státních nařízení (příkladem je pouze jeden národní park v kontrastu s četnými krajinnými parky). Postoj veřejnosti se odráží i na vysokém počtu dobrovolnických sdružení a společenstev v této tématické oblasti a na významu přikládanému environmentálnímu vzdělávání a osvětě při participaci státem podporovaných vzdělávacích organizací.

ZDROJE

- BIZJAK, J. 2008: *Zavarovana območja v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje im prostor. 96 s.
- *Center šolskih in obšolskih dejavnosti*. [cit. 2012-05-01]. Dostupné na: <<http://www.csod.si>>.
- DUDLEY, N. (ed.) (2008). *Guidelines for Applying Protected Area Management Categories*. Gland: IUCN. 126 s.
- ELLIOTT, C., UDOVČ, A. (2004): *Nature conservation and spatial planning in Slovenia: continuity in transition*. Land Use Policy. 22 (2005), pp. 265–276.
- KOLEKTIV (1999): *Nature conservation act*. 78 s.
- SKET, B., ZAGMAJSTER, M. (2004). *How to inventory and evaluate the biologically important subterranean world heritage? The case of Slovenia*. Acta carsologica 33 (2, suppl. 1): 28.
- *Slovenian environmental agency*. [cit. 2012-05-02]. Dostupné na: <<http://www.arso.gov.si/en/>>.
- *Slovinsko přijalo zákon proti světelnému znečištění noční oblohy*. [cit. 2012-04-24]. Dostupné na: <<http://www.enviweb.cz/clanek/archiv/65694/slovinsko-prijalo-zakon-proti-svetelnemu-znecisteniu-nocni-oblohy>>.
- VLASÁK, M. (2007): *Srovnání základů právní úpravy práva životního prostředí ve Slovinsku a v České republice*. [cit. 2012-04-30]. Dostupné na: <<http://spravni.juristic.cz/610102/clanek/spravni2.html>>.

5 SLOVINSKO – SPRÁVNÍ ČLENĚNÍ

Bc. Michal Koběluš (GÚ PŘF MU)

5.1 ÚVOD

Slovinsko je stát, který se nachází na „pomyslné“ hranici několika rozdílných geografických celků, což mělo vliv na jeho kulturně-historický, ale i politicko-správní vývoj. Ten v sobě také odrážel jednak blízkost středoevropských států, ale také nelze opomínat vliv balkánské kultury a částečně také Středomoří.

5.2 VÝVOJ SPRÁVNÍHO ČLENĚNÍ

Slovinsko bylo podobně jako jiné středoevropské státy dlouhá staletí pod nadvládou Habsburků a ta výraznou měrou ovlivnila budoucí podobu správního členění, ale také výrazně zasáhla do kulturně-historického vývoje. Po rozpadu Rakousko-Uherské monarchie se Slovinsko stává součástí tzv. Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (FERDA, 2007). Tento státní útvar neměl dlouhého trvání a záhy byl transformován a přejmenován na Království Jugoslávie.

7. března 1945 se tedy Slovinsko stává součástí mnohonárodnostního státu Jugoslávie. V roce 1952 proběhla změna administrativního členění, když se samosprávními jednotkami stávají oficiálně obce, okresy, města a lidový výbor komuny. Okresy byly ve Slovinsku oficiálně zrušeny v roce 1965 (CABADA, 2005).

System územního členění, který je založen na tzv. občinách začíná ve Slovinsku vznikat a fungovat již v průběhu 19. století. Ten funguje s krátkým přerušením po obnovení slovinské samostatnosti v roce 1991 opět od roku 1993. Během posledních dvou desetiletí došlo k několika změnám v případě uspořádání obcí. Například 15. června 2002 vznikla odtržením 55 sídel od obce Litija. Nová obec Šmartno pri Litiji, obec Šentjur pri Celju se přejmenovala na Šentjur a dále došlo k několika přesunům sídel z jedné obce do druhé, například sídlo Hrastje přešlo ze Šenčuru do obce Kranj. K 1. 1. 2005 byla průměrná rozloha obce 105 km², v průměru měla přibližně 10 176 obyvatel.

Poslední změny nastaly nejprve v březnu roku 2006, kdy vzniklo 12 nových obcí. Další 5 nových obcí vzniklo v červnu 2006 (Administrative structure, 2007). Svoji administrativní úlohu však začaly nové obce plnit až od 1. ledna 2007 (FERDA, 2007). 1. ledna 2012 vznikla 211. obec – Mirna.

V současnosti slovinské zákony stanovují minimální počet obyvatel obce 5000, je však možná výjimka (CABADA, 2005).

Po vstupu do Evropské unie bylo také Slovinsko nuceno vytvořit regiony dle klasifikace NUTS, potřebné pro mezinárodní srovnání. Úroveň NUTS III je ve Slovinsku tvořena celkem dvanácti statistickými regiony (viz obr. 1), úroveň NUTS IV je tvořena celkem 58 správními jednotkami. NUTS V byla v době sčítání v roce 2002 tvořena 192 obcemi, v roce 2007 již 210 obcemi a v současnosti je to tedy 211 obcí.

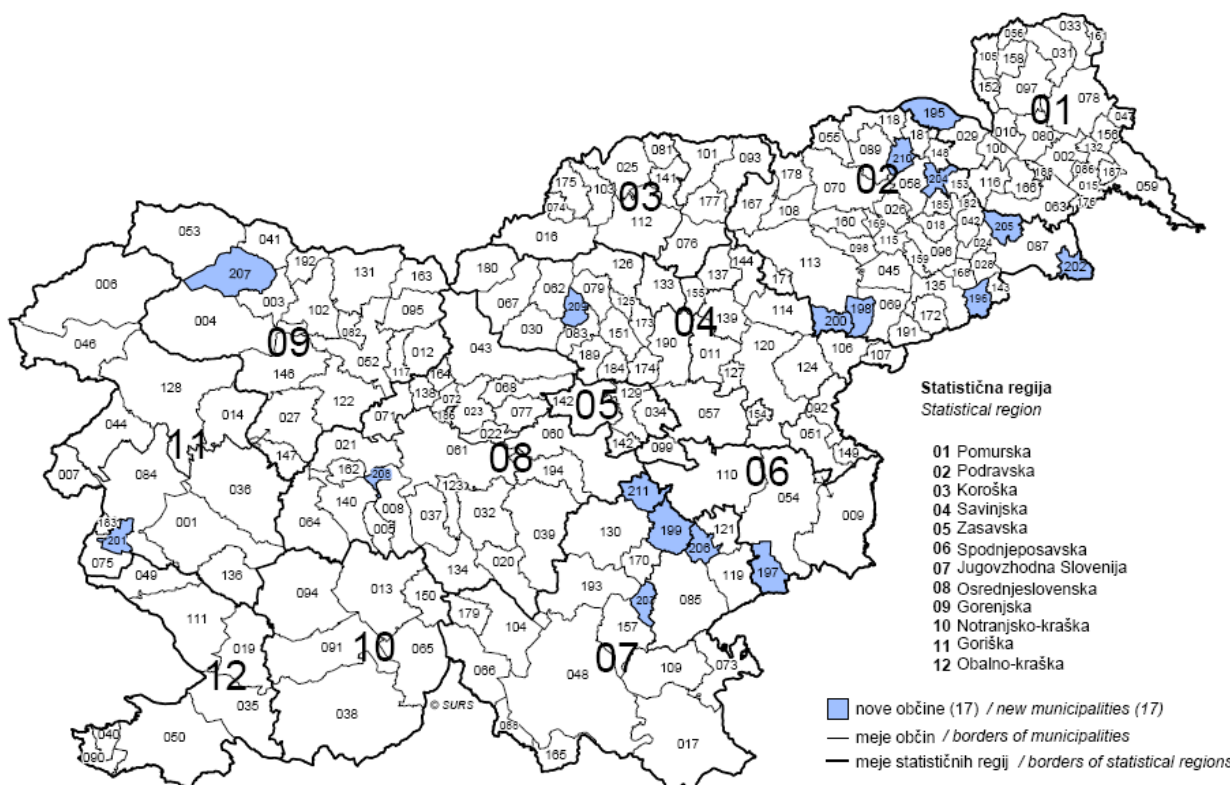
Dalším možným správním členěním ve Slovinsku je statut města. Ten je udělován na základě rozhodnutí Národního shromáždění. Při udělování statutu města je podobně jako v jiných státech zohledňována velikost sídla, historický vývoj, hospodářská struktura apod.

V rámci již zmíněných obcí se vyčleňují ještě tzv. městské oblasti (slovinšsky „mesto območje“, což je skupina sídel kolem centrálního sídla. Od toho také pak celá oblast přejímá název.

5.3 ZÁVĚR

Slovinsko si obdobně jako mnohé střeoevropské či balkánské státy prošlo dlouhou cestu k vlastní samostatnosti. Po dlouhá staletí bylo pod nadvládou mocnějších a větších (sousedních) států, které určovaly mimo jiné i podobu správního členění a většinou pouze na těchto státech „záleželo“, jaké členění a jaká míra autonomie bude (nejen) ve Slovinsku uplatněna. Teprve po roce 1991 se samostatné Slovinsko vydává na cestu k transformaci. Ta postupně završena vstupem do Evropské unie v roce 2004 a v roce 2007 přistoupením do jednotné měnové unie.

Všechny tyto kroky vedly také k propojení slovinského „historického“ administrativního členění s evropským. Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, muselo být jako v případě jiných nově přistupivších států zavedeno jednotné evropské členění, především pak pro potřeby mezinárodního srovnání a regionální politiku.

Obr. 7 Administrativní členění Slovinska na statistické regiony a obcí v roce 2006 (modře vyznačeny obcí vytvořené v roce 2006).

Pramen: Administrative structure 2007 in FERDA, 2007.

Tab. 1 Hierarchické úrovně klasifikace NUTS podle počtu obyvatel.

Hierarchická úroveň	Doporučená velikost		Slovinsko	
	Minimum	Maximum	Velikost	Název (k 31. 3. 2002)
NUTS I.	3 000 000	7 000 000	1 964 036	Slovinsko
NUTS II.	800 000	3 000 000	1 964 036	Slovinsko
NUTS III.	150 000	800 000	45 547 - 496 675	Statistický region (12)
NUTS IV.	-	-	8 123 - 323 200	Správní jednotka (58)
NUTS V.	-	-	332 - 265 881	Občina (211)

Pramen: FERDA, 2007.

ZDROJE

CABADA, L. (2005): *Politický systém Slovinska*. Sociologické nakladatelství, Praha.

Eurostat – Population Eurostat [cit. 2012-05-01].. Dostupné na WWW: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>>

FERDA, J. (2007): Slovinsko v EU: středoevropské, alpské, středomořské a balkánské rysy v charakteristice stát, Diplomová práce MU, Brno.

PELIKÁN, J. - TEJCHMAN, M. (1994): Dějiny Jugoslávie, 1918-1991. Univerzita Karlova, Praha.

VITURKA, M. – ŘEHÁK, S. – VANČURA, M. (2004): Regionální geografie Evropy a ČR. I. vyd., Masarykova univerzita, Brno.

6 DEMOGRAFIE SLOVINSKA

Mgr. Markéta Pásková (GÚ PŘF MU)

6.1 ÚVOD

Údaje o demografii zaznamenává Statistický úřad Slovinské republiky (<http://www.stat.si/>). Jsou zde k dispozici jednoduché tabulkové výstupy k okamžitému použití a zároveň také přehledný vyhledávací portál k vyhledávání konkrétních demografických charakteristik, obvykle vztažených k jednotlivým kvartálům. Data jsou na tomto portálu dostupná přibližně od roku 1998. Počínaje rokem 2008 však došlo ke změně metodiky sčítání, na což na stránkách upozorňují. Za rok 2008 tedy byla k dispozici dvojí data – před revizí a po ní. Čeho se změna metodiky týkala, je popsáno zde: http://www.stat.si/eng/novica_prikazi.aspx?id=2915. Nicméně ve zkratce lze říci, že byla přehodnocena délka pobytu cizinců.

Z hlediska etnického složení mají většinu v populaci Slovinci (83,06 %), následují je Srbové (1,98 %), Chorvaté (1,81 %) a Bosňáci (1,1 %). V roce 1857 žilo na území dnešního Slovinska 1 101 854 obyvatel a od té doby v zásadě jejich počet až do současnosti stoupal. Výjimkou bylo období po první světové válce: jestliže v roce 1910 žilo na území dnešního Slovinska 1 321 098, v roce 1921 již jen 1 054 919. Po roce 1921 počet obyvatel opět narůstal. Ačkoliv v letech 1961 až 1991 absolutní počet Slovinců rostl, jejich procentuální podíl s rostoucím zastoupením Srbů a Chorvatů klesal. (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Slovinsko#Demografie>)

K 1.1.2012 žilo ve Slovinsku 2 055 496 obyvatel. (http://www.stat.si/eng/novica_prikazi.aspx?id=4653) Populace sestávala z 1 016 731 mužů a 1 038 765 žen. Vyjádřeno v procentech 49,5% mužů a 50,5% žen. Součty obyvatel jsou uvedeny v tabulce č. 1 vždy k 1. měsíci v daném kvartálu. Za poslední rok počet obyvatel Slovinska vzrostl přibližně o 5 tisíc. Tento růst je však vzhledem k celkovému počtu obyvatel především ze strany cizích státních příslušníků. V absolutních číslech se jejich populace zvětšila přibližně o 3000, v relativních to však činí 3,4 %. Naopak přírůstek populace Slovinců je v relativních číslech pouhých 0,12 %. Je zjevné, že Slovinsko v oblasti demografie sleduje trendy bývalých postkomunistických zemí a přírůstek se zde odehrává formou přistěhování, nikoliv však přirozenou cestou.

Tab 2 Počet obyvatel ve Slovinsku podle pohlaví v posledních kvartálech.

	1.1.2011	1.4.2011	1.7.2011	1.10.2011	1.1.2012
Počet obyvatel					
Součet	2 050 189	2 051 277	2 052 496	2 054 741	2 055 496
muži	1 014 563	1 014 908	1 015 430	1 016 456	1 016 731
ženy	1 035 626	1 036 369	1 037 066	1 038 285	1 038 765
Obyvatelstvo se státní příslušností Slovinské republiky					
součet	1 967 443	1 968 110	1 968 759	1 969 887	1 969 941
muži	955 866	956 221	956 675	957 330	957 517
ženy	1 011 577	1 011 889	1 012 084	1 012 557	1 012 424
Cizí státní příslušníci					
součet	82 746	83 167	83 737	84 854	85 555
muži	58 697	58 687	58 755	59 126	59 214
ženy	24 049	24 480	24 982	25 728	26 341

Zdroj: (http://www.stat.si/eng/novica_prikazi.aspx?id=4653) upraveno

6.2 VĚKOVÉ PYRAMIDY A POPULAČNÍ PROGNÓZY

Na tomto místě by bylo možné začít popisovat jednotlivé ukazatele vývoje populace Slovinska, jako je porodnost, úmrtnost, počet sňatků, rozvodů, atd. Což by však bylo téma na samostatnou publikaci a to není naším záměrem. Zajímavější částí bude věnovat se prognózám dalšího vývoje populace, neboť v současnosti jde o jedno z palčivých témat pro politiky, související s nevyhnutelnými sociálně-ekonomickými reformami, zejména pak posouváním hranice odchodu do penze, snižování penzí, apod. Těchto scénářů bývá často více, podle toho, zda jsou více či méně skeptické k vývoji populace, nebo se snaží kombinovat oba přístupy. S prognózami do značné míry souvisejí věkové pyramidy.

Věkové pyramidy názorně ukazují jak současný stav populace, tak je možno na nich demonstrovat budoucí vývoj počtu obyvatel v jednotlivých věkových skupinách. Teoretické pyramidy představují několik ideálních typů, které odpovídají fázím demografické revoluce (nebo také přechodu). Na příkladu Slovinska nelze ukázat první typ pyramidy, u níž dochází k progresivnímu růstu každé následující generace, avšak v důsledku nedostatečné péče a zaostalosti se populace směrem k vrcholu výrazně zužuje. Proto se populace nezvyšuje, vysokou porodností střídá vysoká úmrtnost, a to zejména v nejmladších věkových skupinách. Jakmile dojde ke zlepšení zdravotních služeb, nástupu očkování, případně odstranění hladomoru a dalších podobných pohrom, začne populace více či méně růst. Existují různé typy těchto progresivních věkových pyramid, podle toho, jak intenzivně se zvyšují následující ročníky, může být základna pyramidy užší, nebo naopak výrazně roztažená, pokud populace roste velmi rychle a chybí regulační mechanismy.

Po přechodu demografické revoluce se populace více či méně ustálí. Částečně tento stav můžeme vidět ve věkové pyramidě Slovinska, která zachycuje rozložení obyvatel v roce 1971. Pyramida není rovnoměrná, jsou zde dobře patrné zářezy ve věkové skupině 27-28 let. Když tento věk odečteme od

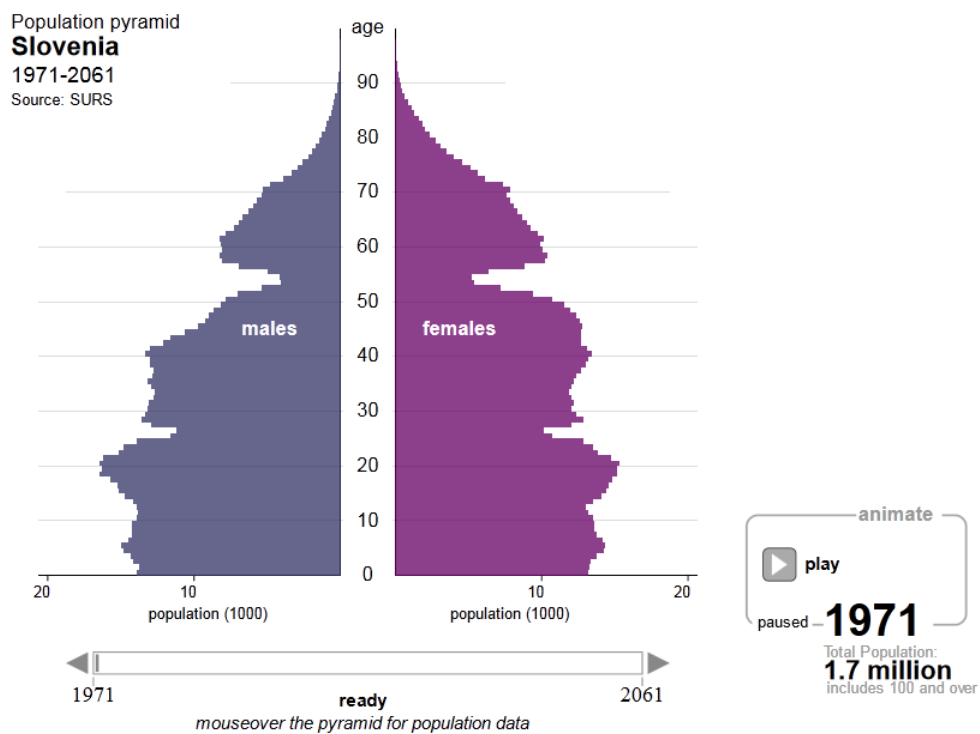
roku 1971, dostaneme se k roku 1943-1944. Jde tedy o slabé ročníky z doby 2. světové války. Naopak poválečná léta zjevně slibovala naději a proto se následující roky rodí výrazně více dětí – věková skupina kolem 20ti let. Dalším velmi výrazným zářezem v pyramidě z roku 1971 je věková kategorie 55 let. Vrátime-li se v čase, nacházíme se v roce 1916, kdy Evropu zachvátila 1. světová válka.

Slabé ročníky z druhé světové války jsou ještě částečně vidět na další věkové pyramidě, která reprezentuje současný stav – rok 2011. Demografickým plus bylo pro Slovinsko brzké odtržení od Jugoslávie a uznání samostatnosti již v roce 1992. Vyhnulo se tak válečnému konfliktu, který zbrzdil vývoj ostatních zemí a oddálil také jejich vstup do EU. Na věkové pyramidě Slovinska tak není patrný žádný zářez ve věkové skupině pod 20 let. Pouze dochází k postupnému zužování základny a tím k přechodu do jakési demografické recese, která je charakteristická pro většinu vyspělých zemí a přináší s sebou nepopulární sociální opatření. Silná generace současných lidí ve věku 50-60 let se dostává do důchodového věku a zároveň, jak vidíme, stále se zvyšuje počet lidí, kteří se dožívají kmetického stáří 90 a více let.

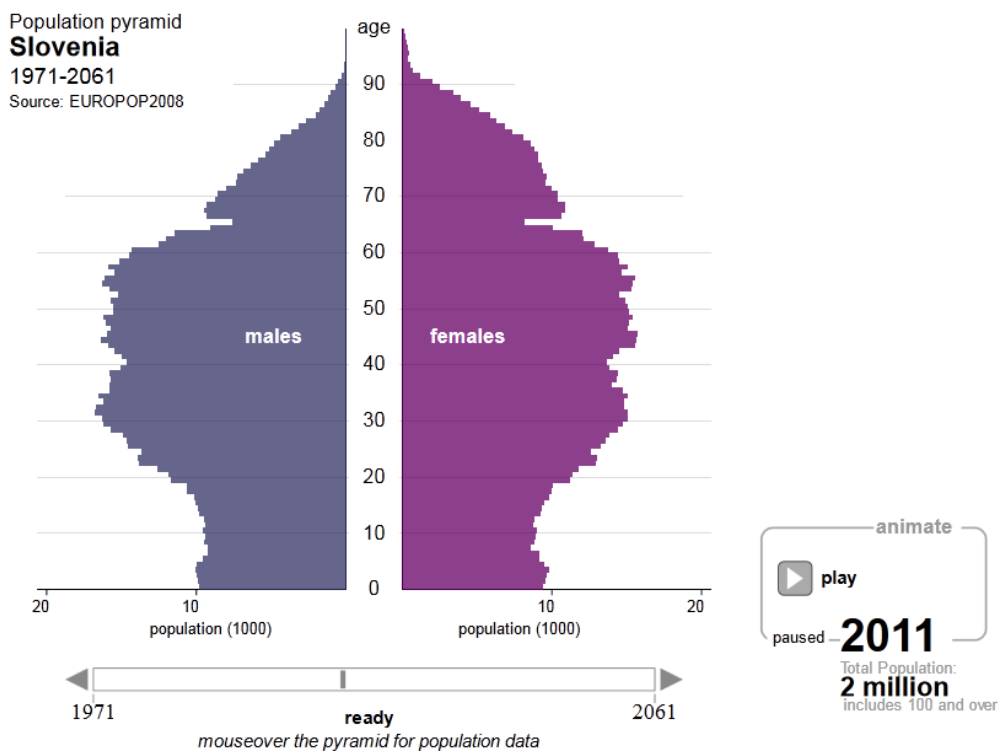
Poslední věkovou pyramidou je teoretická pyramida pro rok 2061. Tato pyramida zahrnuje částečně skutečná data. Vidíme rozkolísanost pyramidy v horních partiích, přibližně od věku 55 let. Je zde alarmující obrovský populační rozsah věkové kategorie 65 a více let. Procentuelně by se pak jednalo o 33 % lidí, kteří budou starší 65 let a 26 % lidí bude starších 70ti let. Podstatné procento lidí se také bude běžně dožívat více než 90 let a půjde převážně o ženy (3,4 %). Trochu nadneseně řečeno, bude třeba rušit školky a předškolní zařízení a budovat spíše domovy důchodců.

Celkový odhad populace činí 1,8 milionu. Tedy o 200 tisíc méně než Slovinsko v současnosti má. Teoretická pyramida navíc dále předpokládá pozvolný úbytek obyvatelstva.

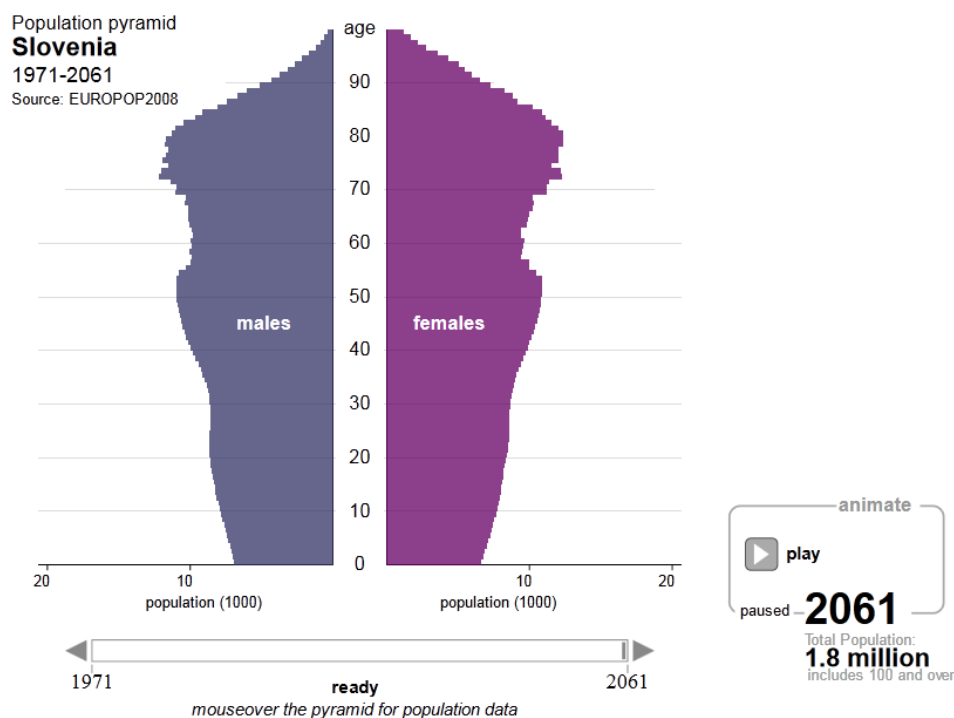
Na stránkách slovinského statistického úřadu je možné si prohlédnout věkové pyramidy pro každý rok v rozmezí 1971-1961. Zároveň si lze pro každou věkovou kategorii v daném roce zobrazit konkrétní hodnoty. Zajímavé je pustit si věkové pyramidy jako animaci, protože je vidět, jak se populace vyvíjela a bude vyvíjet v čase.

Obr. 8 Věková pyramida Slovinska v roce 1971; zdroj: <http://www.stat.si/eng/Piramida2.asp>

Obr. 9 Věková pyramida Slovinska v roce 2011. zdroj: <http://www.stat.si/eng/Piramida2.asp>

Obr. 10 Teoretická věková pyramida Slovinska v roce 2061. zdroj: <http://www.stat.si/eng/Piramida2.asp>

6.3 ZÁVĚR

Slovinsko bylo jako první země bývalé Jugoslávie přijato do Evropské unie. Prvenství si zřejmě udrží i v řešení problémů spojených s přirozeným úbytkem obyvatelstva. Na druhé straně bude lákavou destinací pro okolní státy z hlediska pracovního uplatnění, proto může v následujících letech očekávat příliv jiných národností z Balkánského poloostrova. V posledním hodnocení migrace z roku 2009 se udává jako nejpočetnější skupina imigrantů Bosňáci a na druhém místě pak příslušníci Kosova (dříve byli tito evidováni jako Srbové). S tím mohou být spojené etnické konflikty, které jsou v takovýchto situacích obvyklé a na Balkánském poloostrově o tom vědí své. Pro Slovinsko bude jistě výhodná také poloha v blízkosti Rakouska a Německa. Většina emigrantů ze Slovinska vyhledává právě Německo jako svoji konečnou destinaci. Ukazuje se, že země blízké Německu mají tendenci korelovat s vývojem jeho ekonomiky.

V důsledku přirozeného úbytku populace bude Slovinsko velmi brzy muset řešit vážné sociální důsledky, spojené se stárnutím populace. Tento trend je panevropský a nelze zatím spolehlivě říci, jaké bude nejvhodnější řešení. Pomoc bude zřejmě kromě sociálních reforem nutno hledat v přílivu přistěhovalců, nejen z Balkánského poloostrova, ale může jít i o země blízkého východu nebo Afriku. Z části Balkánského poloostrova, která nemá přístup k Jadranu, nebo Černého moře se časem může stát periferie, odkud se perspektivní mladá generace bude stále častěji stěhovat za prací, ať už do západní Evropy nebo jen za sezónní prací v turistickém ruchu.

ZDROJE

- *Slovensko Wikipedie* [cit. 2012/05/05]. Dostupné na: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Slovensko>>
- *Statistical Office of the Republic of Slovenia, Migration Changes of Slovenia in 2010* [cit. 2012-05-05]. Dostupné na: <http://www.stat.si/eng/novica_prikazi.aspx?id=4064>
- *Statistical Office of the Republic of Slovenia, Population, Slovenia, 1 January 2012 - final data* [cit. 2012-05-05]. Dostupné na: <http://www.stat.si/eng/novica_prikazi.aspx?id=4653>
- *Statistical Office of the Republic of Slovenia, Population Pyramid* [cit. 2012-05-05]. Dostupné na: <<http://www.stat.si/eng/Piramida2.asp>>

7 DOPRAVA A DOPRAVNÍ SÍŤ SLOVINSKA

Bc. Irena Honsnejmanová (GÚ PŘF MU)

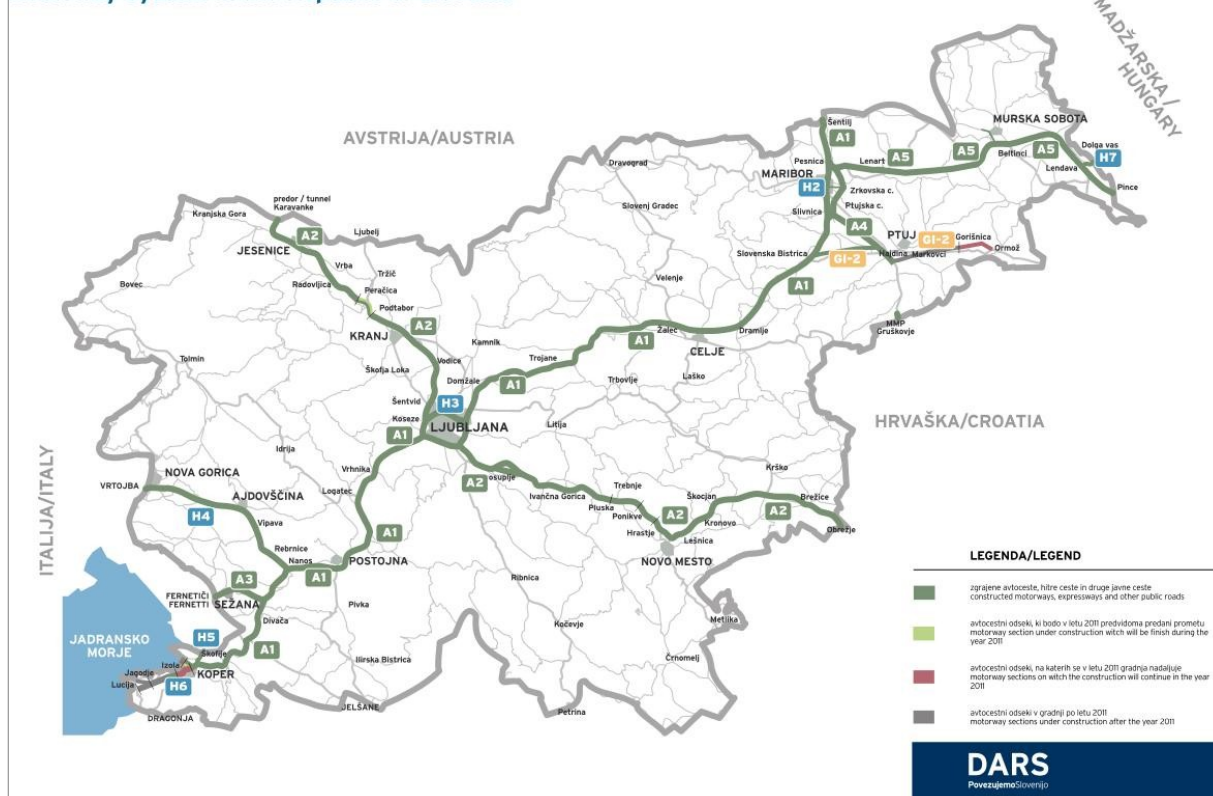
7.1 ÚVOD

Kvalitní dopravní infrastruktura je v současnosti jedním z hlavních předpokladů pro úspěšný rozvoj země. I doprava jako taková je důležitá pro prosperitu; kvalitní dopravní spojení může určovat, zda se daná oblast stane centrem či naopak periferií, zda se bude rozvíjet či upadat. Z hlediska současné situace je pro Slovinsko důležité, jak bude dopravně napojeno na okolní státy, a to zejména ty, které jsou členy Evropské unie. Doprava a dopravní infrastruktura by tak měla být jedním z hlavních cílů rozvoje ze strany státu.

7.2 SILNIČNÍ DOPRAVA

Silniční síť Slovinska je tvořena 39 052 km pozemních komunikací; z toho je 675 km dálnic a 96 km rychlostních komunikací (<http://www.stat.si>). Tyto komunikace jsou zpoplatněné, mýto se platí prostřednictvím dálničních známek. Rychlostní omezení je podobné jako v České republice - maximální rychlost v obcích je 50 km za hodinu, na regionálních cestách 90 km/h, na silnicích vyšších tříd 110 km/h a na dálnicích 130 km/h. Průměrná hustota silniční sítě je ve Slovinsku 1,92 km silnic na 1 km² (<http://www.stat.si>) a roste směrem na severovýchod, nejvyšší je při hranicích s Maďarskem. Ve Slovinsku je 518 osobních aut na 1 000 obyvatel (v ČR 428), průměrné stáří těchto aut je 8,2 roku (v ČR 13,8 v roce 2011).

Avtocestni sistem v Republiki Sloveniji Motorway system in the Republic of Slovenia

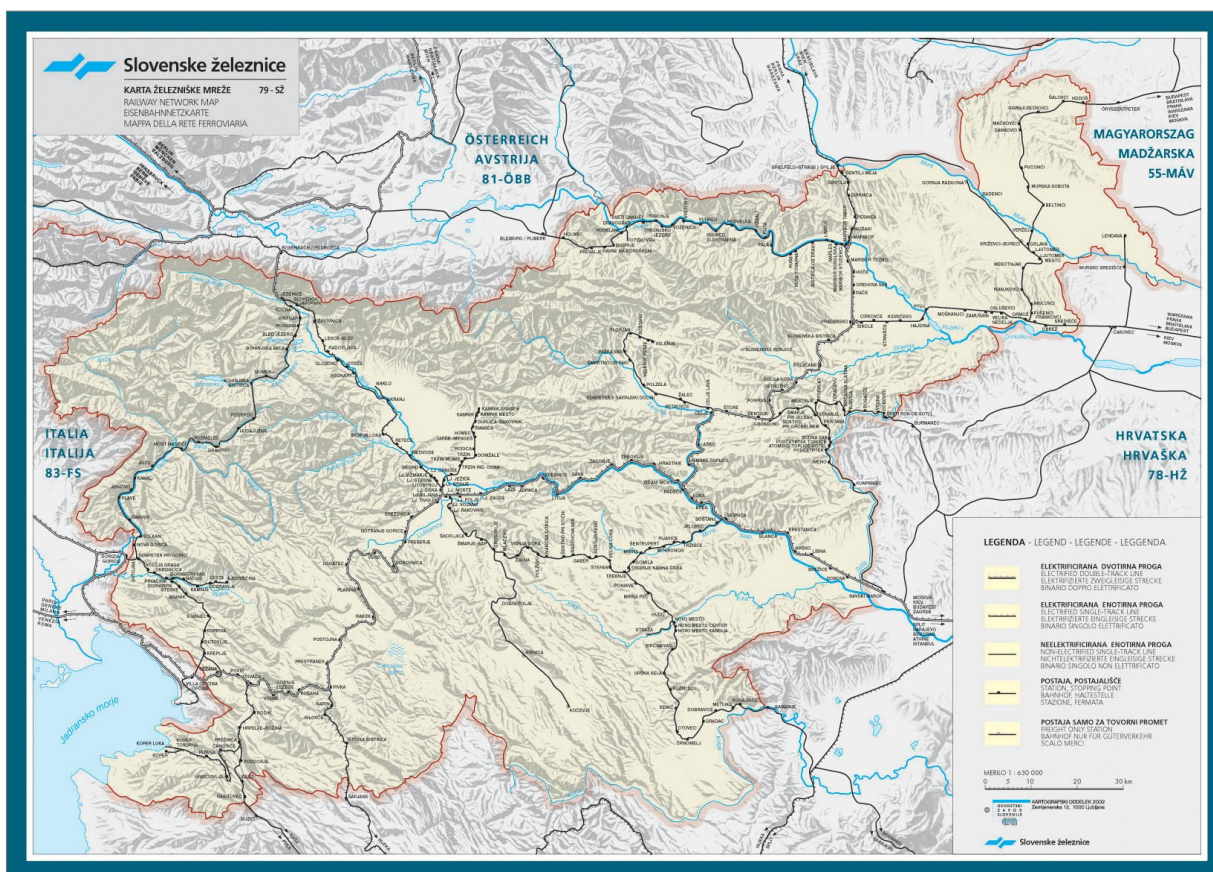

Obr.11 Silniční síť Slovinska

Zdroj: <http://www.dars.si/>

7.3 ŽELEZNIČNÍ DOPRAVA

Železniční síť Slovinska má celkovou délku 1 228 km, z čehož 330 km tratí je dvoukolejných a 898 km jednokolejných. Elektrifikovaných tratí je asi 41%, tedy 503 km (<http://www.stat.si>). Slovinsko je železnicí spojeno se všemi okolními státy – s Itálií, Rakouskem, Maďarskem i Chorvatskem. Národním dopravcem je společnost Slovenske Železnice. Podobně jako v Česku zde jezdí několik typů vlaků – například InterCity, EuroCity, mezinárodní vlaky nebo vlaky regionální a osobní. Ty spojují kraje a obce na kratší vzdálenosti a mají za úkol především denně přepravovat Slovince do práce a do škol.

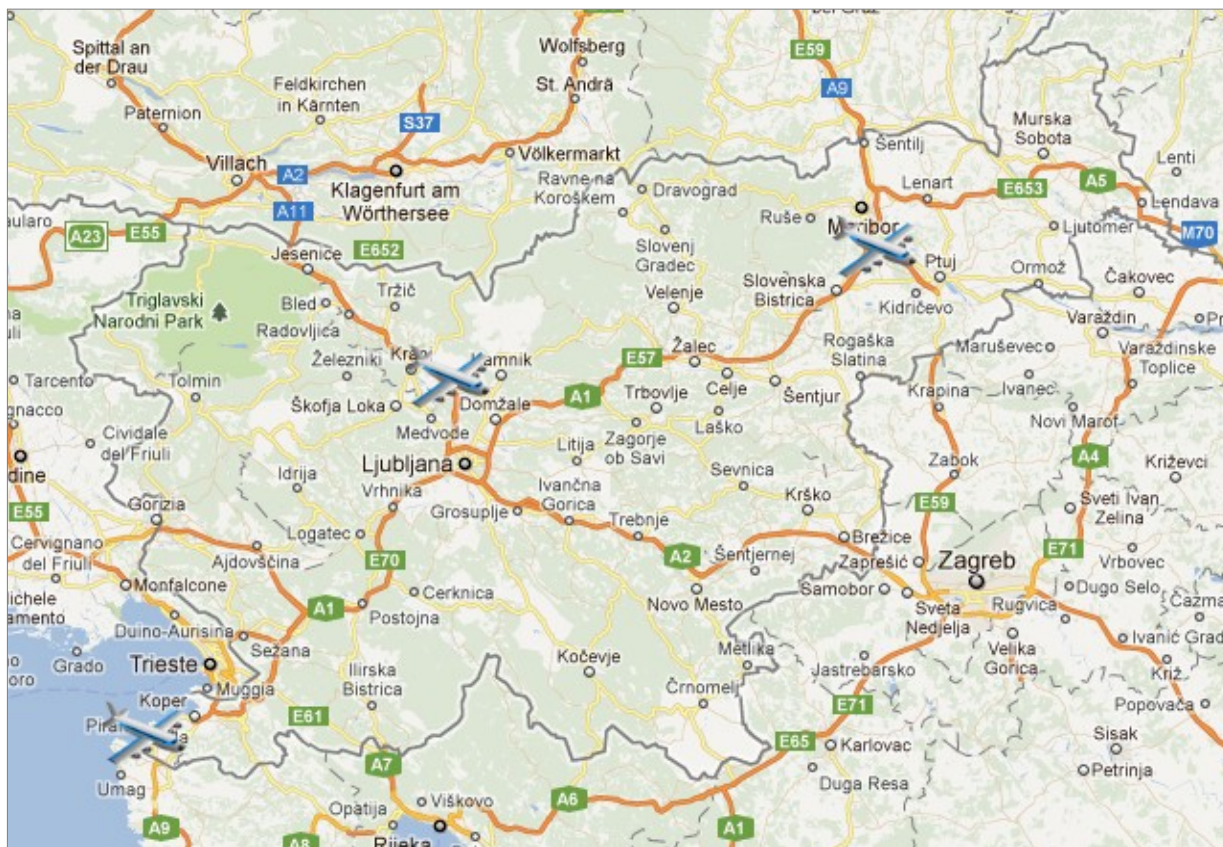
Obr.12 Železniční síť Slovinska

Zdroj: <http://www.slo-zeleznice.si/uploads/Zemljevid.jpg>

7.4 LETECKÁ DOPRAVA

Ve Slovinsku jsou 3 mezinárodní letiště – ve městech Ljubljana (letiště Jožeta Pučnika), Maribor (letiště Edvarda Rusjana) a Portorož. Dále je zde 13 letišť sportovních a jedno letiště vojenské.

Nejvýznamnější slovinské letiště Jožeta Pučnika leží asi 25 km od města Ljubljana v obci Brnik. Pravidelné linky zde fungují od ledna 1964 (<http://www.lju-airport.si/eng>). V současnosti zde létá několik aerolinek, a to jak „klasických“ tak nízkonákladových, přičemž nejčastěji zde létá domovská Adria Airways. Hlavními destinacemi jsou města v prakticky celé Evropě a také například Istanbul a Moskva, ale zámořské lety na pravidelných linkách zde neexistují. Vzhledem k velikosti Slovinska a dobré dostupnosti po silnici jsou k zámořským letům využívána často letiště v Itálii, Rakousku nebo Chorvatsku.

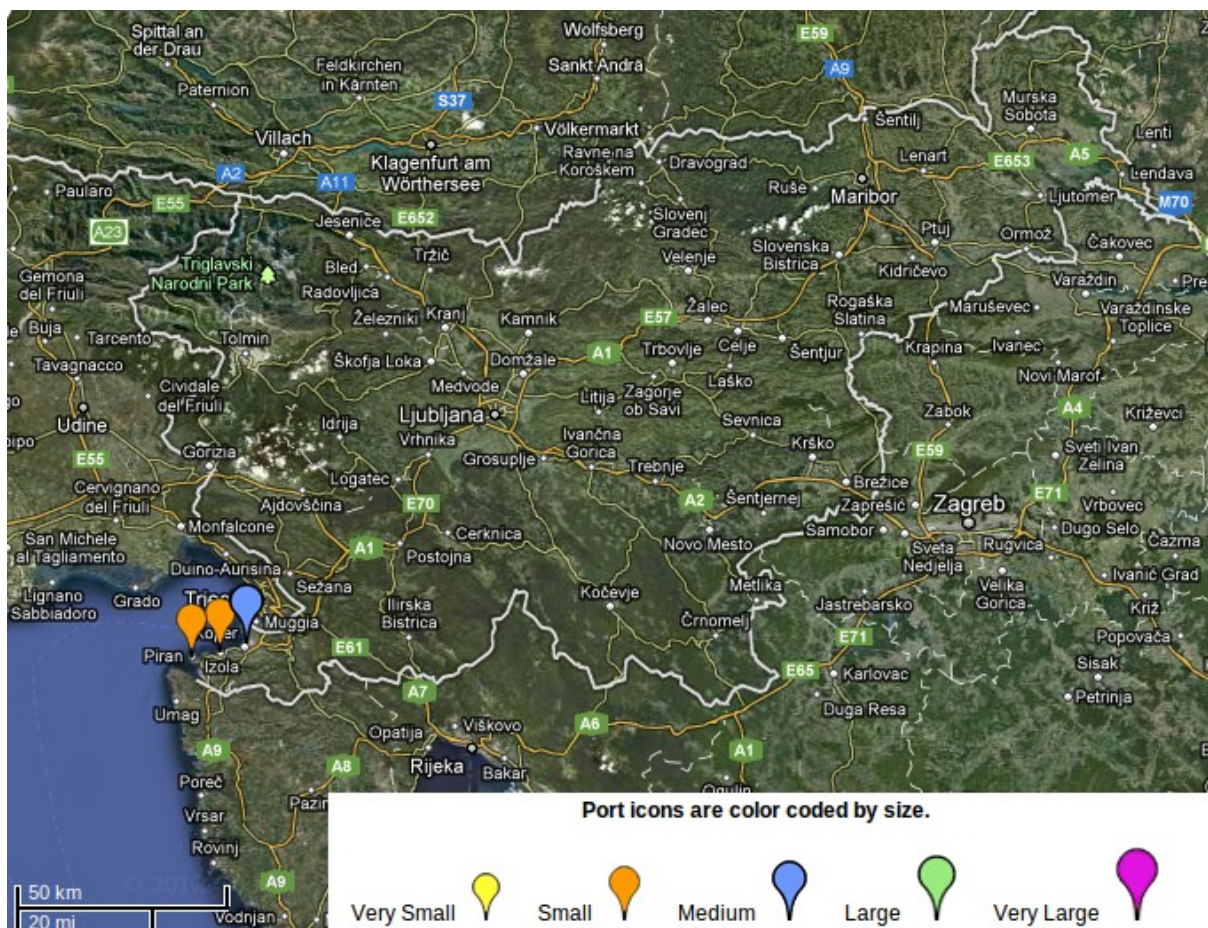

Obr. 13 Mezinárodní letiště ve Slovinsku

Podkladová mapa: <http://www.scribblemaps.com/>

7.5 VODNÍ DOPRAVA

Slovinsko má 3 přístavy, kterými je možno vstoupit na území státu – Koper, Piran a Izola (zde pouze od května do října) a jeden další moderní přístav – Portorož, který je využíván turisty pro pořádání malých výletů. Největší z těchto přístavů je Koper, avšak i ten je řazen jen mezi malé až středně velké přístavy. Profiluje se jako víceúčelový nákladní přístav a mořská vstupní brána do Slovinska a celé Evropské unie. Má 12 terminálů rozdělených podle přepravovaného zboží. Přístav se v současnosti rychle rozvíjí, každý rok odbaví více a více nákladu, měřeno v tunách i v počtu kontejnerů, přičemž vykládaného nákladu je více než nakládaného.

Obr.14 Přístavy Slovinska

Zdroj: <http://www.worldportsource.com/ports/SVN.php>

7.6 SROVNÁNÍ JEDNOTLIVÝCH DRUHŮ DOPRAVY

Co se počtu přepravených osob týče, dominuje ve Slovinsku doprava silniční nad ostatními druhy dopravy. V roce 2010 bylo přepraveno meziměstskými autobusy asi 35 milionů osob, zatímco vlaky asi 16 milionů osob. U letecké dopravy je to zhruba desetkrát méně a u vodní jen asi 70 tisíc přepravených cestujících. Městskou hromadnou dopravou bylo přepraveno v roce 2010 téměř 83 milionů cestujících. V počtu osobokilometrů jasně vede individuální automobilová doprava s 26 miliony osobokilometrů, následuje doprava autobusová a letecká. Železniční doprava zaznamenala v roce 2010 pouze 814 tisíc osobokilometrů (<http://www.stat.si>). Z toho vidíme jasnou dominanci osobní silniční dopravy nad železniční.

Na přepravě nákladní se ve Slovinsku podílí opět nejvíce doprava silniční (81 milionů tun v roce 2010), následuje doprava železniční (16 milionů tun) a vodní (15 milionů tun). Doprava letecká je zanedbatelná, pohybuje se v řádech jednotek tisíc tun ročně. Při přepočtu na tunokilometry se pořadí změní – na prvním místě se umístila doprava vodní s 56 miliony tunokilometrů, následována dopravou silniční s 16 miliony tunokilometrů a železniční s 3 miliony tunokilometrů. Z toho vidíme, že i zde je doprava železniční oproti jiným druhům dopravy spíše marginalizována.

7.5 ZÁVĚR

Ve Slovinsku je poměrně dobře rozvinutá dopravní síť silniční i železniční, avšak železniční doprava je zde používána mnohem méně než silniční. Při přepravě nákladní je často využíváno lodí. Ve Slovinsku jsou tři mezinárodní letiště, z nichž největší nacházející se nedaleko hlavního města nabízí pravidelné linky prakticky do celé Evropy, avšak pro lety do vzdálenějších destinací je nutno přestupovat nebo jsou využívána letiště v okolních státech.

ZDROJE

- *AutoSAP: Tiskové informace*. [cit. 2012-04-08]. Dostupné na: <<http://www.autosap.cz/sfiles/TI05-2012.DOC>>
- *DARS*. [cit. 2012-04-08]. Dostupné na: <<http://www.dars.si/>>
- *Flightstats* [cit. 2012-04-08]. Dostupné na: <<http://www.flightstats.com/>>
- *Ljubljana Jože Pučnik Airport* [cit. 2012-04-08]. Dostupné na: <<http://www.lju-airport.si/eng>>
- *Port of Koper* [cit. 2012-04-08]. Dostupné na: <<http://www.luka-kp.si>>
- *Slovenske železnice*. [cit. 2012-04-08]. Dostupné na: <<http://www.slo-zeleznice.si/>>
- *Statistical Office of the Republic of Slovenia*. [cit. 2012-04-08]. Dostupné na: <<http://www.stat.si>>
- *The Official Travel Guide by Slovenian Tourist Board: Getting around* [cit. 2012-04-08]. Dostupné na: <http://www.slovenia.info/en/Getting-around.htm?kako_potovati=0&lng=2>
- *World Port Source: map of ports in Slovenia*. [cit. 2012-04-08]. Dostupné na: <<http://www.worldportsource.com/ports/SVN.php>>
- *Podkladová mapa pro Obr.3: http://www.scribblemaps.com/*

8 SLOVINSKO A CESTOVNÍ RUCH

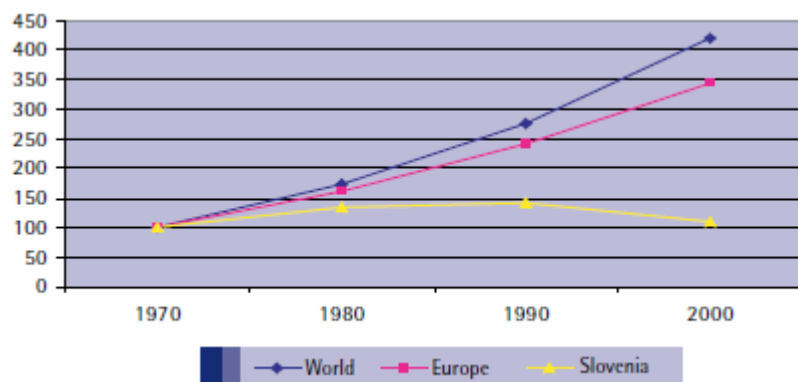
RNDr. Jakub Trojan (GÚ PŘF MU)

8.1 ÚVOD

Geografie cestovního ruchu bývá pojmána zpravidla dvěma různými přístupy. Lze vyzorovat prizma ztotožňující geografii cestovního ruchu s regionální geografii a jakousi „pasportizací“ turistických atraktivit (zřejmě např. v publikaci Hraly, 2002, popř. Holečka 2007) a geografický přístup věnující se problematice cestovního ruchu z hlediska jeho podstaty ukotvené v prostoru (např. příspěvek Vystoupila In Toušek a kol., 2008 nebo Wahla, 2010). Klíčová pro oba přístupy je interakce s okolím (Pásková a Zelenka, 2002; Hall a Page, 2002) a výrazná provázanost na další společensko-ekonomické aktivity (Horner a Swarbrooke, 2003). Příspěvek k cestovnímu ruchu Slovinska je zaměřen spíše na obecnou geografii, ačkoliv jeho část je věnována i nástinu regionálního pojetí a velmi stručné pasportizaci stěžejních atraktivit. Mnohé zdroje také vymezují zvláště turismus a zvláště rekreaci (Hall a Page, 2002). V rámci příspěvku však toto detailní členění nebude rozlišováno.

8.2 SLOVINSKO JAKO TURISTICKÁ DESTINACE

Obecně lze konstatovat, že cestovní ruch ve Slovinsku stále nevyužívá svůj potenciál. Pokud srovnáme relativizovaný počet návštěvníků, subjektů působících v cestovním ruchu, zaměstnanost v sektoru cestovního ruchu či infrastrukturu (základní i doplňkovou) pro cestovní ruch, zaostává Slovinsko za ostatními srovnatelnými zeměmi Evropy (Development Plan and Policies of Slovene Tourism 2007-2011, obr. 15). Jak je uvedeno v tab. 1, Slovinsko nebylo doposud schopno implementovat recentní poznatky a reagovat na moderní trendy cestovního ruchu. Chybí zde integrační pojetí aktérů cestovního ruchu (zejména na straně realizátorů cestovního ruchu), přetrvává poměrně nízká kvalita a diverzita služeb, neexistuje dostatečně flexibilní informační systém a propojení s doplňkovými službami cestovního ruchu (Development Plan and Policies of Slovene Tourism 2007-2011).

Obr. 15 Srovnání vývoje účtu cestovního ruchu v dekadách mezi lety 1970 – 2000, bazický index (zdroj: Development Plan and Policies of Slovene Tourism 2007-2011)

Reakcí na nutnost formování strategického plánování cestovního ruchu musí být systematický přístup spočívající ve spolupráci klíčových aktérů definujících parametry nástrojů komplexního udržitelného rozvoje cestovního ruchu. V duchu marketingových konvencí tak Slovinsko např. sjednotilo vizuální styl („corporate identity“, v případě územního celku lépe „country brand“) s využitím chytlivého a zapamatovatelného nápadu (obr. 1). Pokusilo se (i v souladu s Marketing Plan for Slovenian Tourism 2007-2011) využít slovinského předsednictví Rady EU či zpropagovat na celostátní úrovni Maribor coby evropské hlavní město kultury 2012 (obr. 16).

Tab. 3 SWOT matrix slovinského cestovního ruchu

STRENGTHS	WEAKNESSES
<ul style="list-style-type: none"> • variety of offers in a small area • preserved nature, cultural heritage and rich contemporary cultural creation • cuisine and wines • hospitality of providers and population • small-scale Europe • geographic location 	<ul style="list-style-type: none"> • offers not integrated • ITPs not designed • non-recognisability of destinations and sub-destinations • lack of personnel • low level of quality • lack of standardised offers • unattractive destination for foreign investors • too few small and medium-sized enterprises • lack of information and research
OPPORTUNITIES	THREATS
<ul style="list-style-type: none"> • destinations with qualitative tourist offers • easily accessible destinations • destinations with out-of-season offers • destinations with individual offers • new destinations in Europe • short, repeated holidays • destinations with diversified offers • destination with culturally rich offers • destinations with authentic offers • balanced and sustainable natural destinations • destinations with specialised tourist offers • Internet • development of tourist association • participation in other activities 	<ul style="list-style-type: none"> • no understanding of the government for the development of tourist activity • no understanding of local communities for the development of tourist activity • unfulfilled expectations of tourists • cheaper tourist destinations with similar offers • hostile business environment with administrative barriers • insufficient scope of development initiatives for tourism • non-implementation of public-private partnership • insufficient cooperation of different stakeholders in the area of tourism

Zdroj: Development Plan and Policies of Slovene Tourism 2007-2011

Počet turistů ve Slovinsku v kontextu aktivit strategického plánování cestovního ruchu vykazuje dlouhodobě mírný nárůst (tab. 3), který je modifikován globálním snížením poptávky v důsledku celosvětové hospodářské krize (2009). Od roku 1991, kdy došlo k odtržení od bývalé Jugoslávie, stoupá také podíl zahraničních účastníků cestovního ruchu (Statistical office of the Republic of Slovenia). Počet turistů v roce 1985 čítal 2,753 mil. návštěvníků, což se jeví jako poměrně vysoká hodnota. Nutno podotknout, že na konci osmdesátých let tvořili drtivou část incomingových turistů návštěvníci ze zemí RVHP (a okolních států – zejména Itálie a Rakouska). Z toho důvodu není po

geopolitických změnách ve střední a východní Evropě začátkem devadesátých let překvapivé, že v roce 1995 činil počet turistů „pouze“ 1,578 mil. (Statistical office of the Republic of Slovenia). Současný stav překračující 3 mil. turistů ročně však stále nepředstavuje plné (a zároveň udržitelné) využití kapacitního potenciálu cestovního ruchu ve Slovinsku.

Obr. 16 Slovinská marketingová aktivita: country brand a propagace Mariboru – hlavního evropského města kultury 2012 (zdroj: Government Communication Office of Slovenia)

Tab. 4 Vývoj počtu turistů ve Slovinsku mezi lety 2008 - 2011

	Tourist arrivals - TOTAL			
	2008	2009	2010	2011
SLOVENIA	3083713	2984828	3006272	3217966

Footnote:

Source: Statistical Office of the Republic of Slovenia.

Zdroj: Statistical office of the Republic of Slovenia, 2012

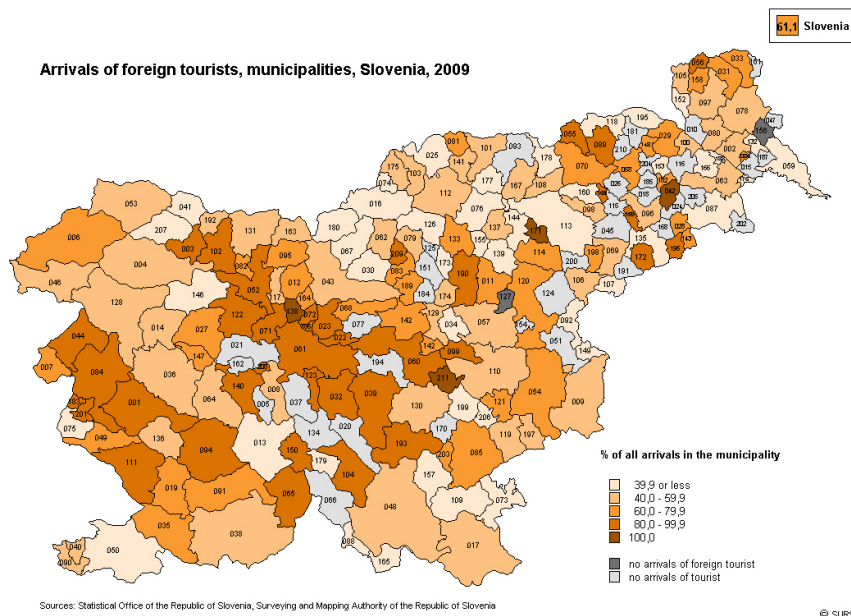
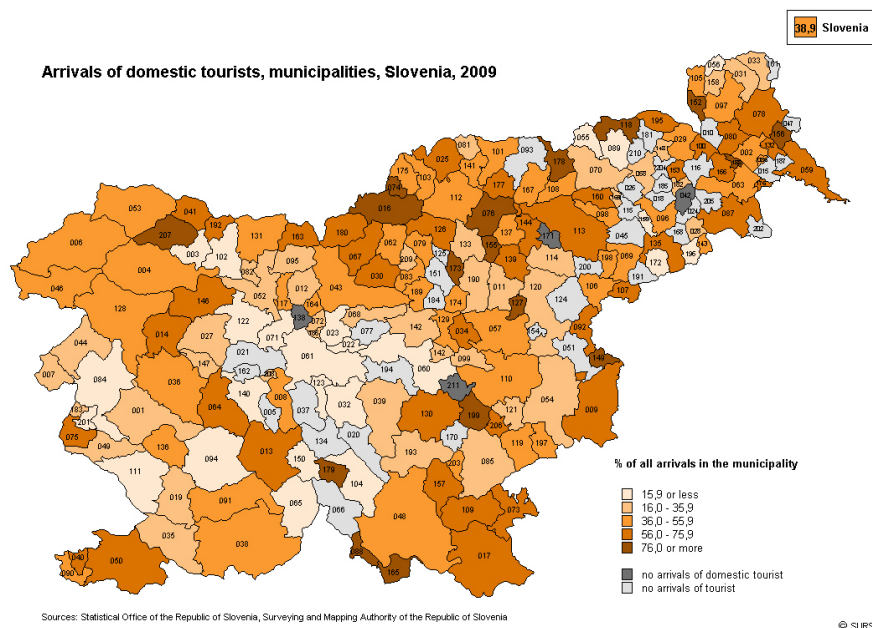
8.3 CESTOVNÍ RUCH A SLOVINSKO – KVANTITATIVNÍ PROSTOROVÁ MIKROANALÝZA

S ohledem na dostupnost statistických dat byla již tato problematika řešena z celonárodního hlediska v poslední části kap. 8.4. Data Slovinského statistického úřadu však nabízejí detailnější a regionálně diferencovanější pohled na cestovní ruch v analýze k roku 2011, která reflektuje mírné zvýšení globální aktivity turistů po útlumu v „krizovém“ roce 2009. Z analýzy vyplývá, že:

- Ve srovnání s rokem 2010 je v roce 2011 téměř desetiprocentní nárůst zahraničních turistů (a to i v počtu přenocování).
- Zahraniční turisté se nejvíce soustředili na vysokohorská střediska, domácí turisté preferovali lázeňská a pobřežní města.
- Turisté strávili v ubytovacích zařízeních v průměru 4 dny (domácí turisté déle než zahraniční).
- Největší podíl přenocování mají střediska Piran a Ljubljana, Brežice, Bled, Moravske Toplice, Kranjska Gora, Izola, Podčetrtek a Bohinj.
- Nejvyšší podíl na přenocování zahraničních turistů mají Italové (a to konkrétně v přímořských střediscích).

- Jedna třetina lůžkové kapacity je situována do hotelů, přičemž právě hotelový typ ubytování zaznamenal dvoutřetinový podíl na celkovém počtu přenocování.

Prostorové preference domácích a zahraničních turistů se ve Slovinsku pozvolna mění. Zatímco analýza za rok 2011 (viz výše) ukazuje, že zahraniční turisté preferují horská střediska a domácí návštěvníci si vybírají spíše lázeňská a pobřežní centra, na srovnávacích kartogramech z roku 2009 (obr. 3) tato preference tak jednoznačná není. Doplňkovost obou map ukazuje rozdíly především v regionech Pomurje, Podravje a Koroska (tedy severní pás státu), naopak smíšené preference pozorujeme u regionů západní části Slovinska.

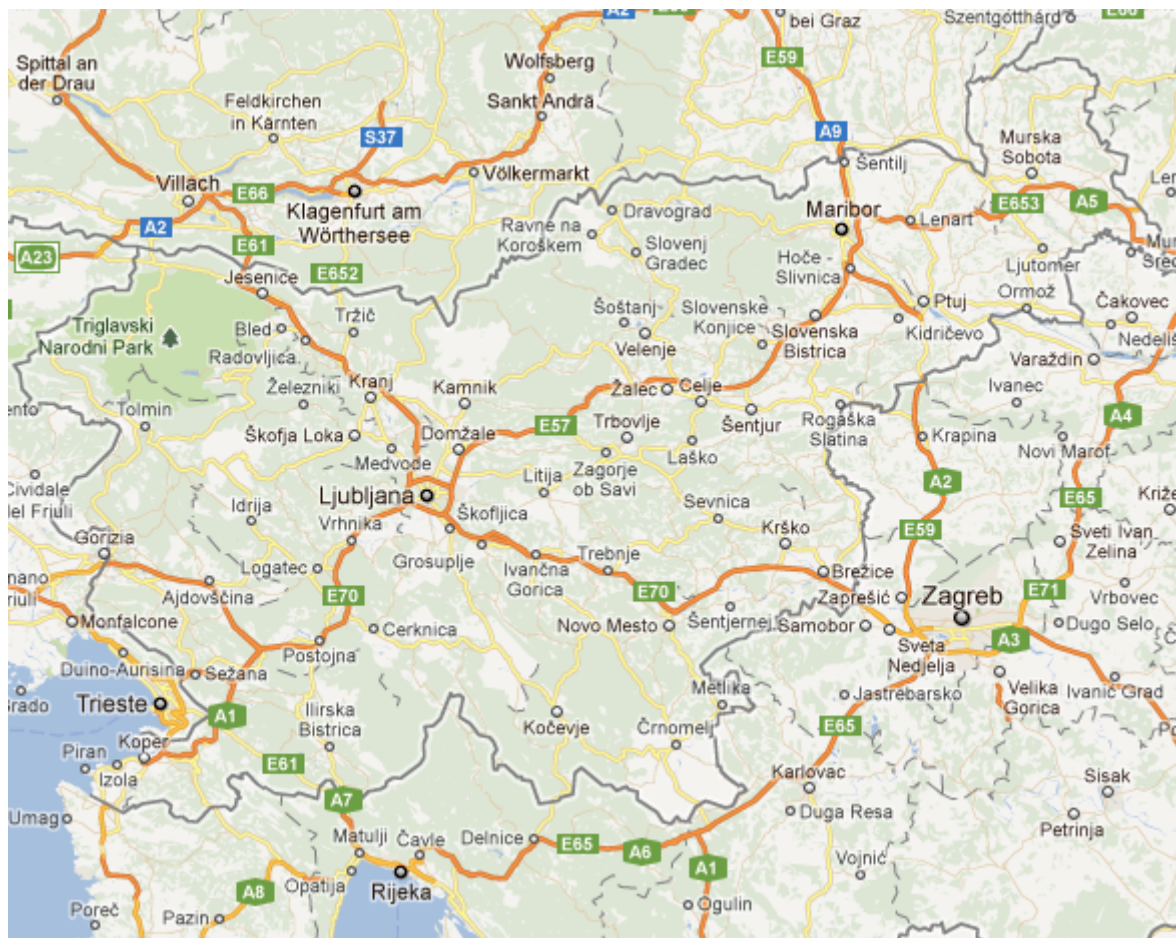
Obr. 17 Podíl incomingových turistů domácích (nahore) a zahraničních (dole) na kartogramu reprezentujícím rok 2009 (zdroj: Slovenian Statistical Office)

8.4 REGIONÁLNÍ GEOGRAFIE CESTOVNÍHO RUCHU VE SLOVINSKU

Z regionálního hlediska lze za první turistická centra ve Slovinsku považovat od druhé poloviny 19. století fungující Bled (Gorenjska) a Postojnu (Notranjska), dále pak nově objevovaná území s lázněmi a slatinými koupelemi, pobřeží a především hory, navštěvované v létě vysokohorskými turisty a v zimě lyžaři (Nováková a Soukup, 2000).

Destinace cestovního ruchu v pojetí turistických atraktivit lze členit mnoha způsoby. Za turisticky atraktivní města ve Slovinsku považujeme Ljubljano (Lublana) a Maribor (vnitrozemská centra nejen turistického významu a funkce), dále pak přímořská historická sídla Koper, Piran a Izola. Sídla jako Bled, Bohinj nebo Bovec pak zůstávají turisticky vyhledávanými centry pro zimní a horskou turistiku.

Z přírodních památek je klíčovou atraktivitou Triglavský národní park, zmínit však lze i Přírodní park Logarská dolina, Slovinský Kras (se Škocjanskými jeskyněmi nebo jeskyní Postojna).

Obr. 18 Slovinsko na topografické mapě vizualizované Google mapami (zdroj: Google Maps)

8.5 ZÁVĚR

Slovinský cestovní ruch z globálního pohledu zatím nepředstavuje výrazný podíl na evropském či světovém cestovním ruchu. Absence ucelených produktových balíčků, nízká míra spolupráce subjektů cestovního ruchu a nedostačující kvalita služeb je eliminována snahami o konsolidaci destinačního managementu, který ústí v jednotný country-branding a strategický přístup k plánování. Kvantitativní

indikátory zatím nelze uspokojivě zhodnotit, nicméně s výjimkou roku 2009 dochází k (sice mírnému, ale trvalému) růstu počtu návštěvníků, který se odráží také v prodlužování délky pobytu coby klíčového ukazatele. Slovinsko se snaží diverzifikací nabídky zaujmout prostorově širší klientelu. Regionální diference však zatím stále zůstává nezměněna a rozdíly v prostorových preferencích domácích návštěvníků a zahraničních turistů jsou patrné a statisticky zachytitelné i v roce 2011.

Doposud nevyužitý potenciál Slovinska by v budoucnu měl více těžit z vysoké rozmanitosti kumulované na relativně malém území, z geografické polohy a přírodního a kulturního dědictví. S ohledem na Butlerův koncept vývoje turistických destinací (více např. Hall a Page, 2002) se však jako stěžejní jeví adaptace decizní sféry na výzvy pozměněné turistické poptávky, pro kterou samotný přírodní či kulturní potenciál nepřináší zásadní přidanou hodnotu.

ZDROJE

- *Development Plan and Policies of Slovene Tourism 2007-2011* [cit. 2012-2-5] Dostupné na <<http://www.slovenia.info>>
- *Government Communication Office of Slovenia* [cit. 2012-2-5] Dostupné na <<http://www.slovenia.si>>
- HALL, M – PAGE, S. (2002): *The Geography of Tourism and Recreation. Environment, Place and Space*. Routledge; 2 edition. 384 p. ISBN 978-0415250801
- HOLEČEK M. (2007): *Zeměpis cestovního ruchu*. Praha: NČGS. ISBN 80-86034-64-X
- HORNER S. - SWARBROOKE J. (2003): *Cestovní ruch, ubytování a stravování, využití volného času. Aplikovaný marketing služeb*. Praha: Grada Publishing, ISBN 80-247-0202-9
- HRALA, V. (2002): *Geografie cestovního ruchu*. Praha: IDEA Servis. ISBN80-85970-43-0
- *Marketing Plan for Slovenian Tourism 2007-2011* [cit. 2012-2-5] Dostupné na <<http://www.slovenia.info>>
- NOVÁKOVÁ, M. - SOUKUP, O. (2000): *Slovinsko, Průvodce do zahraničí*. Olympia, Praha, 112 s. ISBN 80-7033-624-2
- PÁSKOVÁ M. – ZELENKA, J. (2002): *Cestovní ruch. Výkladový slovník*. Praha: MMR Praha 2002. 448 s.
- *Statistical office of the Republic of Slovenia* [cit. 2012-2-5] Dostupné na <<http://www.stat.si>>
- TOUŠEK, V. a kol. (2008): *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 412 s. ISBN 978-80-7380-114-4
- WAHLA A. (2010): *Obecná geografie cestovního ruchu*. Brno: Mendelova univerzita. ISBN 9787-80-7375-381-8

9 SLOVINSKÉ LÁZEŇSTVÍ

Bc. Petra Tománková (KGG PŘF UP)

9.1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA

Slovinsko má 16 hlavních lázeňských center. Lázně se nacházejí především ve střední a východní části země, v blízkosti hranic s Maďarskem. Zdejší vhodné klimatické podmínky a termální a minerální vody objevili již staří Římané, kteří zde stavěli již první lázně.¹ V moderní době objevil lázeňský potenciál na Slovinsku švýcarský lékař v polovině 19. století, který také nechal postavit první lázeňská střediska. Blahodárné účinky léčivých pramenů na lidské tělo se staly známé po celé Evropě a lázeňská místa ve Slovinsku se stala cílovou destinací především vyšších vrstev z celé Evropy.² Ve východní části země se nacházejí lázně Radenci, Rogaška Slatina, Dobrna, Topolšica, Lendavske, Moravske, Dolenjske, Šmarješke, Ptujске, Zreške, Atomske a Čateške Toplice. Ve středním Slovinsku se pak nacházejí lázně Medijske a Rimske Toplice a Laško. V přímořské oblasti pak lázně Portorož a Strunjan. V Alpách pak je lázeňské město Bled.³

Rozvoj slovinských lázní je zapříčiněn především nepoškozeným přírodním bohatstvím země. Pro lázeňství v zemi jsou nejdůležitější termální prameny různých vlastností a teplot pohybujících se od 32 do 73 stupňů Celsia a minerální vody, jako jsou světoznámé Donat Mg a Radenska Tri srca. Pro lázeňství se také využívá mořská voda, solanka, organické a anorganické peloidy. Pro léčbu jsou v zemi také vhodné klimatické podmínky. Ve Slovinsku působí jak středomořské, panonské tak i subalpínské horské podnebí. Slovinské lázně jsou spojeny sloganem „S přírodou ke zdraví“ a pro své návštěvníky vytvořily turistické nabídky v oblasti péče o zdraví a také programy zabývající se ochranou zdraví a prevencí nemocí pro širokou veřejnost.⁴

9.2 VYBRANÁ LÁZEŇSKÁ MĚSTA

9.2.1 Bled

Lázeňské město Bled patří ke klimatickým lázním. Město leží ve výšce 501 m n.m. pod svahy Pokljuky a ze severu je chráněno hradbou Karavanek a od západu pak Julskými Alpami. Rozvoj lázní Bled nastal v 19. století, staly se mondénními lázněmi pro společenskou smetánku. Bled se stal díky lázeňství turistickým centrem, ze kterého je ideální východisko pro túry do oblasti triglavského národního parku. Krása Bledu a jeho teplá voda byla známa již středověkým poutníkům. Potenciál města pro lázeňskou turistiku objevil pak švýcarský doktor Arnold Riki, který v místech dnešního kasina otevřel lázně, čímž dal vyniknout výhodám termálních pramenů, čistého vzduchu a horského světla. Návštěvnost lázní byla také zvýšena výstavbou železnice mezi Ljubljani a Tarvisiem.⁵

¹ Slovinsko: Lázeňská střediska | Světadíly.cz - zájezdy, dovolená, cestování [online]. 2012 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://slovinsko.svetadily.cz/lazenska-strediska/za-poznanim>

² Slovinsko Lázně a Wellness - přednost Slovinska [online]. 2012 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.slovinskodovolena.cz/lazne-a-wellness/>

³ Nováková – Soukup 2000, str.32.

⁴ Turistická nabídka - Slovenia - Official Travel Guide [online]. 2012 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: http://www.slovenia.info/en/Turistick%C3%A1-nab%C3%ADdk%C3%A1.htm?cze_produkci=0&lng=2

⁵ Němec 2003, str. 59-60.

9.2.2 Rogaška Slatina

Největším a nejstarším lázeňským městem je Rogaška Slatina. Město se nachází mezi lesy na úpatí Maclje, jehož nejvyšší vrcholy jsou vidět z centra města. O objevení magnesiových pramenů existuje legenda, podle které byly prameny objeveny okřídleným koněm Pegasem, kterému bůh Apollo nařídil vyhnout se magickému pramenu Hippokréne na hoře Helicon a pít místo u pramene Roitschokréne. Místní prameny byly známy již starým Římanům, léčili se jimi například místní panovníci a nejvíce si je oblíbily od 19. století vídeňští občané. Dnes jsou lázně populární rekreační a léčebnou oblastí. Srdcem lázní je pak lázeňský komplex tvořený neoklasickými, secesními a Plečnikovými budovami a obklopený zahradami. Komplex je známý pod názvem Zdraviliški trg. Místní minerální voda se prodává pod názvem Donat Mg a je určena především k pití. Obsahuje vápník, síru, lithium a bromid, čímž eliminuje stres, podporuje trávení a stimuluje úbytek na váze.⁶

9.2.3 Moravske Toplice

Termální lázně v Moravských Toplicích mají nejteplejší vodu ve Slovinsku. Pramen má teplotu 38 stupňů Celsia a pro použití do bazénů se ochlazuje na 38 stupňů. Lázně patří mezi nejmladší v zemi, jejich prameny byly objeveny roku 1990 během naftového průzkumu. Samotný lázeňský areál má devět bazénů s termální vodou a dva venkovní s vodou ohřívanou. Termální voda působí především na revmatické potíže.⁷

9.2.4 Radenci

Mezi nejhezčí lázně Slovinska patří lázně Radenci. Jsou známy především minerální vodou „Radenska Tri Srca“, která se prodává po celé zemi, dále termální vodou ke koupelím o teplotě 41 stupňů Celsia a sirtým bahnem na obklady. Samotný lázeňský komplex tvoří vnitřní a venkovní bazén o teplotě vody 34 stupňů Celsia a venkovní olympijský bazén.⁸

9.2.5 Ptuj

Městečko Ptuj patří k nejmalebnějším ve Slovinsku. Rozkládá se na březích řeky Drávy, přibližně 26 km od Mariboru ve směru k hranici s Chorvatskem. Ptuj je nejstarším slovinským městem, jehož existence je doložena již od roku 69 n.l. Město je turistickým centrem i díky termálním lázním. Lázně čerpají termální uhličitou vodu ze dvou vřidel vyvěrajících z hloubky 1050 až 1590 metrů. Termální pramen má teplotu v rozmezí 39 – 54 stupňů Celsia a působí především při rehabilitaci revmatických a degenerativních onemocněních. Působí i na pohybové ústrojí a neurologická onemocnění.⁹

⁶ Němec 2003, str. 130.

⁷ Němec 2003, str. 152.

⁸ Němec 2003, str. 153.

⁹ Slovinsko: Ptuj | Světadily.cz - zájezdy, dovolená, cestování [online]. 2012 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://slovinsko.svetadily.cz/lazenska-strediska/ptuj/za-poznanim>

9.2.6 Portorož

Lázeňské město Portorož se nachází v Piranském zálivu. Portorož bylo původně jen rybářskou osadou, která byla na lázeňské město přeměněna v roce 1830. Léčba zde probíhá především pomocí bahna a soli a je zaměřena na léčení revmatických problémů.¹⁰

9.2.7 Závěr

Slovinská lázeňská města se dnes honosí moderními bazény a hotelovými komplexy. Nejvíce se jich nachází ve východní části země a většinou nejsou jen lázeňskými městy, ale i turistickými centry, z nichž vedou turistické stezky do okolních hor. Díky svým přírodním podmínkám pak slovinské lázně využívají k léčbě nejen termální prameny, bahno a sůl, ale zároveň jejich léčebné účinky podporují působením zdravého životního prostředí.

ZDROJE

- NĚMEC, Dušan: *Slovinsko*. Brno: Computer Press, 2003. 194 s.
- NOVÁKOVÁ, M. a SOUKUP, O.: *Slovinsko: průvodce do zahraničí*. Praha: Olympia, 2000. 108 s.
- Turistická nabídka - Slovenia - Official Travel Guide [online]. 2012 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: http://www.slovenia.info/en/Turistick%C3%A1-nab%C3%ADdk%C3%A1.htm?cze_produkty=0&lng=2
- PORTOROŽ SLOVINSKO, Slovinsko – Rada [online]. 2012 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.turistika.cz/rady/12-portoroz-slovinsko>
- Slovinsko: Lázeňská střediska | Světadíly.cz - zájezdy, dovolená, cestování [online]. 2012 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://slovinsko.svetadily.cz/lazenska-strediska/za-poznanim>
- Slovinsko Lázně a Wellness - přednost Slovinska [online]. 2012 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.slovinskodovolena.cz/lazne-a-wellness/>

¹⁰12. PORTOROŽ SLOVINSKO, Slovinsko – Rada [online]. 2012 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.turistika.cz/rady/12-portoroz-slovinsko>

10 ŠKOLSTVÍ VE SLOVINSKU

Petr Novák (KGG PŘF UP)

Slovinsko je středoevropský stát s 2 050 189 obyvateli (1.1.2011). Na začátku roku 2011 tvořili obyvatelé ve věku 0 až 29 let 32 % obyvatelstva. Na začátku školního roku 2010/2011 bylo 161 046 žáků povinné školní docházky včetně 1538 žáků vyžadujících speciální výukové programy. Oficiálním jazykem je slovinština, na územích s významnou maďarskou menšinou je v mateřských školách a základních školách výuka povinně dvojjazyčná. Na územích s italskou menšinou je vždy výuka jen v jednom jazyce, žáci však povinně studují i jazyk druhý.

Většina dětí v předškolním věku navštěvuje státem zřízené mateřské školky (97,3 %), podobná situace je i na základních školách, kdy pouze 1 % žáků navštěvuje soukromé základní školy. Tyto soukromé školy jsou podporovány státem až do výše 85% jejich rozpočtu. Ve školním roce 2010/2011 bylo ve Slovinsku 843 škol povinné školní docházky, z nichž 3 byly soukromé (Waldorf, Montessori a Katolická škola)

Výchova v předškolním věku (1-5 let věku dítěte) je nedílnou součástí systému školství. Docházka je dobrovolná, dítě může být zapsáno od 11 měsíců věku až do začátku povinné školní docházky v 6 letech. Základem poplatků rodičů za mateřskou školu je cena programu, které dítě navštěvuje, což zahrnuje poplatky za výuku, péči o dítě a jeho výživu. Poplatky jsou počítány podle výše příjmu rodičů ve srovnání s průměrným platem ve Slovinsku. Rodiče pak platí od 0 % do 80 % nákladů za předškolní výchovu v závislosti na výši jejich příjmu. Pokud do mateřské školy chodí více než jedno dítě, poplatky za nejstarší jsou pak o jeden stupeň nižší.

Povinná 9-letá školní docházka dítěte začíná v 6 letech věku dítěte. V praxi to znamená, že dítě na začátku školního roku musí mít minimálně 5 let a 8 měsíců, horní hranice je pak 6 let a 8 měsíců. Povinná školní docházka ve Slovinsku má tři stupně, první stupeň obsahuje 1.-3. třídu pro děti ve věku 6-8 let, do druhé stupně patří 4.-6. třída pro děti ve věku 9-11 let, třetím stupněm je pak 7.-9. třída pro děti ve věku 12-14 let. Povinná školní docházka je bezplatná, rodiče mají právo a povinnost zvolit si veřejnou nebo soukromou základní školu, své dítě mohou případně vyučovat i doma. V místě bydliště je škola povinna dítě přijmout. Rodiče však mohou zvolit jakoukoli jinou základní školu s jejím souhlasem.

Školní rok začíná 1. září a končí 31. srpna, výuka však probíhá pouze do 24. června. Pro žáky 9. tříd výuka končí 15. června. (175-190 dní výuky). Školní rok je rozdělen do dvou pololetí. Hlavní prázdniny jsou jako u nás v létě. Během školního roku mají žáci ještě podzimní, vánoční, zimní a prvomájové prázdniny o délce 1 týdne. Dalších 5 dnů prázdnin mohou žáci využít podle potřeby v průběhu celého školního roku. Výuka probíhá od pondělí do pátku a minimum vyučovacích hodin se pohybuje od 20 hodin (1. třída) po 30 hodin týdně (9. třída). Žáci se speciálními potřebami a ve školách s dvojjazyčnou výukou mohou mít další dvě vyučovací hodiny týdně. Mimo čas hlavní výuky školy nabízí dětem množství nepovinných zájmových aktivit.

Podle zákona smí jednu třídu navštěvovat nejvýše 28 žáků. Většinou navštěvují třídu děti stejného věku, v malých školách jsou třídy dětí o různém věku sloučeny do jedné třídy, v těchto třídách je pak nižší počet žáků, stejně jako ve školách s dvojjazyčnou výukou. Průměrný počet žáků ve školním roce 2010/2011 byl 19 žáků na jednu třídu. Ve školách pro žáky se speciálními potřebami pak

měla průměrná třída 5,9 žaka. V prvním stupni výuky vyučuje jeden učitel všechny předměty, specialisté však mohou vyučovat v těchto třídách tělesnou, hudební a výtvarnou výchovu. V druhém stupni je zapojováno postupně více specialistů. Ve třetím stupni už jsou žáci vyučováni výhradně specialisty na daný předmět. Po úspěšném splnění školní docházky na základní škole se mohou žáci ucházet o přijetí na vybranou střední školu. Žáci, kteří dokončí minimálně sedm let školní docházky mohou dále pokračovat v programu nižšího profesního vzdělávání, které končí po 2,5 letech závěrečnou zkouškou. Dále se střední školy dělí na střední profesní školy (obdoba našich SOU), kdy žáci po 3 letech skládají závěrečnou zkoušku a střední odborné školy zakončené po 4 letech odbornou maturitou. Středoškolské všeobecné vzdělání je zajišťováno na gymnáziích, které se dále dělí na všeobecná a odborná (ekonomická, technická a umělecká). Po 4 letech studia skládají žáci maturitní zkoušku, za její průběh zodpovídá Republiková maturitní komise. Maturita se skládá z pěti předmětů, které se dělí na povinné a povinně volitelné. Povinná je zkouška ze slovinského jazyka, matematiky a z cizího jazyka. Mezi povinně volitelné patří fyzika, biologie a ekologie, chemie, zeměpis, dějepis, sociologie, filozofie a psychologie. Povinné předměty mají ústní a písemnou část, povinně volitelné většinou pouze písemnou. Maturita probíhá v celé zemi současně a písemná část má i stejný obsah. Hodnocení výsledků je bodové, body získané u maturity spolu s výsledky studia ve 3. a 4. ročníku rozhodují o přijetí na vysokou školu.

Vysokoškolské studium ve Slovinsku je zajišťováno univerzitami. Uměleckými akademii a vysokými odbornými školami. Od roku 2010/2011 všechny vysokoškolské instituce představily model o třech stupních: bakalářský, magisterský a doktorský. Samostatných vysokých škol je ve Slovinsku 10, v Lublani, Mariboru a Koperu mají sídlo univerzity. Lublaňská univerzita má 3 akademie, 20 fakult a 3 odborné vysoké školy. Univerzita v Mariboru má 9 fakult a 1 vysokou odbornou školu. Nejmladší univerzita v Koperu má 3 fakulty a 2 vysoké odborné školy.

Učitelem ve slovinských mateřských školách může být absolvent bakalářského studia pro předškolní učitele. Na pozici učitele základní školy je nutné absolvování magisterského pedagogického studia a 6-10 měsíční přípravná praxe. Středoškolští učitelé musí mít vystudované bakalářské nebo magisterské studium ke své specializaci, pedagogický kurz a minimálně 3 roky praxe. Vysokoškolští profesori jsou většinou držitelé magisterských nebo doktorských titulů ve vědních oborech nebo zkušenosti specialisté v daném oboru.

Školský systém ve Slovinsku je ve své podstatě velmi podobný systému v České Republice, zásadním rozdílem je výuka v mateřských školách již od 111 měsíců věku dítěte. Dále lze pozorovat vyšší nároky vzdělanosti u pedagogů na nižších stupních studia oproti ČR.

ZDROJE

Eurydice,[online] National system overview on education systems in Europe, 2011 [cit. 2012-05-17]
dostupný z:
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/national_summary_sheets/047_SI_EN.pdf

11 EKONOMICKÁ CHARAKTERISTIKA SLOVINSKA

Mgr. Jan Kuchyňka (GÚ PŘF MU)

11.1 ÚVOD

První významná průmyslová centra vznikají od poloviny 19. století v souvislosti se stavbou železnice Vídeň-Terst, která r. 1847 dorazila do Mariboru, posléze do Lublaně a r. 1857 do Terstu. Trať postupně získala odbočky vedoucí do Jesenic, Kamniku a Korutan. Právě na linii Maribor-Celje-Lublaň-Jesenice dnes leží základní průmyslová centra, tzv. průmyslový půlměsíc. Rozvoj v této oblasti pak ovšem znamenal zvýšení rozdílů v rozvinutosti jednotlivých regionů. Zřetelně zaostává zejména Doleňsko, Bílá krajina a Notraňsko.

V době mezi oběma světovými válkami bylo Slovinsko jednoznačně nejrozvinutější částí Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (SHS). Na konci tohoto období je tu v průmyslu zaměstnáno už 20 % lidí (r. 1869 to bylo pouze 7 %, pro srovnání: r. 1994 to bylo 39 %, r. 2011 32 %). Stále se však rozvíjely pouze oblasti průmyslového půlměsíce a zbytek čím dál více zaostával. I to bylo důvodem k velkým emigračním vlnám do zahraničí, zejména do západní Evropy a USA. Království SHS a později Jugoslávie slovinské zemědělství podporovaly minimálně, neboť mohli využívat úrodnějších oblastí jihu území mimo hranice Slovinska.

Po druhé světové válce se rozvíjel zejména těžký průmysl, se státní podporou ale již také v oblastech mimo půlměsíc. Vznikají průmyslové podniky v Črnomelji, Novém Městě (automobilový průmysl), Velenje (bílá technika), Murské Sobotě (textilní), Koperu, Nové Gorici aj. Rozvíjejí se rovněž nová odvětví jako farmaceutické (Krka Novo Mesto) a sklářské (Hrastnik, Rogaška Slatina).

Ostatní odvětví jako služby či zemědělství nedosahují, až na níže uvedené výjimky, evropského významu, ač se podnikání v odvětví služeb podílí 64 % HDP státu (2010).

11.2 PRŮMYSL

11.2.1 Surovinová základna

Slovinsko není, co se nerostného bohatství týká, příliš bohatou zemí. Navíc řada surovin zde byla hojně těžena již od středověku a zásoby jsou tak dnes do značné míry vyčerpány. Druhým faktorem, ovlivňujícím dnešní stav využívání surovinové základny, je rentabilita dobývání surovin. Kvůli propadu cen bylo například utlumeno dobývání rtuti v idrijských dolech nebo naleziště kaolinu v obci Črna pri Kamniku. Řada surovin se tak dnes do Slovinska dováží (55 % cizích zdrojů).

Hojné jsou zásoby a využití těžby různých druhů kamene, zejména pro stavební účely. Na Krasu se hojně těží vápenec (Sežana, Dutovlje, Nabrežina aj.).

Naleziště hnědého uhlí jsou na mnoha místech Goreňska, Korutan, ale především Posávské vrchoviny (Trbovlje, Hrastnik, Zagorje ob Savi aj.). Jeden z nejvýznamnějších dolů je důl na lignit ve Velenje (od 1887), který dnes zásobuje především největší slovinskou tepelnou elektrárnou v nedaleké Šoštanjí.

Zejména v Posávi způsobovala těžba velké ekologické obtíže, dnes je těžba v řadě těchto dolů utlumována, což následně vede k problémům s nezaměstnaností. Funkční je ještě důl Trbovlje-Hrastnik, nicméně také u něj se počítá s útlumem cca do roku 2015. Zde těžené uhlí slouží zejména potřebám elektrárny Trbovlje.

Rozmach těžby železné rudy po 2. světové válce především na Goreňsku a v Korutanech byl postupně od 70. let tlumen až po současné marginální zastoupení. V 90. letech 20. století byl uzavřen také uranový důl Žirovski vrh.

Jednou z nejvýznamnějších rud, které se ve Slovinsku dobývaly, je rtuť (již roku 1490). Městečku Idria se tak postupně dostalo celosvětové významnosti a to až do 1. světové války. Důl má na 700 km chodeb v 15 podlažích a dnes je využíván spíše turisticky jako muzeum těžby.

11.3 PRŮMYSLOVÁ CENTRA

Goreňsko - Nejvíce průmyslových center se nachází v oblasti pŕlměsíce. Jesenické železárny jsou významným zaměstnavatelem na Goreňsku. V Jesenicích zůstává v provozu jedna ze tří dnešních slovinských oceláren, firma Acroni Jesenice. Toto odvětví procházelo v 90. letech 20. století hlubokou krizí, ale podařilo se najít nová odbytiště zejména v Asii a výroba v posledních letech dokonce stoupá. Nedaleko leží jedna z neznámějších slovinských průmyslových značek, a sice výrobce sportovního vybavení Elan v Begunje. V Kranji je významný gumárenský průmysl, zejména firma Sava Kranj, vyrábějící automobilové pneumatiky. Jejím dnešním vlastníkem je americký GoodYear.

Doleňsko - Z hlediska exportu a regionální zaměstnanosti je zásadní společnost Krka z Nového Mesta zabývající se výrobou léčiv (např. pastilky Septolete). Dnes má přes 5800 zaměstnanců a dodává léčiva do více než 70 zemí po celém světě. Pobočky má mj. v Polsku, Rusku či Chorvatsku. V Novém Městě sídlí také jediná slovinská automobilka Revoz, vlastněná francouzskou automobilkou Renault (od r. 1991). Její hospodářské výsledky tvoří zhruba 8 % slovinského exportu. Vyrábějí se zde menší modely Clio II. a nový Twingo. Firma vyrábí ročně kolem 200 000 vozů, z nichž je 98 % určen na vývoz. Zaměstnává necelé 3 000 pracovníků. Společnost Adria mobil pak v Novém Městě vyrábí karavany a přívěsy. Zaměstnává kolem 600 lidí a 98 % produkce je určeno na vývoz. Její dceřiné společnosti jsou rozmístěny po celé Evropě.

Lublaň - Druhou významnou slovinskou farmaceutickou firmou byla lublaňská LEK. Od r. 2002 je však součástí švýcarského koncernu Sandoz a od r. 2006 vystupuje již jen pod jeho jménem.

Štýrsko - Jednoznačně největší a nejúspěšnější slovinskou firmou současnosti je velenjské Gorenje. Společnost byla založena v r. 1950 a dnes má asi 10 000 zaměstnanců. Patří mezi osm největších výrobců bílé techniky v Evropě. Jedná se o největšího slovinského exportéra. V ČR vlastní od r. 2005 firmu Mora Moravia v Hlubočkách u Olomouce, výrobce kuchyňských sporáků. V Celje pak sídlí velký závod zpracovávající zinek (od 1873) Cinkarna Celje. Zaměstnává kolem 1100 lidí a více než 80 % výroby směřuje na zahraniční trhy. Od 70. let zpracovává také sloučeniny titanu (TiO₂), které dnes tvoří jádro zdejší výroby.

Přímoří - V Koperu sídlí strojírenský podnik Cimos, který již v 50. letech spolupracoval s firmou Citroen při výrobě automobilů (mj. se tu vyráběl populární Citroen 2CV). Dnes vyrábí autodíly, zemědělské stroje a strojírenské vybavení.

Potravinářský průmysl - Mezi významné potravinářské firmy patří zejména ty, které produkují různé druhy nápojů. Ve výrobě piva jsou největšími konkurenty Pivovarna Laško a Pivovarna Union v Lublani, které dnes tvoří spolu s dalšími firmami (např. Radenska) jediný obří koncern, vyrábějící vedle piva také minerální vody, sirupy a různé druhy alkoholických nápojů. Tradice pivovaru Laško sahá až do roku 1825, kdy byla zahájena lokální výroba piva. Nejznámější značkou pivovaru Laško je pivo Zlatorog. Historie lublaňského pivovaru Union sahá až do roku 1864, tehdy ještě pod jménem Kosler. Pivovar Union začal vyvážet v r. 1965 do Itálie, dnes exportuje do zemí bývalé Jugoslávie, ale i některých zemí západní Evropy a USA.

Minerální voda Radenska z obce Radenci na východě země byla objevena dr. Karlem Hennem v r. 1833. Od r. 2000 se firma stává součástí koncernu Pivovarna Laško. Jeho součástí je také firma Fructal z Ajdovščiny, která platila za největšího výrobce ovocných džusů v Jugoslávii.

11.4 ENERGETIKA

Tepelná - Největší tepelnou elektrárnou ve Slovinsku je Šoštanj nedaleko Velenje s výrobou 755 MW, což představuje přibližně 1/3 spotřeby energie země. Mezi významné patří také elektrárna Trbovlje, která se vznikem datuje ještě před 1. světovou válkou. Později byla přistavěna ještě Trbovlje 2. Stavbu ovzduší v údolí, kde elektrárna stojí, se ulevilo po r. 1976, kdy byl vystavěn 360 m vysoký komín, který přesahuje přes hranu údolí, a umožňuje tak snazší rozptylování zplodin do ovzduší. Po r. 1991 byla elektrárna odsířena, čímž se ekologická situace opět zlepšila.

Plynová - Elektrárna Brestanica byla postavena během 2. světové války. Od r. 2000 má nové výkonnější turbíny (výkon 323 MW). Palivem je lehký topný olej a primární benzín. Jediná rafinerie ve Slovinsku se nachází v Zamuří nedaleko Lendavy.

Vodní - Slovinské řeky začaly být využívány jako ekologický a levný zdroj elektrické energie již od r. 1918, kdy vzniká elektrárna Fala, první z kaskády přehrad na Drávě. Dnes jsou využívány všechny vhodné toky – Dráva (8), Sáva (4), Soča (3). Celkový výkon se pohybuje okolo 300 MW.

Jaderná - Elektrárna Krško byla spuštěna r. 1984 s výkonem 691 MW. Stavbu prováděla americká firma Westinghouse, financována byla z poloviny slovinskou a z poloviny chorvatskou stranou. Tím se elektrárna stala předmětem sporu mezi oběma zeměmi po rozpadu Jugoslávie. Dle mezistátní dohody z r. 2001 se energie vyrobená elektrárnou dělí rovnoměrně mezi obě země. Dnes se uvažuje o dostavbě dalšího bloku JE Krško, případně o dalších variantách jejího rozšíření.

11.5 SLUŽBY

11.5.1 Doprava

Slovinsko má charakter tranzitní země. Již v římských dobách tudy (ve směru Emona-Poetovio) vedla významná obchodní stezka z Říma do střední Evropy a Pobaltí. Po této cestě putovali do Říma už také Konstantin s Metodějem. Základní kostra dopravní sítě má tvar kříže. Jednu přímkou tvoří východozápadní linie Maribor - Lublaň - Koper (zvaná také Slovenika), druhou severojižní z Jesenic přes Lublaň, kde se obě linie protínají, směrem na Záhřeb (zvaná Ilirika).

Železniční doprava přinesla do země výrazný hospodářský pokrok. Města při ní se velmi rychle rozvíjela. Dnes je ve Slovinsku 1201 km používaných tratí, z necelé poloviny elektrifikovaných. Problematické jsou trati v úzkých údolích, kde se kvůli nákladům nebudovaly tunely a vlaky tam mohou projíždět pouze se sníženou rychlostí. Týká se to také trati Maribor-Lublaň, probíhající zejména v úseku mezi Lublaní a Celje křivolakým údolím Sávy. Vzhledem k profilu trati zde nemohou nově nakoupená Pendolina jet plnou konstrukční rychlostí. Modernizace železniční sítě je jednou z priorit země, byť zatím spíše dlouhodobých. Největší naléhavost má dostavba druhé koleje na trati Divača - Koper, a to zejména kvůli zvýšenému obratu v koperském přístavu, odkud pokračuje přeprava zboží právě po železnici a limituje tak možnosti rozvoje přístavu v Koperu.

Námořní doprava má pro Slovinsko značný hospodářský význam, třebaže se týká pouze jediného přístavu. Přístav v Koperu začal být budován zejména po r. 1956, kdy byl Terst přičleněn definitivně Itálii. Právě přes Koper jde značné množství zboží směrem do střední Evropy (např. do Rakouska míří 42 % zboží, do ČR 13 %, na Slovensko 11 %), pro samotné Slovinsko je určena jen asi 1/3 zboží. Dnes se koperský přístav rozkládá na ploše 400 ha a přeloží se tu 14 mil. tun zboží (2006). Tím se stává největším přístavem Jadranu a v počtu přeložených automobilů dokonce třetím v Evropě. Slovinsko má také flotilu 20 velkých nákladních lodí s celkovou nosností 769 218 tun.

Slovinsko má tři *mezinárodní letiště*. Hlavním je nedaleko Lublaně ležící Letiště Jože Pučnika v Brniku. V provozu je od r. 1963, r. 2004 poprvé odbavilo více než 1 milion cestujících ročně a od r. 2006 buduje nový terminál, který bude zvládat očekávaný další nárůst cestujících. Další letiště leží u Mariboru a Portorože. Slovinskou firmou zajišťující leteckou dopravu je Adria Airways.

11.5.2 Telekominukace

Dominantní firmou na trhu je polostátní Telecom Slovenije, jehož dceřiné společnosti jsou Mobitel (mobilní operátor), SiOL (poskytovatel internetových služeb) a On.net. Poskytovatelů mobilních telefonních služeb je na slovinském trhu celkem šest: Mobitel, Simobil, Debitel, Tuš mobil, IZI mobil a T-2. Převládá však firma Mobitel s 59% podílem na trhu (dále SiMobil 28 %).

Internetovým spojením ke konci roku 2009 disponovalo 64 % domácností. Celkem 69 % podniků má vlastní internetové stránky. V používání internetu domácnostmi a firmami se Slovinsko dlouhodobě pohybuje nad evropským průměrem.

11.5.3 Finančníctví

Nejvýznamnější slovinský bankovní dům je Nova Ljubljanska banka, která má zastoupení také v Praze. V ČR rovněž působí největší slovinská pojišťovna Triglav (podíl 40 % na slovinském trhu). U nás má zastoupení ve většině krajských měst.

11.6 ZEMĚDĚLSTVÍ

Jakkoli není většina slovinského území kvůli členitému reliéfu příliš vhodná pro zemědělství, bylo Slovinsko vždy spíše zemědělskou zemí (jen 43 % vhodného území, z toho pouze 1/4 kvalitní půdy). To se výrazně začalo měnit v souvislosti s celkovou industrializací Rakouska v 19. století a s rozvojem železniční dopravy. Po 1. světové válce bylo Slovinsko jednoznačně nejrozvinutější částí bývalé Jugoslávie a platilo to po celé 20. století a vlastně dodnes.

V souvislosti s nárůstem průmyslové výroby a zaměstnanostní strukturou obyvatelstva se během 20. století výrazně snížil podíl obyvatelstva, zabývajícího se zemědělstvím z 75 % na 9 % (2010). Nejvyšší podíl je v oblasti subpanonské, kde je také nejkvalitnější půda, naopak na stejné půdě v okolí Lublaně nebo Celje je podíl zemědělců zanedbatelný. Podobně klesal podíl zemědělství na celkovém národním produktu ze 40 % před 2. světovou válkou na 4 % v roce 2010. Slovinsko si vypěstuje zhruba 5/6 zemědělských produktů, které spotřebuje.

Struktura využití zemědělské půdy ve Slovinsku se skládá z 55 % pastvin, 30 % polí a 8 % sadů, z toho 2 % vinohradů. Častý je zde zovněž jev upouštění od obdělávání půdy na úkor zalesňování. Podobně se někdejší pole a sady mění na louky.

Obilnicí Slovinska je rovinatá Zámuří. Hornaté regiony na Goreňsku, Notraňsku či ve Štýrsku jsou využívány jednak pro pěstování méně náročných plodin jako brambory apod., jednak pro živočišnou výrobu. Nízké pahorkatiny ve Štýrsku, Bílé krajině, Přímoří a Krasu jsou využívány pro pěstování velmi kvalitní vinné révy. Slovinsko sice není v povědomí lidí známo jako producent piva, přesto tvoří zdejší chmel zajímavý vývozní artikl. Pěstuje se hlavně v Savinjské rovině, kde umožnil vznik pivovaru Laško. V oblasti Přímoří je produkován také olivový olej.

Živočišná výroba je významnějším odvětvím než rostlinná výroba. Přibližně 9/10 zemědělských statků je zaměřených právě na ni. Ze 3/4 se jedná o chov hovězího dobytka. Velkochovy hovězího dobytka jsou typické pro okolí Lublaně, drůbežářské závody zase pro Pomuří a Podráví. Na Krasu jsou tradiční zpracovatelské podniky, které vyrábějí zdejší slavný pršut. Významným produktem je rovněž mléko (20-25 % na export).

Těžba dřeva měla ve Slovinsku odedávna značný hospodářský význam při zpracování rud (železné rudy a rtuti). Řada oblastí byla proto odlesněna a znovu osazována, proto většina lesů na slovinském území není původních. Dnes je podíl lesů na ploše rozlohy Slovinska udáván až 66 %, čímž se řadí mezi nejlesnatější země v Evropě (ČR 34 %). Za socialismu patřila většina lesů státu. Dnes však tyto pozemky prochází procesem privatizace a postupně přejde většina lesů do soukromých rukou.

ZDROJE

- *Adria, výrobce přívěsů a karavanů* [cit. 2012-4-30]. Dostupné na: <<http://www.adria-mobil.com>>
- *Cinkarna Celje, zpracovatel zinku a titanu* [cit. 2012-4-28]. Dostupné na: <<http://www.cinkarna.si>>
- *Cimos, strojírenská výroba* [cit. 2012-4-30]. Dostupné na: <<http://www.cimos.eu>>
- *BusinessInfo, portál pro podnikání a export* [cit. 2012-5-1]. Dostupné na: <<http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/slovinsko/1000908/>>
- *Fructal, výroba ovocných džusů* [cit. 2012-5-1]. Dostupné na: <<http://www.fructal.si>>
- *Mobitel, poskytovatel telekomunikačních služeb* [cit. 2012-4-30]. Dostupné na: <<http://www.mobitel.si>>
- *Pivovarna Lasko, výroba piva* [cit. 2012-5-1]. Dostupné na: <<http://www.pivo-lasko.si>>
- *Pivovarna Union, výroba piva a nealkoholických nápojů* [cit. 2012-5-1]. Dostupné na: <<http://www.pivo-union.si>>
- *Slovinské reálie, Aleš Kozár* [cit. 2012-4-30]. Dostupné na: <<http://slorealie.upce.cz/index.html>>
- *Slovinský statistický úřad* [cit. 2012-4-27]. Dostupné na: <<http://www.stat.si>>

12 POLITICKÝ SYSTÉM SLOVINSKA

Mgr. et Mgr. Petr Voda (GÚ PŘF MU, KPOL FSS MU, MPÚ)

12.1 ÚVOD

Slovinsko jako samostatný stát působí teprve od roku 1991, kdy získalo v relativně nenásilném procesu popsaném jiným příspěvkem samostatnost. Do té doby bylo součástí Svazové republiky Jugoslávie ovládané komunistickou stranou. Z tohoto svazku si nese země několik specifických institucionálních rysů, ačkoli obecně odpovídá způsob rozdělení moci mezi jednotlivé instituce způsobům obvyklým v demokratické Evropě a Slovinsko je tedy standardní zastupitelskou parlamentní demokracií, ať už vezme jako definiční kritérium nastavení institucí, rozdělení moci ve státě či faktické fungování státní moci.

Ačkoli, anebo právě proto, že je politický systém Slovinska produktem mírně odlišného kulturního prostředí, historických procesů a dalších vlivů, budu většinu sdělovaných informací konfrontovat s realitou českého politického systému, abych tak dal lépe vyniknout specifikům slovinského modelu.

Základní prvky institucionálního nastavení politického systému jsou dány ústavou. Její znění je inspirováno zejména spolkovými ústavami Německa a Rakouska a zemskou ústavou Bavorska, zároveň však obsahuje i prvky kontinuity s původní ústavou (Cabada 2005: 140). To se projevuje mimo jiné tím, že na rozdíl od ústavy České republiky (dále jen ČR) je listina základních práv a svobod obsažena již v textu ústavy, a to dokonce hned jako svou druhou hlavu. Ačkoli je Slovinsko etnicky téměř homogenní země (zdroj) je v této části věnován zvláštní prostor postavení maďarské, italské a romské menšiny (čl. 64 a 65).

Státní moc je dle ústavy rozdělena do tří oblastí, ve kterých je vykonávána různými institucemi. Moc zákonodárná náleží dvoukomorovému parlamentu, moc výkonná je rozdělena mezi vládu a prezidenta moc soudní soustavě soudů a ústavnímu soudu. Poměrně významnou roli hrají ve slovinském případě také prvky přímé demokracie, konkrétně referendum.

12.2 MOC ZÁKONODÁRNÁ

Parlament Slovinské republiky je dvoukomorový, ale především postavení druhé komory je poměrně zvláštní. Samotná ústava hovoří odděleně o dolní komoře (Státní shromáždění¹¹) a horní komoře (Státní rada¹²). Z puristického pohledu ústavního práva lze za parlament považovat jen samotné Státní shromáždění. To má dohromady 90 poslanců¹³, z nich je 88 přímo voleno na volební období trvající 4 roky v rovných, všeobecných a přímých volbách tajným hlasováním, formálně tedy naplňují všechny rysy demokratických voleb. Státní shromáždění je především legislativním tělesem, což znamená, že iniciuje, přijímá, novelizuje a ruší zákony a to vše nadpoloviční většinou přítomných poslanců (kterých musí být alespoň nadpoloviční většina). Zákonodárnou iniciativu má také vláda nebo 1000

¹¹ Državni zbor.

¹² Državni svet.

¹³ Pasivní volební právo (právo být volen) je omezen věkovým censem stanoveným na 18 let a trvalým pobytem na území Slovinska. Aktivní právo mají občané Slovinska starší 18 let.

voličů. Pokud se zákon týká právního postavení italské či maďarské menšiny, nemůže být schválen bez souhlasu poslance dané menšiny (čl. 64 ústavy). Pro změnu ústavních zákonů je stanovena kvalifikovaná většina ve výši 3/5 všech poslanců. Parlament má také nezanedbatelné kreační a kontrolní pravomoci. Především vyslovuje důvěru vládě, volí předsedu Nejvyššího kontrolního úřadu a navrhuje kandidáty na Ústavní soudce a zřizuje orgány státní správy. Mezi kontrolní pravomoci lze zařadit interpelace vlády a také vyhlášení nedůvěry vládě jako celku či jednotlivým ministrům, ve slovinském systému totiž na rozdíl od českého platí také individuální odpovědnost ministra parlamentu. Funkce poslance není slučitelná s funkcí ve vládě, proto v případě jmenování poslance ministrem či premiérem na jeho místo ve Státním Shromáždění nastupuje náhradník.

Volební systém, jímž jsou zástupci do Státního shromáždění vybíráni, je poměrně komplikovaný. Ve své podstatě se jedná o systém proporční, ale obsahuje také několik většinových prvků. Území Slovinska je rozděleno od 8 jedenácti mandátových volebních obvodů a každý z těchto obvodů je pak formálně rozdělen na 11 jednotek, ve kterých může každá strana nominovat 1 kandidáta. Voliči pak v rámci obvodu volí kandidátní listiny stran a mohou preferenčním hlasem označit kandidáta navrženého pro jejich jednotku. Od roku 2000 platí také volební klauzule, která je platná na celostátní úrovni a je stanovena ve výši 4 %. Ovšem vzhledem k tomu, že přirozená klauzule v obvodech je přibližně 9 % a protože ve Slovinském stranickém systému nejsou žádné regionální strany, je klauzule v podstatě zbytečná. Mandáty se stranám, které překročily klauzuli, rozdělují následujícím způsobem. Nejprve se rozdělí část mandátů Droopovou kvótou¹⁴, zbylé mandáty se pak rozdělí na celostátní úrovni d'Hondtovým¹⁵ dělitelem mezi strany, které získaly alespoň tři mandáty (Šedo 2007: 55-58).

Horní komora parlamentu je nevolená, a volně navazuje na Komoru odborů, ve které v komunistické Jugoslávii zasedali příslušníci odborů a různých profesních svazů. Státní rada má 40 členů jmenovaných na 5 let. Z těchto 40 osob 4 reprezentují zaměstnance, 4 zaměstnavatele, 4 rolníky, živnostníky a nezávislé profese, 6 zastupuje neziskový sektor a 22 potom lokální zájmy. Takovéto uspořádání představuje významný korporativistický prvek v politickém systému. Reprezentace zájmů je obvykle mimo volnou soutěž v rámci voleb ponechána na tripartitě, která navíc obvykle ani není institucionalizovaná. Státní rada disponuje právem suspenzivního veta na zákony schválené ve Státním shromáždění. To pak může být přehlasováno nadpoloviční většinou všech poslanců.

12.3 STRANICKÝ SYSTÉM

Politické strany jsou hlavním činitelem slovinské demokracie. Stranický systém je na poměry zemí bývalé Jugoslávie i obecně postkomunistických zemí mimořádně stabilní. V systému je stále

14 Počet hlasů pro stranu je vyděln volebním číslem v obvodu (podíl počtu odevzdaných platných hlasů pro strany, které získaly na celostátní úrovni více jak čtyři hlasy a počtu mandátů (11)) navýšeném o 1 k podílu je znovu přičteno číslo 1. Taková matematická formule umožňuje rozdělit co nejvíce mandátů, aniž by existovalo riziko, že jich bude rozděleno více, než jich je k dispozici (Havlík a kol. 2004).

15 Princip spočívá v postupném dělení počtu hlasů odevzdaných straně řadou celých čísel počínající číslem jedna. Mandáty jsou pak poskytnuty nejvyšším podílům (Havlík a kol. 2004).

zastoupeno 6-7 relevantních¹⁶ stran. V současné době zasedá v parlamentu 7 stran. Vládní koalici tvoří strany Slovinská demokratická strana (SDS), Demokratická strana důchodců Slovinska (DeSUS), Občanská kandidátka Gregorje Viranta (DLGV), Nové Slovinsko (NSi) a Slovinská lidová strana (SLS). V opozici pak zasedá vítěz posledních voleb Kandidátka Zorana Janoviče¹⁷ – Pozitivní Slovinsko a Sociální demokraté (SD). Stranický systém lze charakterizovat jako umírněný multipartismus.

12.4 VÝKONNÁ MOC

12.4.1 Prezident

Hlavou státu je prezident volený přímo na pětileté období s možností jednoho znovuzvolení. Volby jsou dle ústavy přímé, všeobecné a tajné. Volit i kandidovat mohou občané starší 18 let. Volba probíhá dvoukolovým většinovým systémem. Ačkoli je prezident volen přímo, jeho pravomoci jsou velmi omezené, dokonce nemá ani právo suspenzivního veta na zákony schválené parlamentem. Prezident dále navrhuje kandidáty na premiéra, guvernéra národní banky a soudce ústavního soudu, které ovšem musí schválit Státní shromáždění. Kandidáta na premiéra ale vybírá v konzultaci s lídry stran (čl. 111 ústavy). Další pravomoci jsou jen formální. Týkají se jmenování státních úředníků, vypisování termínu voleb, povolávání velvyslanců či propůjčování čestných řádů. Prezident je odpovědný Ústavnímu soudu. Pokud poruší Ústavu a Státní shromáždění na něj podá žalobu, pak může být odvolán 2/3 většinou soudců ústavního soudu. Nyní je prezidentem Danilo Türk.

12.4.2 Vláda

Vláda je vrcholným orgánem výkonné moci, zabezpečuje plnění zákonů a ostatních norem a řídí a kontroluje ministerstva a ostatní orgány státní správy a disponuje zákonodárnou iniciativou. Je odpovědná parlamentu, nicméně formálně ji jmenuje prezident. Vyslovení důvěry a nedůvěry vládě probíhá ve Slovinsku poněkud odlišným způsobem než v ČR. Pro jmenování nové vlády po volbách je potřeba důvěry nadpoloviční většiny všech poslanců. Nedůvěra vládě pak může být udělena pouze tím, že je vyslovena důvěra vládě nové. Proces konstruktivního vota nedůvěry napomáhá k neobvykle vysoké stabilitě vlád ve Slovinsku, což je zvláště paradoxní vzhledem k jejich obvyklé šíři (současná vláda se opírá hned o 5 politických stran).

12.4.3 Moc soudní

Moc soudní je vtělena do soustavy obecných soudů a ústavního soudu stojícího mimo tuto soustavu. Soudci jsou dle ústavy nezávislí a jsou prezidentem jmenováni na doživotí. Institucí, kterou z českých podmínek neznáme, je Soudní rada tvořená 11 členy, po 5 osobách volí Státní shromáždění z profesorů práva, advokátů a právníků, 6 osob jsou soudci vybraní prezidentem. Role soudní rada je ale spíše formální.

12.4.4 Ústavní soud

¹⁶ Sartori (2001) jako relevantní stranu definuje takové uskupení, které disponuje koaličním potenciálem (může se účastnit vládní koalice), případně pak vyděračským potenciálem (ostatní strany s ní koalici nechtějí tvořit, ale strana je dostatečně silná ovlivňovat některé politické procesy).

¹⁷ Bývalý primátor Lublaně.

Ústavní soud ve Slovinsku existuje již od roku 1963 (Vacík 1999: 91). Jeho úkolem je následná kontrola ústavnosti přijatých norem, předmětu referenda a také voleb a ochrana ústavních práv a svobod fyzických i právnických osob, přičemž k zahájení činnosti potřebuje podnět pro přezkoumání. Je složen z devíti soudců volených Státním shromážděním na návrh prezidenta na devět let bez možnosti znovuzvolení.

V činnosti ústavního soudu se objevilo několik krizových momentů. Nejvážnější krize nastala v roce 1998, kdy se při obměně složení ústavního soudu nebyli soudci schopni dohodnout, kdo má uvolnit místo dvěma nově jmenovaným soudcům, a tak jich zasedalo 11. V tomto složení se postaral o několik kontroverzních rozhodnutí, např. na základě neplatného referenda přikázal Státnímu shromáždění přijmout většinový volební systém nebo odebral status samosprávné územní jednotky městu Koper a nařídil rozdělení na několik menších oblastí bez ohledu na výsledky obecního referenda, ve kterém občané preferovali Koper jako celek. (Cabada 2005, 191–194).

12.5 PŘÍMÁ DEMOKRACIE

Občané Slovinska mohou svou politickou moc vyjevit i mimo volby různých institucí. Co se týče referenda, lze jej rozdělit na dva druhy – obligatorní a fakultativní. Obligatoční referendum se musí uskutečnit v případech vyjmenovaných ústavou. Těmi jsou rozhodování o vstupu do státního svazku (např. EU), referendum ale bylo koncipováno pouze jako poradní. Fakultativním referendem se může rozhodovat o ostatních otázkách mimo základních práv a svobod, daní a státního rozpočtu. K vypsání referenda je třeba podpisu minimálně 30 poslanců Státního shromáždění nebo iniciativy 40 tisíc občanů. Referendum se zatím uskutečnilo desetkrát a obvykle ho provází nízká účast. Výjimku tvořila referenda o vstupu Slovinska do EU a NATO, která se konala v jeden den a při volební účasti přibližně 60 % se vyslovilo 90 % voličů pro členství v EU a 2/3 zúčastněných pro členství v NATO.

12.6 ZÁVĚR

Tímto textem byl stručně představen politický systém Slovinské republiky. Bylo popsáno rozdělení státní moci a hlavní instituce tuto moc vykonávající. Vzhledem ke specifickým podmínkám nebyl opomenut ani institut referenda.

ZDROJE

- HAVLÍK, V. – ŠEDO, J. – ČALOUD, D. (2004): *Systémy poměrného zastoupení*, in: Chytilík, R. – Šedo, J. (eds.): *Volební systémy*, Brno: IIPS MU.
- CABADA, L. (2004): *Slovinsko*, in: Kubát, M. a kol.: *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*, Praha: Eurolex Bohemia.
- CABADA, L. (2005): *Politický systém Slovinska*, Praha: SLON.
- STRMISKA, M. a kol. (eds.): *Politické strany moderní Evropy*, Praha: Portál.
- SARTORI, G. (2001): *Srovnávací ústavní inženýrství*, Praha: Sociologické nakladatelství.
- ŠEDO, J. (2007): *Volební systémy postkomunistických zemí*, Brno: CDK.
- *The Constitution of the Republic of Slovenia*, [cit. 2012-04-24]. Dostupné na: <http://www.servat.unibe.ch/icl/si00000.html>
-

13 ZAHRANIČNÍ INVESTICE VE SLOVINSKU

Mgr. Ondřej Šerý (GÚ PŘF MU)

13.1 ÚVOD

Přímé zahraniční investice (PZI) jsou v současnosti nedílnou částí světové ekonomiky. V postsocialistických zemích, mezi něž patří také Slovinsko, představují klíčový faktor proměny tamějšího hospodářství. Přejít z centrálně plánované ekonomiky do tržního systému, nedostatek kapitálu v případě jednotlivých firem, nízká konkurenceschopnost, snaha vybudovat strukturu soukromých vlastníků a další skutečnosti vybízely ke vstupu zahraničních investic do prostoru střední, východní a jihovýchodní Evropy.

PZI však s sebou nepřinesly jen zvýšení počtu pracovních míst (či aspoň jejich zachování), vyšší mzdy, know-how a přístup na zahraniční trhy, ale také závislost na zahraničním kapitálu, kontrolu místní ekonomiky zvnějšku a někdy též jen nízké provázání zahraničních firem s místní ekonomikou, stejně jako rutinní výrobu bez vyšší přidané hodnoty (tzv. montovny).

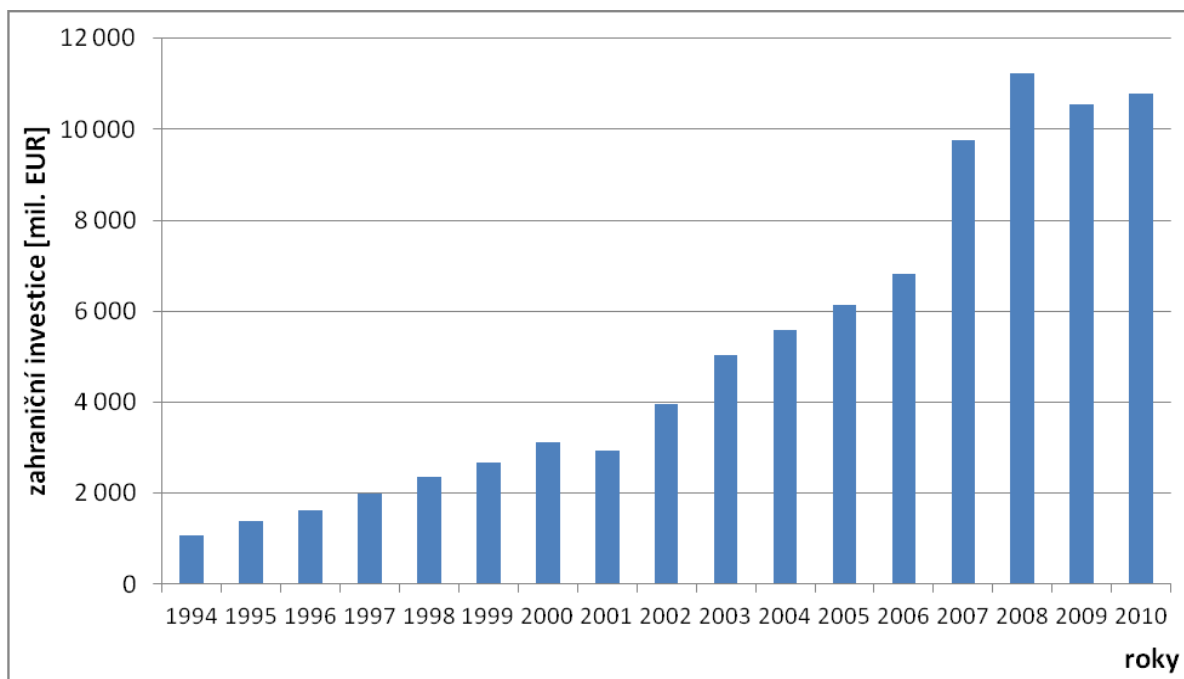
Cílem tohoto příspěvku je provést stručnou charakteristiku PZI ve Slovinsku a uvést konkrétní příklady zahraničních investic.

13.2 PŘÍMÉ ZAHRANIČNÍ INVESTICE VE SLOVINSKU

Slovinsko nepatří k zemím, do nichž proudí velké množství PZI. Do konce roku 2010 zaznamenala slovinská centrální banka příliv 10 771,5 mil. eur ve formě zahraničních investic. To je mnohem méně oproti státům Visegrádské čtyřky, které jsou se Slovinskem poměrně často srovnávány, tj. Česká republika (96 152,5 mil. eur), Slovensko (37 632,1 mil. eur), Polsko (150 441,0 mil. eur) a Maďarsko (67 948,5 mil. eur). Tato skutečnost je samozřejmě ovlivněna nevelkou rozlohou Slovinska a malým počtem obyvatel. Ale ani při přepočtu PZI na jednoho obyvatele se postavení Slovinska příliš nemění. Žebříček podle tohoto ukazatele vede Česká republika (9,1 tis. eur), následují ji Slovensko (6,9 tis. eur) a Maďarsko (6,8 tis. eur). Na jednoho Slovince připadá „jen“ 5,3 tis. eur zahraničních investic a na jednoho Poláka dokonce 3,9 tis. eur.

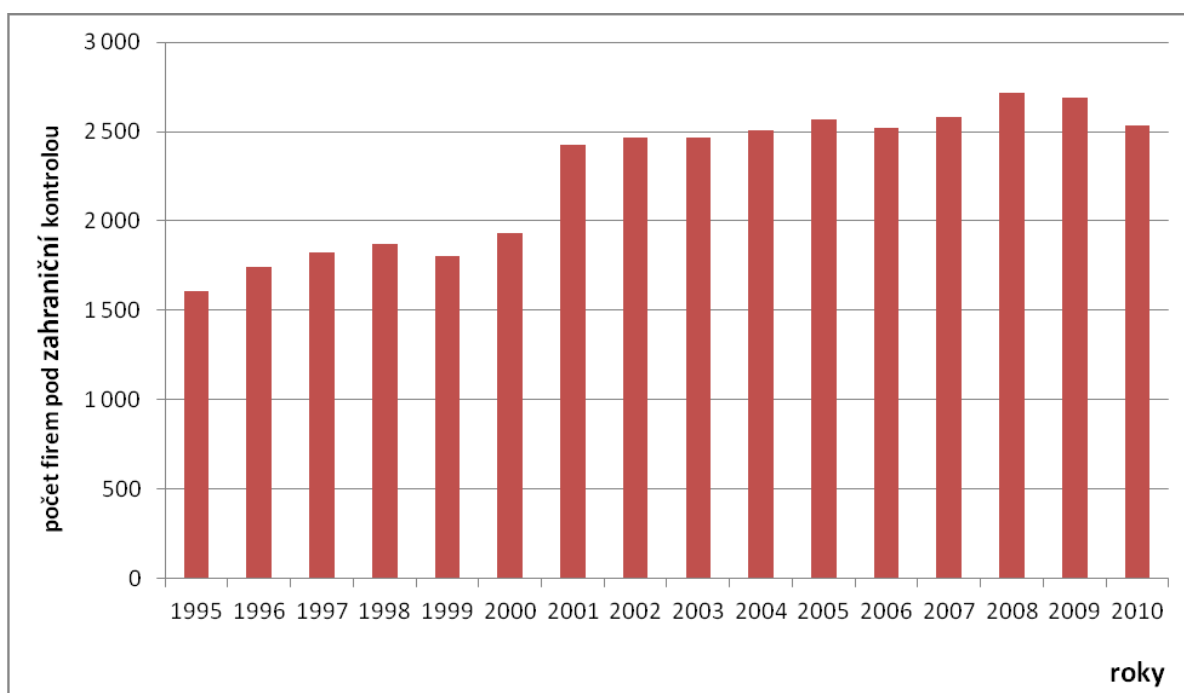
Obrázek 1 znázorňuje vývoj stavu PZI ve Slovinsku od roku 1994. Je z něj patrné, že celkový objem zahraničních investic se každoročně zvyšoval až na dvě výjimky. Mírné poklesy nastaly v roce 2001 a 2009. První byl způsoben tehdejší stagnací ekonomiky a snížením investiční aktivity západních zemí po září 2001, druhý zmiňovaný pokles samozřejmě zapříčinila světová hospodářská krize. Meziroční tempo nárůstu zůstalo po celé analyzované období poměrně stejné (s výjimkou dvou výše uvedených let).

Částečně jinak tomu bylo v případě počtu slovinských firem pod zahraniční kontrolou. Jejich stav se v 90. letech postupně zvyšoval s tím, jak do Slovinska pronikal zahraniční kapitál. Jednak byly privatizovány státní podniky, jednak vznikaly nové společnosti na zelené louce. Na začátku nového tisíciletí se počet firem pod zahraniční kontrolou ustálil kolem hodnoty 2 500 (s mírným poklesem během ekonomické krize). Vše je také patrné z obrázku 20.

Obr. 19 Vývoj celkového stavu přímých zahraničních investic ve Slovinsku v letech 1994 až 2010 (vždy k 31. 12.)
Zdroj: Direct Investment 2010, Bank of Slovenia, 2011

Mezi investiční výhody Slovinska patří lepší přístup na trhy zemí bývalé Jugoslávie, relativně kvalifikovaná pracovní síla a kvalitní management, zkušenosti s výrobou pro náročné trhy a vysoký počet exportně orientovaných firem. Naopak za nevýhody lze označit vyšší mzdové nároky ve srovnání s ostatními postsocialistickými zeměmi nebo nedostatek odborníků v technických profesích. Z pohledu investorů není příznivá ani pracovní legislativa, která stanovuje vysoké nemocenské dávky a mateřskou dovolenou. Zákon rovněž nařizuje, že část členů představenstva firmy musí pocházet z řad zaměstnanců (odborů), což podle některých názorů omezuje ekonomický rozvoj podniků (BusinessInfo.cz 2012).

Obr. 20 Vývoj počtu slovinských firem pod zahraniční kontrolou v letech 1995 až 2010 (vždy k 31. 12.)

Zdroj: Direct Investment 2010, Bank of Slovenia, 2011

Téměř polovina všech zahraničních investic pochází z Rakouska, na předních místech se objevují i Itálie a Chorvatsko. Ve všech případech se jedná o sousední země, se společnou historií v podobě Rakouska-Uherska (Chorvatsko pak bylo také součástí Jugoslávie). Překvapivé není ani umístění hospodářsky nejsilnějších zemí Evropy, tj. Francie, Německa a Velké Británie. V první desítce se nacházejí také státy Beneluxu, v nichž mají „evropské sídlo“ mnohé nadnárodní společnosti a tak jsou zahraniční investice označovány jako belgické, nizozemské či lucemburské. Více viz tabulka 5.

Tab. 5 Žebříček zemí podle výše PZI ve Slovinsku k 31. 12. 2010

Poř.	Stát	PZI [mil. eur]	Podíl na PZI celkem [%]	Poř.	Stát	PZI [mil. eur]	Podíl na PZI celkem [%]
1.	Rakousko	5 163,1	47,9	6.	Nizozemsko	552,9	5,1
2.	Švýcarsko	818,3	7,6	7.	Chorvatsko	525,0	4,9
3.	Itálie	665,7	6,2	8.	Velká Británie	314,1	2,9
4.	Francie	649,8	6,0	9.	Belgie	289,9	2,7
5.	Německo	601,6	5,6	10.	Lucembursko	208,0	1,9

Zdroj: Direct Investment 2010, Bank of Slovenia, 2011

Struktura PZI podle odvětví ekonomické činnosti vykazuje zřetelnou převahu služeb, kdy peněžnictví a pojišťovnictví společně s velkoobchodem a maloobchodem odpovídají za téměř dvě třetiny všech zahraničních investic. Podrobnější údaje představuje tabulka 2. Mezi největší investory tak patří banky Hypo-Alpe-Adria-Bank a Raiffeisen Bank (obě z Rakouska), UniCredit a Intesa Sanpaolo (obě z Itálie), belgická KBC a francouzská Sociétés Générale. Velkoobchod a maloobchod zastupují především německé diskonty Aldi Süd a Lidl, francouzský řetězec E. Leclerc či rakouské společnosti Spar (obchodní řetězec) a ÖMV (čerpací stanice) (BusinessInfo.cz 2012).

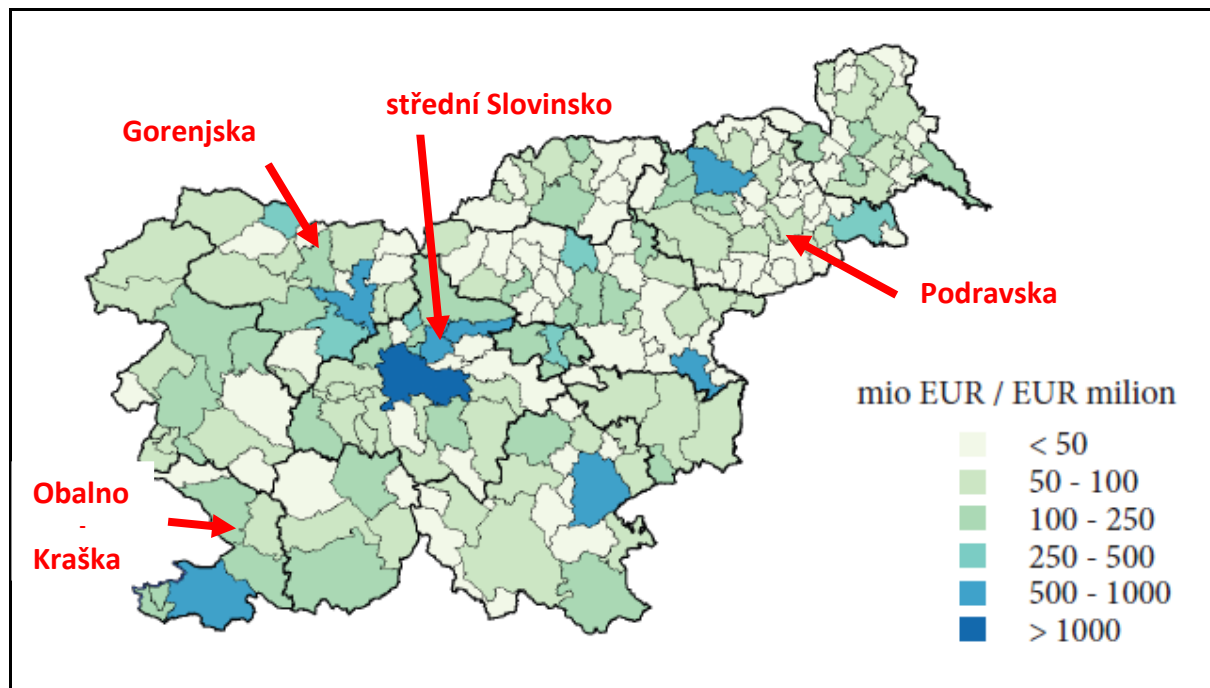
Tab. 6 Žebříček odvětví ekonomické činnosti podle výše PZI ve Slovinsku k 31. 12. 2010

Pořadí	Odvětví ekonomické činnosti	NACE	PZI [mil. eur]	Podíl na PZI celkem [%]
1.	Peněžnictví a pojišťovnictví	64-66	5 154,3	47,9
2.	Velkoobchod a maloobchod	45-47	1 664,5	15,5
3.	Chemický průmysl	19-23	413,4	3,8
4.	Strojírenský průmysl	28-30, 33	363,1	3,4
5.	Výroba a rozvod energií	35-39	301,6	2,8
6.	Elektrotechnický průmysl	26-27	301,0	2,8
7.	Papírenský a polygrafický průmysl	17-18	260,9	2,4
8.	Informační a komunikační činnosti	58-63	249,0	2,3
9.	Činnosti v oblasti nemovitostí	68	240,9	2,2
10.	Profesní, vědecké a technické činnosti	69-75	237,9	2,2

Zdroj: Direct Investment 2010, Bank of Slovenia, 2011

Prostorovému rozložení zahraničních investic (znázorňuje obrázek 21) jasně dominuje region středního Slovinska (Osrednjeslovenska), na který na konci roku 2010 připadá 74,0 % všech PZI. Důvodem je přítomnost hlavního města Lublaně (centrum služeb, vysoký počet obyvatel, lokalizace univerzit, kvalitní dopravní infrastruktura atd.). Prvenství tohoto regionu se navíc postupem let zesiluje - ještě v roce 2005 činil podíl pouze 61,7 %, v roce 2001 dokonce jen 52,3 %. Druhý v pořadí

je jihozápadní region Obalno-kraška s podílem 5,6 %. K tomuto umístění přispívá zejména největší slovinský přístav Koper, který je považován za centrum slovinské Istrie. Následují regiony Podravska (4,3 %) s městem Maribor, jež je druhým největším městem a centrem východního Slovinska, a Gorenjska (4,0 %), kde se mimo jiné nachází hlavní mezinárodní letiště Jože Pučnika a město Kranj. Na zbývajících osm regionů připadá jen 12,1 % všech zahraničních investic ve Slovinsku. Kromě posilování významu středního Slovinska k žádným zásadním změnám nedochází.

Obr. 21 Rozmístění přímých zahraničních investic ve Slovinsku podle obcí k 31. 12. 2010

Zdroj: Direct Investment 2010, Bank of Slovenia, 2011

13.3 VYBRANÉ PŘÍKLADY ZAHRANIČNÍCH INVESTIC

Zahraniční investice ve Slovinsku ale nejsou jen banky, pojišťovny a obchodní řetězce. Už z tabulky 6 je patrný význam některých průmyslových odvětví (chemický průmysl, strojírenství, elektrotechnika, papírenský a polygrafický průmysl). Tato podkapitola popisuje konkrétní dva příklady, resp. investice.

13.3.1 Revoz

V blízkosti dálnice A2 mezi Lublaní a Záhřebem se nachází Novo mesto, kde sídlí automobilka Revoz, která je jediným výrobcem automobilů ve Slovinsku. Vlastní ji francouzská společnost Renault. Tento podnik představuje asi 8 % exportu Slovinska a patří tak mezi nejvýznamnější slovinské firmy. Revoz v současné době zaměstnává více než 2 200 osob a vyrábí Renault Clio druhé generace (od roku 1998), minivozy Renault Twingo (od roku 2007) a kabriolet Wind (od roku 2010).

Historie společnosti sahá až do 50. let 20. století, kdy byl v Novom mestě založen podnik Agroservis, který se zabýval údržbou zemědělských strojů. Továrna se ale postupně přeorientovala na montáž malých užitkových vozidel a od roku 1959 vystupovala pod názvem IMV (Industrija motornih vozil). Vzhledem k volnějším režimům v Jugoslávii byla možná spolupráce se zahraničním kapitálem (v tomto případě nejdříve německým, pak britským). V roce 1973 započala spolupráce s Renaultem, a to výrobou modelu Renault 4. V roce 1988 se společnost přeměnila ve společný podnik s názvem Revoz a o rok později začala vyrábět populární model Renault 5 (ve Slovinsku lidově označovaný

jako „katrca“). Francouzská automobilka nejprve získala v roce 1991 většinový podíl v Revozu (54 %), od roku 2004 je jeho stoprocentním vlastníkem (Revoz 2012).

V roce 2011 bylo v Novom mestě vyrobeno 174 127 automobilů, díky čemuž se Slovinsko stalo třetím největším producentem osobních aut v přepočtu na obyvatele v Evropě (hned po Slovensku a České republice). Tabulka 7 znázorňuje situaci v roce 2008¹⁸, kdy Slovinsko obsadilo dokonce druhou pozici. I tuto společnost však zasáhla ekonomická krize, což dokazuje, že ještě v roce 2009 tato továrna vyprodukovala 212 860 vozů (Bureš 2012). Tento pokles zapříčinil i přesun výroby modelu Clio Campus do francouzského města Flins právě v roce 2009. Renault tak reagoval na výzvu francouzské vlády a získal od ní zvýhodněnou půjčku šesti miliard eur (francouzský prezident Nicolas Sarkozy byl v této souvislosti kritizován za protekcionismus).

Tab. 7 Počet vyrobených automobilů na 1 000 obyvatel v evropských zemích v roce 2008

Pořadí	Stát	Počet vyrobených automobilů na 1 000 obyvatel	Pořadí	Stát	Počet vyrobených automobilů na 1 000 obyvatel
1.	Slovensko	106,6	11.	Polsko	21,7
2.	Slovinsko	98,4	12.	Rakousko	17,2
3.	Česká republika	90,0	13.	Itálie	11,3
4.	Německo	64,9	14.	Portugalsko	10,8
5.	Belgie	64,5	15.	Rumunsko	10,7
6.	Španělsko	47,2	16.	Rusko	9,4
7.	Francie	35,2	17.	Nizozemsko	3,6
8.	Maďarsko	34,0	18.	Finsko	3,3
9.	Švédsko	28,0	19.	Ukrajina	3,0
10.	Velká Británie	23,7	20.	Srbsko	1,4

Zdroj: Statistika automobilového průmyslu České republiky 2004 - 2008, Sdružení automobilového průmyslu, 2009 + vlastní výpočty

13.3.2 Vipap Videm Krško

Ke konci roku 2010 byla sedmnáctým největším investorem Česká republika, a to ve výši 50,1 mil. eur. Český kapitál tak ovládal 19 firem. Mezi ně patří i největší slovinská papírna Vipap Videm Krško, která sídlí ve městě Krško (stejně jako v předchozím případě v blízkosti dálnice A2 mezi Lublaní a Záhřebem). Společnost zaměstnává asi 400 lidí a ročně vyrobí přes 200 000 tun papíru. Patří mezi největší a nejmodernější svého druhu ve střední a východní Evropě (Vipap Videm Krško 2012).

Počátky výroby sahají až do přelomu let 1938 a 1939. Do českých rukou se továrna dostala v roce 1996, kdy ji koupila společnost ICEC Holding Ostrava. O dva roky později ji získala IPB a po jejím krachu pak ČSOB. Ta ji v roce 2007 po dlouhých sporech převedla České konsolidační agentuře, která o rok později zanikla a dnes je tak majitelem papírny Ministerstvo financí ČR. Český stát vlastní 96,5 % akcií a v současné době uvažuje o jejich prodeji.

¹⁸ Za rok 2011 ještě nejsou veřejně přístupná data.

V nedávné době se v ČR dostalo slovinské papírně mediální pozornosti, když vyplynulo, že sponzorovala překlad knihy Václava Klause „Modrá, nikoli zelená planeta“ do slovinštiny. Státní firma tak totiž přispěla na soukromé výdělečné aktivity českého prezidenta.

13.4 ZÁVĚR

Z předešlého textu je tedy patrné, že zahraniční investice hrají ve slovinské ekonomice důležitou roli. V porovnání se státy Visegrádské skupiny však do Slovinska velké množství zahraničních investic nemíří, a to ani při přepočtu na obyvatele (ve druhém případě tak Slovinsko předstihuje pouze Polsko). Asi polovina všech PZI pochází ze sousedního Rakouska a taktéž zhruba polovina míří do odvětví peněžnictví a pojišťovnictví.

Slovinské PZI také vykazují negativní rysy tradiční pro zahraniční investice ve střední a východní Evropě. Zaprvé zvyšují regionální rozdíly, kdy téměř tři čtvrtiny investic míří do regionu s hlavním městem a jeho pozice se ještě posiluje. Zadruhé ukazuje příklad přesunu části výroby ve společnosti Revoz na kontrolu ekonomiky zvnějšku, kdy tomuto procesu může slovinská vláda a ekonomika zabránit jen stěží.

ZDROJE

- BANK OF SLOVENIA (2011): *Direct Investment, 2010*, Ljubljana: Bank of Slovenia. 111 pp.
- BUREŠ, D. (2012): *Renault omezí výrobu ve Slovinsku*, [cit. 2012-04-12]. Dostupné na: <<http://www.auto.cz/renault-omezi-vyrodu-slovinsku-65702>>.
- BUSINESSINFO.CZ (2012): *Slovinsko: Investiční klima*, [cit. 2012-04-12]. Dostupné na: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/slovinsko-investicni-klima/9/1000908/>>.
- REVOZ (2012): *About us + History*, [cit. 2012-04-13]. Dostupné na: <http://www.revoz.si/en/inside.cp2?cid=6CC9E0E9-BBC7-F39E-72A3_FD971F3A2537&linkid=inside>.
- SAP (2009): *Statistika automobilového průmyslu České republiky 2004 - 2008*, Praha: Sdružení automobilového průmyslu. 153 s.
- VIPAP VIDEM KRŠKO (2012): *About us + History*, [cit. 2012-04-13]. Dostupné na: <<http://www.vipap.si/eng/>>.

14 ZAHRANIČNĚ – BEZPEČNOSTNÍ POLITIKA SLOVINSKA

Martin Staněk (KGG PŘF UP)

14.1 ÚVOD

Definice či charakteristika zahraničně – bezpečnostní politiky státu je vždy velice obtížná. Na jedné straně tuto politiku vytvářejí dlouhé historické souvislosti a tendence daného státního útvaru, na druhou stranu je silně ovlivňována stávajícím děním v mezinárodní politice, aktuálními problémy a potřebami a v neposlední řadě také aktuální politickou reprezentací, která má v rukou vládní moc. Pokoušet se o nějakou hlubší analýzu vývoje a stávajícího stavu slovinské zahraničně bezpečnostní politiky není v možnostech práce tohoto rozsahu a není to ani jejím cílem. Jedná se o pouze stručný popis historických souvislostí, které měly na tvorbu této politiky vliv a o popis vývoje zahraničně bezpečnostního směřování Slovinska od vzniku republiky v roce 1991 až do současnosti.

14.2 VLASTNÍ SDĚLENÍ

Na počátku je třeba říci, že Slovinsko jako suverénní stát, tvůrce vlastní zahraničně bezpečnostní politiky až do svého vzniku 1991 nikdy neexistovalo (idea slovinského národa vychází z vévodství Karantánského, které zahrnovalo dnešní Rakousko, Maďarsko a Slovinsko a existovaly v rámci něj relativně nezávislé entity do poloviny 8. století, které se pak staly součástí Franské říše. Jedna z těchto entit má být místem zrození slovinského národa)¹⁹. Území dnešního Slovinska z geografického hlediska leží na hranici čtyř poměrně rozlišných kulturních oblastí a to alpské, střední Evropy, Balkánu a Středomoří. Všechny tyto oblasti měly vliv nejen na budoucí vývoj zahraničně bezpečnostní politiky, ale také na vývoj samotné slovinské národní identity. Politický a kulturní život slovinské společnosti byl ovlivněn zejména faktem, že téměř po celou historii existoval pouze v rámci mnohdy cizích multietnických a multikulturních uskupení jakým byla habsburská monarchie, společné Království Slovinců, Chorvatů a Srbů, a pak nakonec jugoslávská federace (dále SFRJ). Nicméně samotní Slovinci cítí sounáležitost spíše ke střední, jižní či západní Evropě než ke svým balkánským sousedům, s kterými sdílí zejména jazykovou rodinu. Tyto své tendence začalo Slovinsko realizovat již v 70. letech 20. století, kdy byla téměř veškerá tvorba zahraniční politiky v rukou srbské diplomacie, která měla nad diplomaciemi ostatních států SFRJ jasnou převahu (přestože hospodářským i intelektuálním centrem byla Slovinská, severozápadní oblast). Možnost částečně realizovat vlastní rozhodnutí v rámci zahraniční politiky jim umožnila federální ústava z roku 1974. Ta totiž obsahovala řadu konfедераčních prvků a umožnila relativně volnou profilaci jednotlivých republik a jejich komunistických stran. K tomuto ústupku Titovo vedení donutilo období ekonomické recese, kdy nově zaváděné prvky správy měly zajistit flexibilnější fungování státu v období podobných krizí. Slovinská část SFRJ byla nakloněna otvírání zahraničně bezpečnostní politiky (a s tím spojenou větší mírou autonomie) také z důvodu, že v zahraničí existovaly četné slovinské menšiny, které byly podobným tendencím pochopitelně nakloněny. Smrt Tita, který byl pomyslným tmelem jugoslávské jednoty, ekonomická stagnace 80. let (která postihla slovinskou část právě díky

¹⁹ SPÁČIL, Daniel. *Slovane.ic: Slovinsko* [online]. 2009, 2009 [cit. 2012-05-22]. Dostupné z: http://slovane.ic.cz/slovane/slovinsko/slovinsko_historie.htm

rodícím se prozápadně orientovanému exportu nejsilněji), silící liberalizační a nacionalistické tendence zejména na straně Slovinska a Chorvatska (tyto tendence byly v opozici se srbským centralismem), tohle všechno jasně vymezovalo slovinskou postupnou cestu k samostatnosti. Celá 80. léta se slovinská zahraniční politika vyvíjí ve znaku navazování diplomatických vztahů se státy západní Evropy a západními mezinárodními organizacemi. Tento vývoj měl vyvrcholit nabídkou připojení celé Jugoslávie (nejen Slovinska) k několika evropským společenstvím jako byla Rada Evropy či EFTA, čemuž ovšem nacionalisticky silný srbský režim zabránil. Celá situace vyvrcholila postupným rozkladem SFRJ a roku 1991 vzniklo nezávislé Slovinsko.²⁰

Slovinské odtržení od Jugoslávie bylo specifické svým klidným průběhem, který byl umožněn zejména faktem, že Slovinsko bylo na rozdíl od svých balkánských sousedů poměrně národně, nábožensky i kulturně homogenní. Toto klidné odtržení odstartovalo postupný proces demokratizace, který spolu ekonomickou prosperitou, výhodnou pozicí a tradicí vztahů se západními demokratickými státy vedlo k rychlému rozvoji otevřené zahraniční politiky. Souběžně s mezinárodním uznáním, které proběhlo počátkem roku 1992, se hlavním cílem slovinské diplomacie stalo začleňování do západních hospodářských, mezinárodněpolitických i bezpečnostní struktur a snaha o udržení přátelských vztahů se sousedními státy, které procházejí taktéž podobnou tranzicí k demokratickému systému.²¹ Dalším bodem bylo budování vztahů se státy, které hrají rozhodující roli ve formování světové pořádku. V průběhu devadesátých let Republika Slovinsko navázala úzké kontakty s většinou evropských států, přičemž se z pochopitelných důvodů orientovala zejména na členské státy EU, na státy střední Evropy a USA. Slovinsko se v průběhu devadesátých let také zaměřilo na stabilizaci svého obrazu v mezinárodním měřítku. Jasně se vymezilo vůči konfliktnímu Balkánu, kterého byla součástí pouze v rámci jugoslávské federace. Slovinsko silně prezentovalo svoji Evropskou identitu danou historickou tradicí a sounáležitostí s tehdy nově vznikajícími středoevropskými státními strukturami.²²

Republika Slovinska se již od svého vzniku (s tradicí vztahů navázaných již v rámci SFRJ) snaží o začlenění do významných mezinárodně politických i bezpečnostních organizací a uskupení. Od roku 1993 usiluje o začlenění do NATO, přes počáteční optimismus nebylo Slovinsko ještě ani v roce 1997 na summitu v Madridu zařazeno do úzkého výběru pro budoucí členství. Situaci změnila až v roce 1999, kdy RS povolilo průlet svým vzdušným prostorem letadlům NATO v případě nezbytných leteckých útoků proti Srbsku. Téhož roku bylo Slovinsko oficiálně zařazeno na seznam kandidátských zemí pro vstup do NATO. Jejím členem se poté stalo 28. března 2004. O přiblížení se k evropským společenstvím se Slovinsko svými omezenými možnostmi snažilo už od sedmdesátých let v rámci

²⁰ KLEMENTOVÁ, Nikola. *Vliv národní identity Slovinska na formování zahraničně-politického postoje k EU a státům západního Balkánu*. Brno, 2010. Bakalářská. MU Brno. Vedoucí práce PhDr. Michal Kořan, Ph.D. s. 13 - 16

²¹ BLAHUŠIAK, Igor. *Zahraniční a bezpečnostní politika Slovinska, Chorvatska a Rumunska a vývoj bezpečnostní situace v Bosně a Hercegovině*. 1. vyd. Editor Věra Stýskalíková, Hubert Smekal. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005, 204 s. ISBN 80-210-3873-X. s. 15-16

²² KLEMENTOVÁ, Nikola. *Vliv národní identity Slovinska na formování zahraničně-politického postoje k EU a státům západního Balkánu*. Brno, 2010. Bakalářská. MU Brno. Vedoucí práce PhDr. Michal Kořan, Ph.D., s. 16 - 19

federace (nepreferenční smlouva roku 1970 nahrazená smlouvou o vzájemné spolupráci v roce 1980, které platila až do roku 1992), na tuto tradici navázalo v roce 1996 podepsáním Evropské dohody, kdy také oficiálně podalo žádost o členství v EU. I přes velký časový odstup byla RS spolu s ČR a dalšími státy zařazena do lucemburské skupiny kandidátů a už 1. května 2004 se stává s konečnou platností plnoprávným členem EU. Od roku 1992 je také aktivním členem OBSE (Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě) a již od počátku 90. let se různou měrou podílí na nejrůznějších zahraničních vojenských, mírových i humanitárních misích OSN, NATO a OBSE (Bosna a Hercegovina – IFOR, SFOR a SFOR II; Kosovo – KFOR, Afghánistán ISAF; Albánie - lékařský kontingent; Kypr – UNFICYP).²³

14.3 ZÁVĚR

Zahraničně bezpečnostní politika Slovinska je přes svou polohu na západě Balkánského poloostrova historicky zaměřena spíše regiony západní, střední a jižní Evropy. Možnosti tvorby vlastní moderní a otevřené zahraniční politiky v plné míře se Slovinsku dostalo až po jeho vzniku v roce 1991, přesto její základy byly položeny již v 70. letech v rámci SFRJ. Hned po svém vzniku RS směřovala k otevřené zahraničně bezpečnostní politice (toto směřováním je dáno její geografickou polohou, vznikem odtržením od SFRJ, velikostí a poměrně nestabilní situací na Balkáně) a usilovala o zapojení do četných mezinárodních (EU, NATO, OBSE atd.) organizací stejně jako o udržení a budování dobrých vztahů nejen se sousedními státy. Období let 1991 – 1999 je charakterizováno snahou o vyčlenění ze skupiny balkánských států, snahou jasně vymezit svoji evropskou identitu a začlenění do regionů střední, jihozápadní a západní Evropy. Tato tendence je poté na přelomu tisíciletí vystředána vyrovnáním se s tzv. jugoslávským dědictvím, kdy Slovinsko (jež je od roku 2004 členem EU, NATO a dalších organizací) využívá svoji polohu a postupně vytváří svým prostřednictvím jistý politickohospodářský most mezi Balkánem a západní Evropou, díky čemuž prospívá k celkové stabilizaci tohoto regionu a jeho postupnému začlenění do evropských struktur (což se také později stalo jednou z priorit slovinského předsednictví EU).

²³ LASÁK, Jan. *Vývoj zahraniční a bezpečnostní politiky Slovinska od vzniku samostatného státu*. Opava, 2006. 102728. Bakalářská. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce PhDr. Věra Stojarová, PhD., s. 24 - 28

POUŽITÁ LITERATURA

- BLAHUŠIAK, Igor. *Zahraniční a bezpečnostní politika Slovinska, Chorvatska a Rumunska a vývoj bezpečnostní situace v Bosně a Hercegovině*. 1. vyd. Editor Věra Stýskalíková, Hubert Smekal. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005, 204 s. ISBN 80-210-3873-X
- KLEMENTOVÁ, Nikola. *Vliv národní identity Slovinska na formování zahraničně-politického postoje k EU a státům západního Balkánu*. Brno, 2010. Bakalářská. MU Brno. Vedoucí práce PhDr. Michal Kořan, Ph.D.
- LASÁK, Jan. *Vývoj zahraniční a bezpečnostní politiky Slovinska od vzniku samostatného státu*. Opava, 2006. 102728. Bakalářská. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce PhDr. Věra Stojarová, PhD.
- SPÁČIL, Daniel. *Slované.ic: Slovinsko* [online]. 2009, 2009 [cit. 2012-05-22]. Dostupné z: http://slovane.ic.cz/slovane/slovinsko/slovinsko_historie.htm

15 SLOVINSKÁ ENERGETIKA

Bc. Jan Zvonář (KGG PŘF UP)

15.1 ENERGETICKÉ ZDROJE

Aktuální statistické zdroje ukazují, že roční produkce el. energie pokrývá polovinu poptávky po energii, která se pohybuje okolo 305 tisíc TJ (85 miliard kW energie). Energetická závislost Slovinska dlouhodobě pohybuje kolem 50%, v roce 2010 byla přesně 50%, odhad pro rok 2011 je 51,7 %. Z energetických zdrojů využívá naftové výrobky (34,2%), jadernou energii (22,2%), tvrdá paliva (19,2%), zemní plyn (13,7%), obnovitelné zdroje energie (7,2%), vodní energii (4,4%) a neobnovitelný průmyslový odpad (0,3%).

Ze svých domácích zdrojů Slovinsko nejvíce využívá jadernou energii a to z 46% a tvrdá paliva ze zhruba 30%. Avšak ze 100% Slovinsko dováží naftové výrobky a zemní plyn. Z energetických surovin je pro Slovinsko významná těžba lignitu, který se těží u města Velenje, který využívá tepelná elektrárna Šostanj.

15.1.2 Tepelné elektrárny

Tepelné elektrárny jsou velmi významným slovinským zdrojem při získávání elektrické energie. Souvisí to především s tím zásobami hnědého uhlí a lignitu v Posávské vrchovině. Většina je využívána právě v tepelných elektrárnách. Největší termoelektrárnou ve Slovinsku je už zmiňovaná elektrárna Šostanj nedaleko města Velenje s výkonem 755 MW, což je přibližně jedna třetina spotřeby energie ve Slovinsku. Tato elektrárna byla postavena po skončení druhé světové války (1947-1952). Mezi další významné tepelné el. patří, elektrárna Trbovlje, která byla postavena ještě před 1. světovou válku, 1964-68 byla přistavěna ještě elektrárna Trbovlje 2, což nezůstalo bez vlivu na životní prostředí. Stavů ovzduší v údolí, kde elektrárna stojí, se ulevilo po r. 1976, kdy byl vystavěn obrovský, 360 m vysoký komín, který přesahoval přes hranu údolí, a umožnil tak snazší rozptylování zplodin do ovzduší. Po r. 1991 byla elektrárna odsířena, čímž se ekologická situace opět zlepšila.

Obr. 22 Tepelná elektrárna Šostanj

Obr. 23 Tepelná elektrárna Trbovlje

Atypickou elektrárnou je plynová elektrárna Brestanica. Její výkon činí 323 MW. Elektrárna byla postavena během 2. světové války, od r. 2000 má nové, ještě výkonnější turbíny. Jejím palivem je lehký topný olej a primární benzín.

15.1.3 Hydroelektrárny

Jako ekologický a levný zdroj elektrické energie začaly být využívány Slovinské řeky, již od r. 1918, kdy vzniká elektrárna Fala, první z kaskády přehrad na Drávě. Dnes Slovinci využívají prakticky všechny využitelné toky – Drávu, Sávu a Soču. Dále existuje ještě řada menších elektráren, z hlediska významu však pouze lokálních.

Největší soustavou hydroelektráren je drávský komplex, který zahrnuje celkem osm elektráren – nejvýše zbudovaný Dravograd, další Vuzenica (1954), Vuhred (1956), Ožbalt (1960), Fala, Mariborski otok, Zlatoličje a Formin. Největší z nich je Formin. Čtyři elektrárny tvoří komplex na Sávi. Jejich celkový výkon je 79 MW. Podobný výkon (81 MW) mají elektrárny na Soči - Doblar od 1939, Plave 1940 a Solkan 1986. Z pohledu podílu vodní energie na celkové výrobě elektřiny Slovinsko Českou republiku výrazně převyšuje.

15.1.4 Jaderné elektrárny

Nárůst spotřeby elektrické energie řešilo v 70. letech Slovinsko společně s Chorvatskem stavbou jaderné elektrárny v Krško. Elektrárna Krško, dodnes jediná ve Slovinsku, byla oficiálně spuštěna r. 1984 s výkonem 691 MW. O výstavbu se postarala americká firma Westinghouse, financována byla z poloviny slovinskou a z poloviny chorvatskou vládou. Tím se elektrárna stala příčinou rozporu mezi oběma zeměmi po rozpadu Jugoslávie. Na základě mezistátní dohody z r. 2001 se dnes energie vyrobená elektrárnou dělí mezi obě země přesně napůl.

Obr. 24 JE Krško

Od počátku používali Slovinci vlastní uran, který získávali v dole Žirovski vrh nad obcí Gorenja Vas v Poljanski Dolini, avšak dnes jej dovážejí. Rovněž otázka ukládání jaderného odpadu není zcela vyřešena. Používá se dočasné úložiště v Krško.

Přesto se dnes předpokládá další nárůst poptávky po elektrické energii a zároveň s tím se uvažuje o schválení dostavby dalšího bloku jaderné elektrárny Krško, případně dalších variantách jejího rozšíření.

ZDROJE

- Republika Slovenija. [online]. 2012 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.ukom.gov.si/>
- *Bussinesinfo.cz: oficiální portál pro podnikání a export* [online]. 2012 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/slovinsko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000908/>
- Slovinské reálie. KOZÁR, Aleš. [online]. 2012 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://slorealie.upce.cz/energetika.htmlinsko-ekonomicka-charakteristika-zeme/>

16 STRUČNÝ PŘEHLED SLOVINSKÉHO PRŮMYSLU

Mgr. Martin Foral (GÚ PŘF MU)

16.1 ÚVOD

Slovinská ekonomika se jako celek profiluje po vzoru tržních vyspělých ekonomik ostatních evropských států. Na tvorbě hrubého domácího produktu (HDP) se v roce 2010 nejvíce podílel sektor služeb (téměř celé 2/3 – 63,8%). Jedná se především o služby jako jsou velkoobchod a maloobchod, pozemní, vodní (přístavy Izola, Koper, Piran) a letecká doprava, telekomunikační služby, služby spojené s výpočetní technikou, ale také například finančnictví, kde je známou firmou pojišťovna Triglav, působící v mnoha dalších zemích. Následuje průmyslová výroba s 25,5 % (2008). Tato hodnota je poměrně vysoká a Slovinsko můžeme směle řadit k zemím s vyššími podíly průmyslu na HDP v rámci evropských zemí. Pro srovnání, tradičně průmyslová země, jakou je Česká republika, disponuje s hodnotou kolem 31 % v roce 2008. Logická je pak významná korelace s podílem zaměstnanosti dle jednotlivých sektorů.²⁴

Slovinský průmysl včetně stavebnictví generuje téměř 34 % HDP (přesně 33,8 %) a váže na sebe více než 32 % pracovních sil. Celkově jsou za nejvýznamnější odvětví slovinského průmyslu považovány [kovo zpracující průmysl](#), [chemický průmysl](#), elektronický a elektrotechnický, dále průmysl potravinářský, papírenský a také textilní průmysl, oděvní.

16.2 STAV HOSPODÁŘSTVÍ

Slovinsko je často označováno za jednu z nejvyspělejších postkomunistických zemí a za nejvyspělejší zemi ze států vzniklých z bývalé Jugoslávie. Toto tvrzení dokládají i data z Eurostatu²⁵, kdy v roce 2010 bylo HDP připadající na 1 obyvatele v paritě kupní síly na hodnotě 85 % průměru EU 27. Pro srovnání byla Česká republika v tomto ukazateli až za Slovinskem s 80 %. Nejvyšší hodnoty dosáhlo Slovinsko v tomto směru v roce 2008, tedy ještě v období, kdy se ještě naplno neprojevila celosvětová hospodářská recese. Od tohoto roku hodnoty klesaly (2009 – 87 %). Z toho vyplývá, že pokles slovinského hospodářství, potažmo průmyslu byl výraznějšího rázu, neboť klesal oproti průměru 27 států EU (některé státy si relativně polepšily).

V roce 2009 zaznamenalo Slovinsko značný propad HDP ve výši 8,1 %. V následujícím roce přišel mírný hospodářský růst (o 1,4 % HDP), ovšem v roce 2011 reálný pokles HDP o 0,2 procentní body. Dle zprávy Zastupitelského úřadu ČR v Lublani jsou za hlavní faktory zpomalení růstu ekonomiky považovány **zpomalení tempa růstu vývozu** (v roce 2010 pokles o – 18,1 %) a **investic**, dlouhodobé hnací síly ekonomiky. Tyto dva aspekty úzce souvisejí s hospodářskou situací celé EU a hlavních obchodních partnerů Slovinska²⁶. Nicméně dle Úřadu pro makroekonomické analýzy a rozvoj (UMAR)²⁷ v posledním roce přicházejí stimuly k nastartování ekonomiky a průmyslu zejména

24 Šuta (2010)

25 Eurostat - Tables, Graphs and Maps Interface (TGM). [online].

26 Ekonomická charakteristika země Slovinsko - BusinessInfo.cz. [online]

4 Očekávaný vývoj v teritoriu Slovinsko - BusinessInfo.cz. [online].

z mezinárodního prostředí. V letošním a příštím roce je očekáván velmi mírný ekonomický růst kolem 0,2%, resp. 2,0% v roce 2013.

Tab. 8 Přehled základních ekonomických ukazatelů Slovinska za roky 2007-2011

ukazatel	jednotka	2007	2008	2009	2010	2011
HDP v běžných cenách	EUR (mil.)	34568	37305	35384	35416	35636
růst HDP oproti předch. roku	(%)	6,9	3,7	-8,1	1,4	-0,2
míra nezaměstnanosti dle ILO	(%)	4,9	4,4	5,9	7,2	8,3
průměrná měsíční mzda	EUR netto	835	899	936	967	999

Zdroje: Statistický úřad Slovinské republiky (2012), businessinfo.cz (2012), vlada.si (2012)

16.3 SLOVINSKÁ PRŮMYSLOVÁ ODVĚTVÍ

Struktura slovinského průmyslu se skládá z následujících nosných odvětví průmyslu. V textu níže se budu zabývat těmi nejvýznamnějšími. Samozřejmě osamostatnění Slovinska a transformace na tržní prostředí přineslo obecně do průmyslového sektoru nové investice a technologická vylepšení.

16.3.1 Kovožpracující průmysl

Toto odvětví se může chlubit již několikasetletou tradicí (například výroba oceli byla zahájena už skoro před 400 lety). Kovožpracující průmysl (výroba kovových výrobků a součástek) zaznamenal tento vývoj zejména od roku 1995 a začal jeho velmi rychlý růst. Mezi hlavní výrobky tohoto odvětví patří slévárenské formy pro automobilový průmysl, lisy pro kovožpracující průmysl, nerezové válcové plechy pro chemický a potravinářský průmysl, kovové konstrukce, ruční nástroje aj. Mezi nejvýznamnější firmy se řadí tři současné ocelárny a železářny Štore Steel (Štore), ACRONI (Jesenice), METAL Ravne (Ravne na Koroškem). Toto odvětví procházelo v 90. letech 20. století hlubokou krizí, ale podařilo se najít nová odbytiště v Asii a ustát těžké období.²⁸ Další firmy oboru jsou TALUM (zpracování hliníku, slévárny; průmyslové město Kidričevo), Cinkarna Celje (Celje, velký závod zpracovávající zinek – od 1873, kolem 1100 lidí, více než 80 % výroby směřuje na zahraniční trhy), Litostroj Jeklo (Lublan, válcovny, lisy jsou součástí strojírenského koncernu Litostroj), Zlatarna Celje (výroba šperků, zlata ve městě Celje).²⁹

16.3.2 Strojírenský průmysl

Je úzce propojen s kovožpracujícím průmyslem a má také dlouhou tradici. Mezi hlavní výrobky tohoto odvětví patří motorová vozidla (montážní závod automobilky Renault v Novom Meste – vyrábí se zde seriově Clio, Twingo), komponenty pro motorová vozidla, zdvihací a přepravní zařízení, zemědělské stroje, průmyslové stroje, klimatizační a vzduchotechnická zařízení aj. Největšími firmami v oboru jsou jediná slovinská automobilka Revoz (později koupena právě

²⁸ *Slovinské reálie - Hospodářství* [online]

²⁹ *Ekonomická charakteristika země Slovinsko - BusinessInfo.cz.* [online]

Renaultem), Adria Mobil (Novo Mesto, vyrábějící automobilové karavany a přívěsy; zaměstnává kolem 600 lidí a 98 % produkce je určeno na vývoz), Litostroj Power (Lublaň, hydraulické turbíny, generátory) a Cimos (Koper, komponenty do aut, zemědělské stroje). Mezi renomované a světově známé a respektované strojírenské firmy patří Pipistrel (ultralehká motorová letadla) a Akrapovič (výfukové systémy).³⁰

16.3.3 Chemický průmysl

První malé chemické závody se objevily v první polovině 19. století. Mezi nejvýznamnější exportní výrobky patří farmaceutické výrobky, pneumatiky, barvy a chemická vlákna³¹. Za největší (nejznámější) firmu v tomto oboru je považována Krka (Novo Město), výrobce léčiv a chemických látek. Je jednou z vedoucích generických farmaceutických společností v Evropě. Krka se hlavně zaměřuje na vývoj svých

vlastních vysoce kvalitních generických léků s přidanou hodnotou. I proto je její firemní

Obr. 25 Výrobní závod a sídlo společnosti Krka v Novom Meste, zdroj: www.krka.biz/cz

strategie zaměřena na realizaci investic do výzkumných a vývojových kapacit. Disponuje tak vlastní sítí výrobních a distribučních center pokrývajících několik zemí (Polsko, Ruská federace, Chorvatsko, Německo).³² Dalšími významnými firmami jsou Lek (Lublan, od r. 2002 je součástí švýcarského koncernu Sandoz a od r. 2006 vystupuje již jen pod jeho jménem), Savatech, Julon Ljubljana.³³

16.3.4 Elektronický a elektrotechnický průmysl

Produkce je zaměřena na elektronické komponenty, elektrické stroje, přístroje a systémy. Nejvýznamnější a nejúspěšnější slovinskou firmou je bezesporu společnost **Gorenje**. Zaměřuje se zejména na výrobu kuchyňských elektrospotřebičů, nebo i výrobou kuchyní a dnes je již světově známou firmou s působností na více než 40 zemích světa.

³⁰ *Ekonomická charakteristika země Slovinsko - BusinessInfo.cz.* [online]

³¹ *Ekonomická charakteristika země Slovinsko - BusinessInfo.cz.* [online]

³² *Krka, d. d., Novo mesto - O společnosti Krka.* [online]

³³ *Ekonomická charakteristika země Slovinsko - BusinessInfo.cz.* [online]

Obr. 26 Výrobní areál firmy Gorenje ve Velenje,

zdroj: http://www.gorenjegrup.com/en/news/photogallery/production_capacities

Byla založena v roce 1950 a dnes má sídlo ve městě Velenje (region Štýrsko). Jedná se o největšího slovinského exportéra, kdy kolem 86 % výnosů z prodeje plyne z exportu.³⁴ Skupina Gorenje Group dnes zaměstnává na 11 tisíc zaměstnanců, v roce 2010 vygenerovala obrát ve výši 1,4 mld. eur a z toho 20 mil. eur byl čistý zisk³⁵ a patří mezi osm největších výrobců bílé techniky v Evropě. Kromě závodů ve svém mateřském městě Velenje vlastní od roku 2005 výrobní závod např. i v České republice, v Hlubočkách u Olomouce, kdy převzala firmu Mora Moravia, českého tradičního výrobce kuchyňských sporáků.

Další významnou firmou v tomto odvětví je Iskra (Šempeter pri Gorici) vyrábějící sortiment výrobků typu elektrické a elektronické zařízení pro automobilový průmysl, elektrické pohony pro odvětví vyrábějící manipulační stroje a zařízení (např. alternátory, startéry, elektromotory). Firma Iskra sídlí ve Slovinsku přibližně 90 kilometrů západně od hlavního města Lublaň. Z dalších firem v oboru jmenuji Hidria Rotomatika³⁶ (výrobce ventilátorů pro domácnost, elektromotorů a jejich součástí, digestoře a odsavače par s nadnárodní působností).

16.3.5 Potravinářský průmysl

Co se týče tohoto odvětví, zde jsou hlavními produkty ovocné a zeleninové šťávy, víno, pivo, mléčné produkty, minerální vody a nealko nápoje. Za největší firmy v tomto odvětví je možné jmenovat pivovary - Pivovarna Union (Lublaň), Pivovarna Laško (Lublaň, vedoucí postavení na domácím trhu). Tyto dva pivovary dnes tvoří spolu s dalšími firmami (např. Radenska – producent minerálních vod, Fructal- ovocné nápoje) jediný obří koncern. I proto této kocern produkuje nejen pivo, ale také minerální a přírodní pramenité vody, nealkoholické nápoje, lihoviny a ostatní alkoholické nápojů a sirupy. Nejznámější značkou pivovaru Laško je pivo Zlatorog. Nejvýznamnějšími slovinskými mlékárnami a výrobci mlékárenských produktů jsou Ljubljanske

³⁴ *Slovinské reálie - Hospodářství* [online]

³⁵ www.gorenjegrup.com

³⁶ *Ekonomická charakteristika země Slovinsko - BusinessInfo.cz.* [online]

mlekárne (Lublan), Mlekarna Celeia (Petrovče), Mlekarna Planika (Kobarid). Tato mlékárna zpracovává výhradně slovinské mléko, které se vyrábí v hornatých oblastech.³⁷

16.4 ZÁVĚR

Ekonomika Slovinska je stále poměrně stabilní i přesto, že v roce 2009 zaznamenala slovinská ekonomika jako celek meziroční pokles o více než 8 procentních bodů v důsledku světové hospodářské recese. Nicméně z republik vzniklých z bývalé jugoslávské federace je dozajista zemí nejúspěšnější, s nejvyšší úrovní života, ale také v neposlední řadě zemí s tradicí v průmyslovém sektoru. Její úspěch tkví v rychlé aplikaci tržního hospodářství, kvalitní infrastruktuře, vzdělané pracovní síle a v neposlední řadě i výhodné geografické poloze v centru evropského kontinentu. Ekonomickou úroveň přepočtenou na jednoho obyvatele předčí například Českou republiku. Slovinský průmysl se orientuje na výrobu automobilových komponent, automobilů, chemických látek a elektroniky. Problémem zůstává nízký podíl přímých zahraničních investic a vysoký podíl státního vlastnictví.³⁸ Na druhou stranu se podařilo některým firmám prorazit na světových trzích a prokázaly tak svou kvalitu nejen výrobků.

³⁷ *Slovinské reálie - Hospodářství* [online]

³⁸ *Slovinsko - Encyklopedie - Evropa 2045* [online]

ZDROJE

- *Slovinské reálie - Hospodářství* [online]. 2010 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z: <<http://slorealie.upce.cz/prumysl.html>>.
- *Ekonomická charakteristika země Slovinsko - BusinessInfo.cz.* [online]. 2011 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/slovinsko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000908/#sec2>>.
- *Eurostat - Tables, Graphs and Maps Interface (TGM).* [online]. 2011 [cit. 2012-05-06]. Dostupné na: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00114>>.
- *Krka, d. d., Novo mesto - O společnosti Krka.* [online]. 2012 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z: <<http://www.krka.biz/cz/krka/predstavitev/>>.
- *Očekávaný vývoj v teritoriu Slovinsko - BusinessInfo.cz.* [online]. 2011 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/slovinsko-ocekavany-vyvoj-v-teritoriu/10/1000908/>>.
- *Skupina Gorenje - Skupina Gorenje.* [online]. 2012 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z: <http://www.gorenjegroup.com/si/skupina_gorenje>.
- *Slovinsko - Encyklopedie - Evropa 2045.* [online]. 2012 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z: <<http://www.evropa2045.cz/hra/napoveda.php?kategorie=3&tema=36>>.
- *Economy - Government of the Republic of Slovenia.* [online]. 2012 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z: <http://www.vlada.si/en/about_slovenia/economy/>.
- *Statistical office of the republic of Slovenia.* [online]. Statistical Yearbook 2010 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z: <<http://www.stat.si/letopis/LetopisPrvaStran.aspx?leto=2010&lang=en>>.
- *Statistical office of the republic of Slovenia.* [online]. Earnings and labour cost [cit. 2012-05-06]. Dostupné z: <<http://www.stat.si/letopis/LetopisVsebina.aspx?poglavje=13&lang=en&leto=2010>>.
- ŠUTA, M. (2010): *Průmyslová výroba v EU - komparace vybraných zemí.* Brno, 34 s. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.

17 GORENJE

Petr Kameníček (KGG PŘF UP)

17.1 ÚVOD

Život každé domácnosti je dnes jen těžko představitelný bez nejrůznějších typů elektrospotřebičů, jež umožňují jejich uživatelům rychlejší a pohodlnější práci. Mezi takové výrobce patří např. společnost Gorenje ze Slovinska, jejíž produkty zlepšují a zkvalitňují život lidem v mnoha zemích již dlouhou řadu let.

17.2 HISTORIE A VÝVOJ

Původně se jednalo o podnik působící v produkci zemědělských strojů. Kořeny dnešní společnosti Gorenje sahají do období po 2. světové válce, kdy v obci Gorenje působil kovář Špeh. Jeho obchod byl v roce 1950 znárodněn a tak vznikla společnost Metal Works Gorenje s 10 zaměstnanci. V počátku existence firma působila ve výrobě zemědělských strojů. V roce 1953 se dostal do funkce manažera společnosti Ivan Atelšek, první z mnoha vizionářů a lidí s jasnou vizí, za jehož éry se zvýšila produktivita práce a rozšířil sortiment výrobků. V roce 1956 získala společnost první patent, kterých bylo do současnosti uděleno více než 150.

Dalším milníkem se stal rok 1958, kdy se Gorenje přestěhovala do Velenje – v té době rychle se rozvíjející hornické město (těžba uhlí) a pro manželky horníků bylo nutné najít pracovní příležitosti. Do výroby se dostala kamna na tuhá paliva, počet zaměstnanců byl desetinásobný během 5 let. Další modernizace přinesly rozšíření výroby o elektrické a plynové sporáky.

Firma měla v tehdejší Jugoslávii pevnou pozici, proto se začala orientovat i na zahraniční trhy. Prvním úspěchem se stal prodej kamen na německém trhu v roce 1961. Ačkoliv produkty byly kvalitní, společnost se musela vyrovnat s dalším aspektem prodeje svých výrobků – s designem. V roce 1963 byl zaměstnán první designér a o 7 let později vznikla divize Gorenje Design Studio, které je v činnosti dodnes a poskytuje společnosti výhodu na trhu.

V roce 1964 Gorenje vyrobila vůbec první automatické pračky v Jugoslávii, v roce 1970 již vyráběla 200 000 praček ročně. V roce 1967 vzniklo oddělení pro služby zákazníkům, které mělo za úkol pomáhat zákazníkům při potížích se spotřebiči. Profesionální přístup při poprodejních problémech se ukázal jako klíčový, neboť dobrý vztah k zákazníkům upevňoval pozici firmy. V roce 1968 byla rozšířena výroba domácích spotřebičů o ledničky, jejichž produkce byla v následujícím desetiletí okolo 300 000 kusů ročně.

V průběhu 70. let již společnost Gorenje vyráběla kuchyňské jednotky, keramiku, lékařské vybavení, telekomunikační zařízení, televizory a další elektrické přístroje pro domácnost. Firma zřídila své pobočky v Německu, Rakousku, Itálii, Francii, Dánsku a Austrálii.

V 80. letech došlo k zaměření se na rentabilní produkty, v nichž měla Gorenje největší zkušenosti s výrobou, tedy na spotřebiče pro domácnost. Výrobky se nově dostaly i na trhy Velké Británie a USA.

Změny v 90. letech se výrazně odrazily i na profilu společnosti. Jednalo se zejména o restrukturalizaci, jež spočívala v přechodu k akciové společnosti v roce 1997. Firma se též musela

vypořádat s rozpadem Jugoslávie, což se odrazilo ve ztrátě odbytišť, proto byl kladen důraz na export a jeho rozšíření do dalších zemí. Proto byly založeny společnosti v České republice, Polsku, Maďarsku, Bulharsku a na Slovensku.

17.3 SOUČASNOST

Od 90. let se Gorenje zaměřila na snížení dopadu svých výrobků na životní prostředí. Společnost navazuje obchodní vztahy s proslulým designérským studiem Pininfarina nebo s návrháři jako Swarovski a další.

V prvních letech nového milénia bylo ve znamení vyšší investiční aktivity, která spočívala ve sloučení s českou firmou Mora a holandskou Atag. S nástupem ekonomické krize společnost přijala opatření ke zmírnění jejího dopadu na společnost tak, aby produkce zůstala zachována. Přesto je v roce 2012 naplánováno uzavření finského závodu na výrobu sporáků, jejichž produkce se přesune do české pobočky Mora.

Mezi současnou produkcí společnosti Gorenje patří veškeré kuchyňské elektrospotřebiče jako sporáky, varné panely, trouby, digestoře, mikrovlnné trouby, kávovary, mini kuchyně, chladničky, mrazničky, vinotéky, myčky, kuchyňské roboty, mixéry, parní hrnce a řada dalších. Mezi další domácí elektrospotřebiče patří pračky, sušičky, žehličky, vysavače nebo ohříváče vody. Společnost rovněž nabízí kompletní kuchyně.

ZDROJE

- *Atag* [online]. 2012 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.atag.co.za/about-atag>
- *Gorenje Group* [online]. 2012 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.gorenjegrup.com/en/>
- *Gorenje* [online]. 2012 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.gorenje.cz/company/>
- *Mora* [online]. 2012 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.mora.cz/>

18 SLOVINSKO A EU – VZTAHY PŘED A PO

Mgr. Andrea Nogová (GÚ PŘF MU)

18.1 ÚVOD

V současné době si snad ani nelze představit existenci evropského společenství bez organizace, jež jej ovlivňuje a zároveň je jím utvářena již několik posledních desetiletí - Evropské unie. Ačkoli je její název čile používán v nejrůznějších kontextech v celosvětovém měřítku, obyvatelé domovského kontinentu na její význam často pozapomínají a snižují hodnotu jejích aktivit zdůrazňováním nedostatečností, kterými jsou doprovázeny. Stěžují si na pomalé a složité procesy vyplývající z činnosti „evropských“ úředníků, nedostatečnou výši zemědělských dotací, neschopnost politiků dostatečně rychle a efektivně prosazovat zájmy společenství na mezinárodním poli či záchranné balíčky pro Řecko. Dnes a denně se ve všech zemích EU diskutují (ne)výhody příslušnosti k tomuto nadnárodnímu svazku.

Podobná situace panuje také ve středo- a východoevropských zemích, které se k tomuto společenství připojily jako jedny z posledních. Přitom v dobách po rozpadu (SSSR) a před vstupem (do EU) vypadalo všechno úplně jinak. Kruhové seskupení hvězd blyštivě zářilo na tmavomodrém pozadí a slibovalo světlou budoucnost všem vyčerpaným postkomunistickým a často nově etablovaným státům. Nabízelo pomoc při orientaci v bouřlivých, neznámých a znovu se rodících mezinárodních vodách stejně jako finanční i technickou podporu pro dokončení procesu restrukturalizace národních ekonomik a decentralizace politických systémů.

Je to už téměř 10 let, co unie zaznamenala nejvýznamnější východní rozšíření. Jaké byly předpoklady pro to, aby bylo úspěšné? Jaká očekávání jej doprovázela? A co z nich zbylo? Možné odpovědi na tyto otázky bude autorka práce hledat mezi výstupy analýzy historického vývoje vztahů mezi Republikou Slovinsko a Evropskou unií.

18.2 SLOVINSKO A EVROPSKÁ UNIE

Lze říci, že RS měla na počátku 90. let jedny z nejlepších předpokladů pro připojení k EU. Spolu s Chorvatskem byla prvním z nástupnických států Socialistické federativní republiky Jugoslávie (dále SFRJ), jež byla od roku 1974 spíše konfederací s velmi volným přístupem k vlastní ekonomické a zahraniční politice republik, které ji tvořily. Vedení Socialistické republiky Slovinsko (dále SRS) se již od 70. let významně zasazovalo o spolupráci se západoevropskými zeměmi, čemuž přizpůsobovalo strukturu hospodářství i hodnoty, na něž v ekonomickém, politickém i veřejném životě společnosti kladlo důraz.

18.2.1 Před rozpadem Jugoslávského společenství (1943 – 1990)

Vznik i existenci Jugoslávie jakožto federativního státu provázela řada vnitřních sporů vyplývajících z kulturních, národnostních, náboženských i hospodářských rozdílů mezi jednotlivými státy. Nedílnou součástí těchto konfliktů byla také SRS (přesný název se v průběhu času měnil, v textu proto budu používat ten poslední, kterým byla současná Republika Slovinsko označována v období před tím, než vyhlásila nezávislost). Slovincům jejich výhodná geografická poloha umožňovala navazovat vnější

vztahy s okolními středo- a jihoevropskými zeměmi (především s Rakouskem a Itálií), což je v rámci federace výrazně odlišovalo. Pozitiv vyplývajících z polohy tohoto území se rozhodlo využít také vedení SFRJ a od konce 50. let sem koncentrovalo nejrychleji se rozvíjející hospodářská odvětví (především spotřební průmysl a služby) a vytvořilo ze Slovinska jakousi „výkladní skříň“ Jugoslávie. Republika navíc získala nejvyšší autonomii z hlediska vedení samostatné zahraniční a hospodářské politiky.

Hlavním myšlenkovým proudem, který utvářel historii SFRJ, byl tzv. titoismus, který byl stejně jako socialismus ve své podstatě levicově orientovaný, ale kladl důraz na silnou decentralizaci politických procesů a nezávislou zahraniční politiku založenou na neúčasti ve spojeneckých blocích a tedy na nezávislosti a nestrannosti vůči USA a SSSR (Kozlová 2006, 7). Tento základní rozpor mezi jugoslávským titoismem a sovětským socialismem se v mezinárodní politice začal projevovat na konci 40. let, kdy se mezi těmito dvěma státy (resp. mezi J. B. Titem a J. V. Stalinem) rozvinul spor. V jeho důsledku Sovětský svaz následovaný dalšími zeměmi východního bloku omezil výměnu zboží s Jugoslávií. Federace se tak ocitla ve velmi nevýhodném postavení - její vztahy s východními i západními sousedy se staly mimořádně konfliktními. Pod hrozbou sovětské agrese se federace zasadila o normalizaci vztahů se západem. Vzhledem k tomu, že v tomto období zuřila Studená válka, Spojené státy i západoevropské mocnosti brzy změnila svá stanoviska a začaly s Jugoslávií rozvíjet ekonomickou i politickou spolupráci, neboť předpokládaly, že se stane jejich spojencem v boji proti Sovětskému svazu (Ferda 2007, 116).

Dalším posílením tohoto prozápadního trendu (přinejmenším z ekonomického hlediska) bylo v roce 1965 schválení Nového hospodářského systému, v jehož důsledku došlo v červnu 1970 k podpisu preferenční obchodní dohody mezi Jugoslávií a Evropským hospodářským společenstvím (dále EHS). Dohoda institucionalizovala dosavadní hospodářskou spolupráci a mj. ustanovila společný hospodářský výbor (Janko 2010, 55). V roce 1974 došlo ke změně jugoslávské ústavy a v jejím důsledku k rozšíření autonomie jednotlivých republik – bylo jim dokonce umožněno z federace vystoupit. Pro Slovinsko to znamenalo další přiblížení se zemím EHS.

K jistému ochlazení vztahů mezi SFRJ a západoevropským společenstvím pak došlo v 80. letech, kdy Jugoslávie bojovala s rozsáhlou hospodářskou krizí a výrazně rostlo její zadlužení vůči zahraničním věřitelům. V této době se navíc začala měnit situace v Sovětském svazu a pozornost západních zemí se od zadlužené a vnitřně rozpolcené SFRJ začala posouvat spíše ke Gorbačovově perestrojce. Na konci 80. let již bylo na snadě, že míra vnitřních rozdílů mezi jednotlivými částmi jugoslávské federace dosáhla bodu, kdy zřejmě nebude možné tento státní útvar udržet pohromadě.

18.2.2 Vznik samostatné Republiky Slovinsko (1991)

V roce 1990 proběhly ve všech svazových republikách první pluralitní volby od roku 1945, které byly podle J. Pelikána a M. Tejchmana (1996, 84) silně ovlivněny nacionalistickým hnutím. Ve Slovinsku je vyhrálo seskupení opozičních stran DEMOS, které se stejně jako prezident Milan Kučar zasazovalo o Slovinskou samostatnost. Leitmotivem prvního Slovinského prezidenta pak bylo: „Opustit balkánské poměry a připojit se k západoevropskému rozvoji“ (Cabada 2005, 116). Podle Hladkého (1997, 14) však západní země zpočátku podporovaly spíše svazové vedení Jugoslávie. V prosinci 1990 bylo vyhlášeno referendum o nezávislosti Slovinska. Účast voličů byla téměř 100% a 88,2 % z nich se vyslovilo pro vznik nezávislé Republiky Slovinsko. Počátkem ledna 1991 uložilo Národní shromáždění vládě SRS, aby formulovala novou podobu svých vztahů s jugoslávskou federací

i zahraničními zeměmi. Už od března 1991 se potom Slovinsko začalo připravovat na otevřený ozbrojený konflikt – podle Hladkého (1997, 15) přestali do jugoslávské armády odcházet slovinští branci a vojáci v záloze začali být povolávání do zbraně.

Evropské společenství (ES) až do května 1991 podporovalo celistvost Jugoslávie (např. nabídkou na smazání poloviny dluhů a možnosti zahájení přístupního procesu vstupu do EU; Repe 2002, 4 in: Janko 2006, 22). V polovině tohoto roku se pak nacházelo v závěrečné fázi diskuse nad textem Maastrichtské smlouvy, přičemž právě otázka společné zahraniční a bezpečnostní politiky a řešení jugoslávské krize zůstávala otevřena. Zdaleka nejaktivnější roli v tomto procesu hrálo Německo, které se na půdě rady ES zasazovalo o co nejrychlejší uklidnění situace a uznání slovinské i chorvatské nezávislosti. Vzbudilo tím obavy o to, jakého postavení chce nabýt v postbipolárním světě (Janko 2006, 23).

Dne 25. 6. 1991 pak jugoslávské Národní shromáždění přijalo Deklaraci o nezávislosti Republiky Slovinska, v níž se země prohlásila suverénním a nezávislým státem ve smyslu mezinárodního práva, jež chce spolupracovat s ostatními evropskými státy a účastnit se na mezinárodním dění (Smutný 2010, 36). Následně vypukla tzv. desetidenní válka mezi Jugoslávskou lidovou armádou (JLA) a slovinskou domobranou. Otevřený konflikt byl ukončen 4. července 1991 a o dva dny později začalo vyjednávání mezi Slovinskem, Evropskými společenstvími, Jugoslávií a Chorvatskem, na jehož základě byla přijata dohoda o tříměsíčním moratoriu na slovinskou i chorvatskou samostatnost (Ferda 2007, 40). Přestože byla dohoda zpočátku Slovinci chápána spíše jako kapitulace, deklarace nezávislosti vstoupila znovu v platnost v říjnu 1991 a umožnila slovinské vládě obnovit svou činnost a všechna dříve platná ustanovení. V prosinci 1991 schválilo Společenství generální podmínky pro uznání obou nových republik (ty zahrnovaly respektování lidských práv v zemi, široké garance pro etnické minority a respektování hranic) a za účelem jejich revize ustavilo Badinterovu komisi, která následně doporučila uznat Slovinsko a Makedonii (Chorvatsko a Bosnu a Hercegovinu pouze s výhradami). 15. ledna 1992 Evropský parlament s obavou před dalším rozšířením násilí uznal nezávislost Slovinska a Chorvatska, ačkoli v druhém případě chyběly záruky dodržování lidských a minoritních práv (Cabada 2005, 132 a Janko 2006, 23).

18.2.3 Přístupový proces a členství v EU (1992 – dosud)

Republika Slovinsko se bezprostředně po svém vzniku začala snažit o přistoupení k nejrůznějším mezinárodním organizacím. V případě většiny z nich to byl poměrně snadný a rychlý proces, ale vstup země do Evropské unie provázela řada komplikací. Jednalo se zejména o spory s Itálií, která se snažila o revizi Pařížské (1947) a Osimanské (1975) dohody. Tyto smlouvy zakotvovaly poválečné hranice a majetková vypořádání mezi Itálií a bývalou Jugoslávií (Janko 2010, 55). Někteří rakouští politici navíc zpochybnili slovinsko – rakouské smlouvy týkající se majetků Rakušanů, které byly po válce zabaveny Slovinskem, a práv rakouské menšiny ve Slovinsku. Tento spor vyvolal u slovinské veřejnosti značné rozčarování a skepsi vůči unii (Cabada 2005). Přesto, že měla země v porovnání s ostatními postkomunistickými státy velkou výhodu liberálnějšího tržního prostředí a poměrně vysoké úroveň hospodářského rozvoje, zahájila přístupová jednání s EU až v červnu 1996 poté, co se v Itálii změnila vláda. Členem unie se Slovinsko stalo 1. května 2004. K 1. lednu 2007 se připojilo také k zemím eurozóny. Slovinsko bylo také první postsocialistickou zemí, která se převzala evropské předsednictví.

Doposud nedoručen potom zůstal spor mezi Slovinskem a Chorvatskem, který se rozhořel bezprostředně po dosažení samostatnosti obou zemí. Předmětem konfliktu se stalo nejen zavedení

slovinské měny (tolaru), ale také provoz jaderné elektrárny Krško, která byla stavěna v blízkosti slovinsko-chorvatské hranice, volný přístup Slovinska do mezinárodních vod a Chorvatskem požadovaný koridor přes Slovinsko do Itálie (Ferda 2007, 41).

18.3 ZÁVĚR

Lze říci, že vztahy Republiky Slovinsko a Evropské unie, případně jejich předchůdců, byly v průběhu historického vývoje obou entit velmi otevřené a vstřícné, snad s výjimkou 80. let, kdy došlo k jejich lehkému ochlazení. Evropská společenství byla velmi významným aktérem v procesu urovnání sporu mezi Slovinskem a Jugoslávií po vyhlášení slovinské nezávislosti. Slovinsko bylo vždy „proevropské“ nejen díky silné liberální tradici ovlivňující tamější hospodářství, ale také díky důrazu, který je zde kladen na rozvoj sociálního státu a vyrovnávání meziregionálních rozdílů, které byly vždy značné nejen ve Slovinsku, ale v celé Jugoslávii.

ZDROJE

- CABADA, L. (2005): *Politický systém Slovinska*, Praha: Sociologické nakladatelství.
- FERDA, J. (2007): *Slovinsko v EU: středoevropské, alpské, středomořské a balkánské rysy v charakteristice státu*, Brno: Masarykova univerzita.
- HLADKÝ, L. (1997): *Slovinci a Jugoslávie*, Revue Souvislosti, č. 1, s. 7 - 21.
- JANKO, M. (2006): *Možnosti a limity zahraniční politiky malého státu: Příklad Republiky Slovinsko*, Brno: Masarykova univerzita.
- JANKO, M. (2010): *Vliv demokratické tranzice na profilaci a evropeizaci politického systému*, Brno: Masarykova univerzita.
- KOZLOVÁ, M. (2007): *Implementace regionální politiky EU ve Slovinsku*, Brno: Masarykova univerzita.
- PELIKÁN, J. – TEJCHMAN, M. (1994): *Dějiny Jugoslávie, 1918 – 1991*, Praha: Univerzita Karlova.
- SMUTNÝ, M. (2008): *Rozpad Jugoslávie*, Brno: Masarykova univerzita.

19 ČESKO - SLOVINSKÉ VZTAHY (historie, současný stav)

Bc. Tomáš Otřísal (KGG PŘF UP)

19.1 ÚVOD

Vztahy naší země s lidmi, kulturou či děním na území dnešního Slovinska, ač se to nezdá, byly a jsou poměrně intenzivní. A to ať už díky jazykové příbuznosti nebo některými blízkými dějinnými etapami a událostmi.

19.2 HISTORIE

Za první významný dějinný kontakt s oblastí dnešního Slovinska se dá brát sňatek českého krále Přemysla Otakara II. v roce 1252 s Markétou Babenberskou, rakouskou a štyrskou vévodkyní. Ač dnešní Štýrsko leží v Rakousku, v dřívějších dobách zasahovalo třetinou rozlohy do dnešního Slovinska. Politika tehdejších Přemyslovců byla značně expanzivní – mimo zisky z vojenských akcí se snažil Přemysl Otakar II. i na poli rodovém. Ostatně právě proto byl i sňatek s mnohem starší Markétou. Roku 1269 podědil po svém bratranci Oldřichovi Korutansko a Kraňsko, které dnes tvoří velkou (centrální) část Slovinska. Jeho nadvláda nad zde vydržela jen do roku 1276.

Další dějinný kontakt s českými zeměmi se odehrál opět díky králi, tentokrát Karlu IV, vládci Svaté říše Římské, kam patřilo i třeba Kraňsko. Vztah pak posílil jeho syn Zikmund Lucemburský. Oženil se totiž roku 1408 s Barborou Celjskou, dcerou tehdejšího nejvýznamnějšího "slovinského" hraběte Hermana II. Tomu právě Zikmund vděčí mj. za záchranu života v boji. Další společné osudy jsme sdíleli pod nadvládou Habsburků v rámci Habsburské říše a následně Rakouska-Uherska, kam celá oblast dnešního Slovinska spadala.

Právě v tomto posledně jmenovaném období vzniklo Čechy a Slovinci nemálo kulturních vazeb. Např. na gramatiku slovinštiny mělo významný vliv dílo Josefa Dobrovského, kdy tamnější jazykovědci si z něj často brali vzor. Pro jazykovědce byl významný i český slavista Pavel Josef Šafařík nebo významný básník českého národního obrození František Ladislav Čelakovský. U obou byla spolupráce se slovinskými literáty a slavisty, jako např. Matijem Čopem, Pavlem Dajnkem či Urbanem Jarnikem, aktivní a oboustranná, takže u nás pak vycházelo nemálo překladů slovinských autorů. Protože tehdy nemálo Slovinců získávalo vzdělání na českých školách, někteří zde poté působili i delší dobu. Tak se stalo i na Karlově univerzitě, kde na přelomu 18. a 19. století působil jako profesor a i rektor slovinský teolog Gašper Rojko.

Setkávání však neprobíhala jen na akademické nebo vědecké úrovni. Důkazem může být přátelství Karla Hynka Máchy a dnes velice ceněného slovinského básníka France Prešerena, které vzniklo za jejich mladých let, kdy byli oba ještě na cestě k vrcholné tvorbě. Pojí je nakonec i podobné životní osudy.

Území Slovinska se stalo domovem českému rodákovi Josefu Resselovi. V Rakousku vystudovaný lesník vykonával své povolání v Kraňsku, kde později zahájil své pokusy s lodním šroubem. V těch pokračoval i po svém přeložení do Terstu. Přestože se nakonec uznání za objev revolučního lodního pohonu za svého života nedočkal, celosvětové prvenství mu patří.

Přestože se nejintenzivnější spolupráce odehrávala na poli literatury či filosofie, patrně nejznámějším Slovincem v Česku je architekt. A sice Jože Plečnik. Při studiích ve Vídni se seznámil s budoucím

hlavním představitelem české moderní architektury počátku 20. stol. Janem Kotěrou. Ten, když později opouští místo profesora na pražské Vysoké škole uměleckoprůmyslové, přepouští své místo právě Plečnikovi. Zkušenosti zde získané zúročil v roce 1920, kdy stál u zrodu nové univerzity v Lublani, kde vedl studium architektury. Nicméně současně v této době zanechává v Čechách svůj rukopis na mnoha významných, zejména však pražských stavbách. Dodnes nejviditelnější stavbou je kostel Nejsvětějšího Srdce Páně na náměstí Jiřího z Poděbrad na pražských Vinohradech, charakteristický ostrým kontrastem černé a bílé fasády a zcela netypickou věží. O tom, že byl Plečnik významným architektem své doby, svědčí i fakt, že přestavby Pražského hradu, které si vynutil vznik republiky a nové sídlo prezidenta, byly svěřeny právě jeho umu. Navrhoval také úpravy mnoha zdejších reprezentačních prostor, včetně třeba předsálí Španělského sálu. Výrazných změn doznaly i zahrady a terasy pod hradem.

Prezident Masaryk byl hlavním prosazovatelem Plečnika. To mu však měli za zlé mnozí tuzemští architekti, kteří asi pochopitelně chtěli místo něho člověka zdejšího. Na druhou stranu Masaryk tímto podpořil vztahy se Slovinskem (tehdy však Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, později Království Jugoslávie). Nejen tak za své dílo, ale možná trochu i za tento krok získává Masaryk v roce 1931 čestný doktorát na lublaňské univerzitě. T. G. Masaryk byl v zemi dobře znám již dříve, především v prvním desetiletí 20. století. Na základě jeho myšlenek a knih, řešících sociální otázky, založili tamní studenti stranu tzv. masarykovců. Československo hraje v dějinách univerzity v Lublani roli i po 2. světové válce. Prvním poválečným rektorem je totiž profesor Alois Král. Absolvent ČVUT tak navázal na tamní působení na Technické fakultě z předválečných let.

Vztahy po roce 1945 však celkově dosti ochladly. Slovinsko se stalo federativním státem Jugoslávie, která byla sice řazena do "východního tábora", ale nikdy nebyla takovou socialistickou zemí, jakou byly státy od Československa či NDR po Sovětský Svaz. O něco liberálnější prostředí umožnilo třeba v 60. letech vydávání knih Milana Kundery nebo Josefa Škvoreckého. Jugoslávie obecně byla pro Čechy před rokem 1989 místem vytoužené dovolené u moře, protože nabízela jedno z mála dostupných teplejších moří a zároveň jediné nemasové cestování (ve srovnání s přeplněnými bulharskými destinacemi). Častokrát nebyla jen cílem, ale místem emigrace na západ, především do Itálie.

19.3 SOUČASNOST

Po rozpadu Sovětského Svazu i Jugoslávie prošly obě země procesem osamostatňování a přechodem k tržní ekonomice. Pravdou sice je, že Slovinsko mělo v tomto pokročilejší výchozí pozici, nicméně podobné dějinné osudy pomohly k opětovnému posilování vzájemných vztahů. Platí to v oblasti ekonomické, politické, ale zejména opět ve školské a kulturní. Česká republika je zemí, kde po Chorvatsku vychází nejvíce knih slovinských autorů. Jedním z nejznámějších je Drago Jančar. Dílo architekta Jože Plečnika dlouhodobě i u nás propaguje historik umění Damjan Prelovšek. Širokou veřejností přijatou akcí byla výstava "Josip Plečnik – architektura pro novou demokracii", kterou pořádal v roce 1996 na Pražském hradě. Mimochodem, tento historik byl jeden čas i velvyslancem Slovinska u nás.

Asi nejtěsnější vztahy jsou v oblasti školství, především vysokého. Známe je partnerství Karlovy univerzity s Univerzitou v Lublani. Na několika školách se vyučuje slovenistika (a to i jako samostatný studijní obor), obdobně pak od roku 2004 existuje v Lublani obor bohemistika. Slovinské univerzity jsou dosti frekventované účastníky výměnných studentských pobytů.

Spolupráce se neustále prohlubuje i v obchodu, průmyslu i investicích. U nás je např. známa pojišťovna Triglav, značka elektrických spotřebičů Gorenje (její součástí je i česká Mora) nebo lyže Elan. Na opak ve Slovinsku se prosazují třeba české strojírenské podniky. Třeba firma Škoda JS se podílela na modernizaci jediné slovinské jaderné elektrárny Krško. Automobilka Škoda byla v prodeji aut na slovinském trhu sedmá nejlepší.

I když v 90. letech 20. stol. bylo Slovinsko pro Čechy především tranzitní zemí cestou do Chorvatska, trend se mění a dnes jsou především Julské Alpy stále oblíbenějším cílem trávení dovolené.

19.4 ZÁVĚR

Česko-slovinské vztahy lze brát za dlouhodobě dobré a historií potvrzené. Zčásti i kvůli podobné, místy společné historii, částečně i díky relativní geografické blízkosti. Od dob českého národního obrození jsou významné především vazby v kultuře a školství. Do budoucna lze očekávat jejich další prohlubování.

ZDROJE

- Alois Král (rektor) - Wikipedie. [cit. 2012-05-21]. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Ressel>
- archiweb.cz - Josip Plečnik. [cit. 2012-05-21]. Dostupné z <<http://www.archiweb.cz/architects.php?type=arch&id=710&action=show>>
- Česko-slovinské literární styky - Wikipedie. [cit. 2012-05-21]. Dostupné z <http://http://cs.wikipedia.org/wiki/Česko-slovinské_literární_styky>
- Další evropské trhy v roce 2011: VW vítězí i mimo domácí půdu | auto.cz. [cit. 2012-05-21]. Dostupné z <<http://www.auto.cz/dalsi-evropske-trhy-roce-2011-vw-valcuje-konkurenci-mimo-domaci-pudu-64371>>
- Damjan Prelovšek - Wikipedie. [cit. 2012-05-21]. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Damjan_Prelovšek>
- Dějiny Pražského hradu - Pražský hrad. [cit. 2012-05-21]. Dostupné z <<http://www.hrad.cz/cs/prazsky-hrad/historie/dejiny-prazskeho-hradu.shtml>>
- Gašper Rojko - Wikipedija, prosta enciklopedija. [cit. 2012-05-21]. Dostupné z <http://sl.wikipedia.org/wiki/Gašper_Rojko>
- Jože Plečnik - Wikipedie. [cit. 2012-05-21]. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Jože_Plečnik>
- Matija Čop - Wikipedia, the free encyclopedia. [cit. 2012-05-21]. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Matija_Čop>
- Pár slov k česko-slovinské "vzájemnosti" – BBCCzech. [cit. 2012-05-21]. Dostupné z <http://www.bbc.co.uk/czech/domesticnews/story/2004/10/041001_radiofejton.shtml>
- Radio Praha - Architekt Josip Plečnik miloval církevní stavby. [cit. 2012-05-21]. Dostupné z <<http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/architekt-josip-plecnik-miloval-cirkevni-stavby>>
- Slovinský Temelín se nazývá Krško – Britské listy. [cit. 2012-05-21]. Dostupné z <<http://blisty.cz/art/34105.html>>
- V kraji melancholických d'áblů. Dokument o česko-slovinských kulturních vztazích - ČRo 6 (Český rozhlas 6). [cit. 2012-05-21]. Dostupné z <http://www.rozhlas.cz/cro6/dokument/_zprava/v-kraji-melancholickyh-dablu-dokument-o-ceskoslovinskyh-kulturnich-vztazich--1008506>
- Zajímavosti - Univerzita v Lublani - Slovinsko - Travelon.cz. [cit. 2012-05-21]. Dostupné z <<http://slovinsko.travelon.cz/zajimavosti/univerzita-v-lublani/>>

20 SLOVINSKO – NEROSTNÉ SUROVINY

Bc. Veronika Macíčková (KGG PŘF UP)

20.1 ÚVOD

Slovinsko není příliš bohatou zemí na nerostné suroviny. Nerostné zdroje země jsou značně omezené a dosti vyčerpané.

20.2 VLASTNÍ SDĚLENÍ

Hojně jsou zásoby různých druhů **kamene**, určeného zejména pro stavební účely. Cca 15 km jihozápadně od Lublaně se nachází Kamenolom Podpeč, kde se těží tvrdý vápenec známý jako mramor. Kamenolom zde byl otevřen už Římany při stavbě Emony. Později se odsud dodával kámen na významné lublaňské stavby, např. Plečnikovu Národní a univerzitní knihovnu či jeho kostel sv. Michaela v obci Črna u Lublaně. Lom byl uzavřen v roce 1976. Dnes se přírodní Kamenolom v Podpeči láme pouze na opravy a rekonstrukce. Dále se ve Slovinsku hojně těží **vápenec** v Krasu, především v okolí obcí Sežana, Dutovlje, Nabrežina aj.

V těsném sousedství chorvatských hranic se nachází Sečoveljská solná pole. S těžbou **solí** se na slovinském pobřeží začalo už ve 13. století a od té doby se na postupu změnilo jen velmi málo. Vodní kanály a strouhy přivádějí mořskou vodu, která je zachycována do mělkých krystalizačních nádrží. Potom se voda filtruje přes soustavu kaskád a v konečné fázi se sůl sbírá a dále zpracovává. V severní části se sůl těží dodnes, podstatně větší část území - jižní - je už od konce 60. let 20. století mimo provoz. Dnes je část odsolovacích polí zpřístupněna veřejnosti a bylo zde vybudováno muzeum.

V 19. století nastal ve Slovinsku velký rozmach těžby **uhlí**, a to zejména hnědého. Naleziště jsou především v Posázavské vrchovině (Trbovlje, Hrastnik, Zagorje ob Savi aj.), ale i na mnoha místech Goreňska, Korutan. Jeden z nejvýznamnějších dolů je důl na lignit ve Velenje (od 1887). Dnes zásobuje především největší slovinskou tepelnou elektrárnu v nedaleké Šoštanj. V dnešní době je těžba v řadě dolů utlumována, protože zejména v Posávi způsobovala těžba velké ekologické obtíže. Funkční je ještě důl Trbovlje-Hrastnik, který slouží zejména potřebám elektrárny Trbovlje. Také u něj se ale počítá s útlumem cca do roku 2015.

Znamé ložisko **olova a zinku** se nachází mezi obcemi Mežica a Črna na Koroškem ve Slovinsku, při hranici s Rakouskem. Mezi sběrateli minerálů je proslaveno výskyty wulfenitu. Jako vedlejší ruda zde byl dobýván i wulfenit, který sloužil jako ruda molybdenu. Na ložisku se dolovalo po dobu asi 350 let. Od roku 1994 jsou zdejší doly mimo provoz a žádné minerály již neposkytují. Dnes jsou v části dolového komplexu pořádány turistické prohlídky.

Především na Goreňsku a v Korutanech je hojnou surovinou **železná ruda**. Největší rozmach zaznamenala těžba železné rudy především po 2. světové válce, kdy měla metalurgie v průmyslu vůdčí roli. V 70. letech však nastala krize, celosvětový pokles cen a nárůst nákladů znamenaly úpadek odvětví. Většina dolů byla zavřena již na počátku 20. století. V 90. letech 20. století byl uzavřen také uranový důl Žirovski vrh.

Jednou z nejvýznamnějších rud, které se ve Slovinsku dobývaly, je **rtuť**. V městečku Idriji (40 km záp. od Lublaně) se ruda rtuti dobývala po dobu cca 500 let. Ložiska podle pověsti objevil v roce 1490 jistý bednář. Ten u pramene vody zkoušel těsnost svých sudů a na dně jednoho z nich našel malé množství „živého stříbra“. Poté Bednář odvezl ukázat nalezený tekutý kov zlatníkovi ve Škofja Loce a ten jej identifikoval jako rtuť. Záhy byl zbudován první důl a Idria se stala po španělském Almadenu (kde se dodnes těží) druhým největším evropským ložiskem rtuti. Důl byl nejprve v soukromých rukou, posléze od r. 1575 byl majetkem rakouského státu. V roce 1607 získal právní samostatnost a město postupně ještě celou řadu dalších výhod (právo tržní, městská práva aj.). Ještě do první světové války je Idrija jedním z nejvýznamnějších slovinských měst. V roce 1994 byly doly uzavřeny a dnes se již v Idriji ruda nedobývá. Důl má na 700 km chodeb v 15 podlažích. Dnes je důl využíván spíše turisticky jako muzeum těžby. Od roku 1994 je zpřístupněna část štoly Antonín, která po 200 let sloužila jako hlavní vstup do dolu. Další slovinský rtuťový důl se nachází v údolí Šentana u Trziče, blízko hranice s Rakouskem. Nejstarší zmínka o tomto dole pochází z roku 1557. Důl sestává ze systému 5 km chodeb a 150 m hluboké slepé jámy. V letech 1875–1902 zde bylo vytěženo 60 000 tun rudy, z níž bylo získáno 180 tun rtuti. V roce 1902 byl důl uzavřen.

V Zámurí se nachází ložiska **zemního plynu**. Jsou však využívány spíše okrajově a tvoří celkově 0,5 % podíl spotřeby zemního plynu ve Slovinsku. Jedinou rafinérii společnosti Nafta Lendava lze najít v Trimlini u Lendavy. Dovoz zemního plynu do země je realizován z Ruska a z Alžírsko (přes Itálii).

20.3 ZÁVĚR

Řada surovin se dnes musí do Slovinska dovážet, podíl cizích zdrojů tvoří asi 55%. Nerostné bohatství Slovinska tvoří zejména uhlí (uhelné doly v Trbovje a Hrastniku), olovo, zinek, lignit, uran a stříbro, dále zásoby ropy a zemního plynu.

Tab.9 Těžba ve Slovinsku 2011

Hlavní doly a otevřená povrchová těžba ve Slovinsku		
Idrija	rtuť	(uzavřené)
Žirovski vrh	nejvyšší uran	(uzavřené)
Kanižarica	hnědé uhlí	(uzavřené)
Zagorje	hnědé uhlí	(uzavřené)
Trbovje	hnědé uhlí	(otevřené)
Hrastnik	hnědé uhlí	(otevřené)
Laško	hnědé uhlí	(uzavřené)
Senovo	hnědé uhlí	(uzavřené)
Velenje	lignitu	(otevřené)
Mežica	olovo a zinek	(uzavřené)
Lendava	ropy a zemního plynu	(otevřené)

Zdroj: Mineral – Exploration (2011): Publikationen and Karten

ZDROJE

- DRAŽAN J. (2009): *Slovinsko – průvodce na cesty. Pohorje a okolí*, Praha: Freytag and Berndt.
- VANĚČEK M. (1995): *Nerostné suroviny světa. Rudy a nerudy*, Praha: Academia.
- *Sečoveljské soline* [cit. 2012-05-11]. Dostupné na: < <http://slovinsko.xf.cz/Istrie/Saliny.htm>>
- *Mežica ve Slovinsku – světoznámé naleziště* [cit. 2012-05-11]. Dostupné na: <<http://www.velebil.net/clanky/mezica/>>
- *Idrija ve Slovinsku – historicky významné ložisko rtuti* [cit. 2012-05-11]. Dostupné na: <<http://www.velebil.net/clanky/idrija>>
- *Slovinské reálie* [cit. 2012-05-10]. Dostupné na: < <http://slorealie.upce.cz/suroviny.html>>

21 SLOVINSKÉ VINAŘSTVÍ

Dana Štěpánková (KGG PŘF UP)

21.1 ÚVOD

Vzhledem k mému začínajícímu zájmu o víno jsem si tohle téma vybrala čistě ze zvědavosti, protože slovinská vína ani oblasti nejsou tak známá jako např. jihomoravská nebo zahraniční francouzská či italská vína. Přesto jsou slovinská vína u nás již poměrně známá a uznávaná.

Vinařská tradice Slovinska sahá zhruba 2 400 let zpět do minulosti, registrovaných vinogradů je v zemi kolem 24 500 hektarů (ha) a počet dobrých vinařství rok od roku narůstá. (Hejný, 2006) Slovinské vinařství je unikátní tím, že nabízí mnoho prastarých odrůd vinné révy, které se nikde jinde nevyskytují. (www.extravino.cz)

21.2 PRODUKCE VÍNA A VINAŘSKÉ REGIONY

Slovinská produkce vína v hospodářském roce 2011 činila 759 790 hl, což představuje méně než 0,5 % produkce EU, která činí zhruba 175 mil. hl. Evropskými giganty v produkci vína jsou Itálie (2011: 46 mil. hl) a Francie (2011: 45 mil. hl). (apl.czso.cz)

Zdroj dat: apl.czso.cz

Obr.27 Slovinská produkce vína v porovnání s produkcí Itálie (jako největšího producenta) a ČR

Zdroj dat: apl.czso.cz

Ve Slovinsku se vyčleňují tři poměrně rozsáhlé vinařské regiony, které se dále dělí na oblasti podle specifických klimatických a půdních podmínek (podle Hejný, 2006; www.ovine.cz, www.desperado.cz, sl.wikipedia.org):

PRIMORJE – 6 500 ha, červená vína stejně důležitá jako bílá

- nejznámější region, oblasti Koper, Brda, Vipava a Kras
 - o Brda – pokračováním slavné italské oblasti Collio, s níž vinohrady sdílejí hranici
 - o údolí Vipava je nejlepší pro bílá vína
 - o v Koperu se pěstuje místní odrůda Refošk, vzniká z ní živé víno s tóny malin
 - o jedinečný styl dává Refošku půda terra rosa v Krasu, kde se z ní vyrábí proslulé víno Teran
- typické slunečné mediteránské podnebí, kultura pěstování vína se promítá do každodenního života lidí, typické vinné sklípky
- v tomto regionu je nejvíce předních výrobců vína

PODRAVJE – 10 200 ha, převažují bílá vína

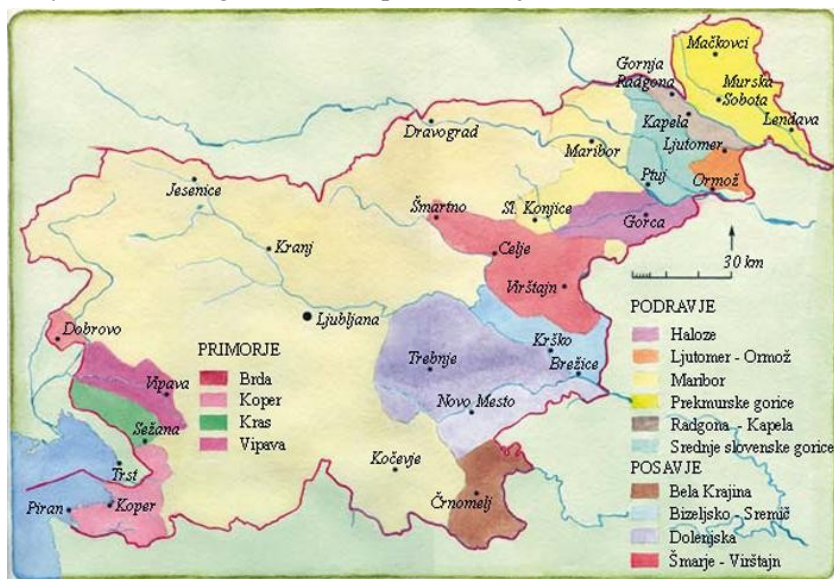
- předhůří Alp na severu, kde hraničí s Rakouskem
- největší vinohradnický region, v jehož chladném podnebí se nejvíce daří aromatickým bílým vínům se svěží kyselinou
- region se dělí na tyto oblasti: Haloze, Ljutomer-Ormož, Maribor, Prekmurske gorice, Radgona-Kapela, Srednje Slovenske gorice a Šmarje-Virštajn
 - o Maribor – oblast s nejlepšími aromatickými víny (Renski Risling), Maribor je slavný také nejstarší plodící révou v Evropě – 400 let starou Žametovkou
 - o Ljutomer-Ormož – nejslavnější oblast, vinařská stezka, uprostřed této stezky se nachází malá vesnice Jeruzalem, v Jeruzalémských horách se rodí poměrně dobrá

bílá vína z odrůd Beli a Sivi Pinot, známé jsou i Pinot a Laški Rizling, pozdně sklízená, ledová a ušlechtilá sladká vína

- v Haloze se vyrábí svěží pinoty, Renski Riesling a Traminec (Tramín)

POSAVJE – 7 500 ha, převažují bílá vína

- rozkládá se na JV a jde o mezinárodně nejméně proslulý region
- oblasti regionu: Bela krajina, Bizeljsko-Sremič, Dolenjska
 - Dolenjska - známý je tzv. "cviček", což je lehké červené víno vzniklé jak z modrých tak z bílých odrůd hroznů (dvou modrých včetně Žametovky a dvou bílých), má menší podíl alkoholu než obvyklá ostatní vína
- typické jsou pro tuto oblast směsky, lehká červená vína, hodně ceněná jsou ledová vína z odrůdy Laški Rizling a místními specialitami jsou v lahvi kvašená šumivá vína

Obr. 28 Slovinské vinařské regiony a oblasti

Zdroj: www.ovine.cz

Mezi bílá slovinská vína patří např. odrůdy: rýnský a vlašský ryzlink, Rebula, Tokaj, Malvázie, Pinela, Zelen, Sipon, Ranina, Tramín, Muškát Ottonel, Sauvignon, Chardonnay, Pinot gris a blanc a mezi červená vína např. odrůdy: Merlot, Barbera, Teran, Refoš, Cabernet Sauvignon, Modrá Frankovka, Portugal, Pinot bleu. (www.voltek.cz)

21.3 ZÁVĚR

Závěrem bych asi pouze doporučila vinotéku Simona Bradeški s velkým výběrem místních vín, která by měla být v Lublani, kde budeme ubytováni. (www.ovine.cz)

ZDROJE

- Cviček. *Wikipedija* [online]. 2012 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Cvi%C4%8Dek>
- Hejný, P.: *Vína světa*. Banská Bystrica : Slovart, 2006, 688 s.
- Jeruzalémská oblast - tradice slovinského vína. *Desperado* [online]. 2012 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: <http://www.desperado.cz/slovinsko/jeruzalemska-oblast-tradice-slovinskeho-vina/>
- Produkce vína. *Český statistický úřad* [online]. 2012 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: <http://apl.czso.cz/pll/eutab/html.h?ptabkod=tag00034>
- Slovinsko - systém třídění vín a vinařské regiony. *O víně* [online]. 2009 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: <http://www.ovine.cz/web/structure/14.html?searchString=jeruzalem%20ormo%C5%BE&searchId=195>
- Slovinsko: vinařství. *VOLTEK* [online]. 2012 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: http://www.voltek.cz/poklady/slovinsko/slovinsko_vino.htm
- Vína ze Slovinska. *Extravino* [online]. 2012 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: <http://www.extravino.cz/vina-ze-slovinska>

22 ZIMNÍ SPORTY VE SLOVINSKU

Barbora Tomková (KGG PŘF UP)

22.1 ÚVOD

Zimní sezóna ve Slovinsku je především rájem lyžařů, nachází se zde přes 40 lyžařských center a podle výzkumu se až 25% Slovinců aktivně věnuje lyžování. Lyžování zde má dlouholetou tradici a je hluboce zakotveno ve slovinské kultuře. Již v 17. století vyvinuli lidé žijící na plošině Bloke speciální techniku pro pohyb na lyžích. Slovinsko je známé i díky sportovní značce Elan, která vyrábí v městě Begunje v Julských Alpách lyže, snowboardy a jachty.

Společně s lyžováním se v mnoha zimních střediscích nabízí možnost využití i dalších zimních sportovních aktivit jako je například bruslení, sáňkování či snowboarding.

22.2 LYŽOVÁNÍ

Nejlépe vybavené a jedny z největších oblasti k lyžování se nacházejí v Julských Alpách, v Kranjske Goře, na Voglu u Bohinje a na Krvavci u Kranje.

Lyžařské středisko Kranjska Gora je asi nejznámějším slovinským střediskem, zároveň i nejdražší, nabízí 20 km sjezdovek. Středisko je vhodné pro rodiny s dětmi, převažují zde sjezdové tratě modré barvy. Najdeme zde i sáňkařskou dráhu dlouhou 5 km a 40 km běžeckých tratí. Nevýhodou je jeho nízká nadmořská výška s kratší lyžařskou sezónou. V Kranjske Goře jsou tradičně organizovány závody Světového poháru v alpském lyžování mužů ve slalomu a obřím slalomu (Vitranc Cup), stejně jako v Mariborsko Pohorje, kde se konají závody žen ve slalomu a obřím slalomu (Zlata lisica).

Oproti tomu lyžařské středisko Vogel má jednu z nejdelších lyžařských sezón, a to díky jeho poloze. Leží na první horské bariéře nad Jaderským mořem, kde spadne mnohem více srážek než kdekoli jinde ve stejné nadmořské výšce. Středisko je poměrně malé, s délkou sjezdových tratí dohromady okolo 26 km (převažují tratě černé barvy). Dále je zde možnost běžeckého lyžování s celkovou délkou tratí 35 km. Z tohoto střediska se nabízí výhled na jezero Bohinj a možnost vidět i nejvyšší vrchol Slovinska- Triglav.

Kromě upravených sjezdovek v lyžařských areálech, nabízí Vogel, Rogla a Kranjska Gora také snowparksy.

Velkou výhodou střediska Krvavec- Cerklje je výborná poloha, nachází se jen 25 km od Lublaně a zároveň 8 km od mezinárodního letiště Brnik. O víkendech zde bývá velmi rušno, proto je lepší navštívit toto středisko v týdnu. Sezóna trvá obvykle 150 dní, najdeme tu 35 km sjezdovek a zdejší specialitou je možnost přenocovat v iglú.

K dalším populárním lyžařským střediskům patří Mariborsko Pohorje, Cerklje a Kanin.

Mariborsko Pohorje najdeme pouze 6 km od druhého největšího slovinského města, k lanovkám jezdí městské autobusy. Středisko není zaměřeno pouze na sjezdové lyžování, na své si přijdou i běžkaři, turisté, snowboardisté nebo milovníci jízdy na koni, můžete se svézt na nejdelší sjezdovce ve Slovinsku (4 km). Středisko bylo nedávno modernizováno, když došlo k instalaci kabinkových lanovek. Celkově můžete využít 41 km sjezdovek, což je vůbec nejvíce v celém Slovinsku a 27 km běžeckých tras. I tady je možnost jiných doplňkových aktivit jako noční sáňkování, sněžnice a různé zábavné programy, pořádané tímto resortem.

Středisko Kanin-Bovec/Sella Nevea je nejvyšší v oblasti, lyžařská sezóna trvá od prosince až do začátku května. Jako jediné v Slovinsku nabízí propojení se svahy na italské straně (Sella Nevea). Celkově má 30 km sjezdových tratí, z toho 22 km je označeno červenou barvou a 9 vleků.

Dalším známým střediskem je Planica, známá pro svůj skokanský mamutí můstek Letalnica, který je 2. největší na světě, každoročně se na něm koná finále Světového poháru ve skocích na lyžích. Byl postavený v roce 1969, současný rekord můstku vlastní Nor Bjørn Einar Romøren, který v roce 2005 doletěl na bod 239 metrů.

Všechna střediska jsou sdružena ve skipasu Slovenia, který je možný zakoupit na 6 dnů nebo rovnou celou zimní sezónu.

Také běžecké lyžování se těší velké popularitě. Nejznámější běžecké tratě najdeme v oblasti Pokljuka, kde se otevřelo zrekonstruované, plně vybavené sportovní centrum a hotel. I tady se každý rok koná jeden ze závodů Světového poháru v biatlonu. Tratě v této oblasti leží v nadmořské výšce okolo 1 300 metrů, což bývá často zárukou trvale dobrých sněhových podmínek.

Dalším známým místem k běžeckému lyžování je nedotčená Logarská dolina, dále okolí Bledu, lyžařský areál Rogla (Světový pohár v běhu na lyžích) a Kobra.

22.3 JINÉ MOŽNOSTI SPORTOVNÍCH AKTIVIT

22.3.1 Bruslení

Ve větších slovinských městech a střediscích (Ljubljana, Jesenice, Kranjska Gora, Bohinj, Bled, Tržič, Škofja Loka, Kranj) najdeme kryté zimní stadiony, v menších městech venkovní kluziště. V poslední době se rozšířila výstavba mobilních kluzišť v blízkosti nákupních center. Nejoblíbenějším místem k bruslení je Jezersko, v zájmu bezpečnosti se nedoporučuje bruslení na jezeře Bled a Bohinj.

22.3.2 Sáňkování

Sáňkování je možné provozovat, jak na upravených sáňkařských dráhách, tak i v uzavřených horských průsmycích Vršič a Mangart, organizované kvalifikovanými sportovními agenturami. Nechybí ani noční sáňkování pod umělým osvětlením nebo pochodněmi. Dalšími vhodnými lokalitami je Vršič, Velika Planina a Vogar.

22.3.3 Méně tradiční sportovní aktivity

Zimní radovánky lze zpestřit i jízdou na sněžném skútru v Krajske Goře, Pohorji, Pokljuci nebo na Krvavci. Na mnoha místech je turistům nabízena jízda na saních tažených psy či koňmi, sáňkařské závody. Dobrodružstvím může být pro některé i možnost vyzkoušet si sportovní lezení na ledovci či lyžařské túry.

Ledovcové lezení probíhá v blízkosti Krajské Gory na sněžných vodopádech Mlačca a Tamar, dále ve Vršiči, Martuljeku, Bohinji, Jezersku a Ljubelji.

Turisté při přechodu hor na sněžnicích míří nejčastěji ze středisek Bohinj, Kranjska Gora, Pokljuka, Soriška Planina a Zelenica. Na Vogelju funguje celoročně paragliding a na Krkavci můžete přespát v již dříve zmíněném iglú.

22.4 ZÁVĚR

Výhodou slovinských lyžařských středisek je velmi dobrá dostupnost díky relativní blízkosti měst a různorodost terénů, i proto tvoří podstatnou část ekonomiky této země cestovní ruch. Nevýhodou mohou být ne zrovna úplně nejnovější přepravní zařízení a nižší přepravní kapacita, tou hlavní je ovšem obrovská konkurence lyžařských terénů v sousedním Rakousku a Itálii.

ZDROJE

- GZS, ASSOCIATION ROPEWAYS OF SLOVENIA AND CHAMBER OF MOUNTAIN CENTRES – GIZ (2012): *Ski resorts in Slovenia*, Ljubljana: The Chamber of Mountain Centres and Slovenian Tourist Board.
- *Možnosti cestovního ruchu ve Slovinsku* [cit. 2012-05-07]. Dostupné na: <http://is.muni.cz/th/259628/fsp_b/BP_Olesovska.pdf>
- *O firmě Elan* [cit. 2012-05-07]. Dostupné na: <<http://www.elanskis.com/cz/about.html>>
- *Winter sports* [cit. 2012-05-07]. Dostupné na: <<http://www.slovenian-alps.com/en/what-to-do/activities/winter-sports>>
- *Winter sports* [cit. 2012-05-07]. Dostupné na: <http://www.slovenia.info/en/Winter-sports.htm?zimski_sporti=0&lng=2>

Obr. 29 Mapa zimních středisek ve Slovinsku.

23 SLOVINSKO A BALKÁNSKÉ VÁLKY

Mgr. Jakub Jaňura (GÚ PŘF MU)

23.1 ÚVODNÍ SLOVO

Slovinsko je zemí, na rozdíl od našich nejbližších sousedů, v analýzách dějin, vývoje, politiky apod. v českém prostředí spíše opomíjenou (Cabada, 2005). Přitom je svým charakterem v mnohém podobné České republice, s níž sdílí i část historické zkušenosti. Právě téma balkánských konfliktů však bylo schopné generovat zájem, který s sebou přináší i díla zaměřující se na tuto oblast.

Slovinsko leží na pomezí území, které vnímáme jako „střední Evropu“ a oblasti o které hovoříme i jako o „Balkánu“. Je to země s téměř dvěma miliony obyvatel (k dubnu 2012)³⁹, z nichž je v současnosti převážná většina (83,1%) Slovinské národnosti. Kolem 2% pak tvoří jak srbská tak i chorvatská menšina. Nadpoloviční většina populace byla k roku 2002 římskokatolického vyznání (57,8%), 2,4% obyvatel se přihlásilo k islámu, a (oproti ČR) pouhých 10,1% obyvatel je bez vyznání.

Obr.30 Ilustrace, převzato z: International Peace Quilt.

23.1.1 Historie oblasti

Termíny jako Slovinec či Slovinsko se vynořují až v pozdním středověku (16. století – podle Rychlíka a kol., 2011) či dokonce až během národního obrození (19. století – podle Grada, 2008). To však neznamená, že by se historie tohoto národa nezačala psát mnohem dříve...

Území současného Slovinska bylo osídleno pravděpodobně již v paleolitu, zásadní (restriktivní) vliv ale mělo tehdejší zalednění. Jeho ústup během mezolitu a neolitu umožnil postupné zhušťování osídlení. Podle legendy přinesly první významné osídlení Argonauti (hrdinové známé řecké báje – viz Grada, 2008). Národy, jež vládly území Slovinska, byli Keltové (přibližně 3. st. př. Kr.), kteří zde de facto poprvé zavedli jakousi státní strukturu, následovaní Římany (oblast postupně dobývali během 2. a 1. stol. př. Kr.), jež poprvé přivedli křesťanství a začali budovat města a silnice. Po rozdělení Římského impéria (r. 476) zůstává součástí silnější východní části. Koncem šestého století pak přichází první předci současných Slovinců – Slované, již se po původních úspěšných nájezdech v oblasti nakonec i usadili. Postupem času i příšedší Slované přejali křesťanství (mimochodem, také jim k tomu dopomohli Cyril a Metoděj) a dále i feudální způsob fungování společnosti.

Stěžejním útvarem (viz např. Šesták a kol., 1998) v regionu byla během raného středověku polosamostatná tzv. Karantánie, vévodství spojené aliancí s německými územími (tj. Svatou říší římskou), jejímž jádrem bylo město Kranj. Toto knížectví se dokonce jistou dobu dostalo i pod české

³⁹ Podle informací The World Factbook, CIA.; či Facts about Slovenia, UN

ruce (Přemysla Otakara II.). Slovinština se postupně stala pouze hovorovou řečí, přičemž oficiálním (psaným) jazykem byla němčina a latina. Postupně se toto území dostává pod vládu rodu Habsburků. V sousedství vznikají také zárodky budoucího Chorvatska (bližšího Římu) a Srbska (bližšího Konstantinopoli). Během 13. století se poprvé vynořil nový nepřítel – Osmanští Turci. Turky ovládané území však končilo v podstatě právě v místech, kde začínaly hranice Slovinci osídlených oblastí.

Slovinsko bylo až do 19. století rozdrobené na drobná panství pod vládou Habsburků, jejichž jednotícím prvkem byla v podstatě pouze katolická církev. Slovinské etnikum de facto nejevilo státoporné tendence. (Cabada, 2005) To se změnilo v „tradičním revolučním roce“ 1848, kdy se ve veřejnosti vyjevuje nejen snaha vytvořit slovinský stát (království)⁴⁰, ale též i agresivní náboj vůči Chorvatům a Srbům. Navíc přetrvává výrazný jednotící vliv katolictví. Na začátku 20. století se tenze, v nichž se mísí snahy o národní samostatnost, alespoň částečnou nezávislost na Rakousko-Uhersku⁴¹ projevují v plné síle. V roce 1912 a 1913 proběhly *první tzv. balkánské války*, o oblasti ovládané slabnoucím Tureckem. Odehrály se na jih od dnešního území Slovinska, jejich výsledkem byl především (dosti konfliktní – zejména pro Srbsko) vznik státu Albánie. Jejich průběh i výsledek však předznamenal budoucí celoevropský konflikt, který se vyvinul v první světovou válku.

29. října 1918 vyhláší Slovinci společně s CH a SR stát – Stát SHS (SR, CH, SL). Samostatnost je vyjádřena zastoupením Národní rady v Lublani. Slovinci však musí hájit samostatnost i vojensky, a to se již tolik nedaří – přichází o území s cca čtvrtinou obyvatelstva na úkor Rakouska a Itálie (např. Korutany). Vzhledem k silným vnitřním neshodám ve třicátých letech dokonce ve státě SHS zavládla diktatura (pod vedením krále). Komunistická strana byla oficiálně zakázána a vyvíjí tak činnost v ilegality. Válečný vývoj (40. léta) ve Slovinsku je charakterizován vnitřními půtkami mezi klerikální a marxistickou scénou. Jako zásadní se ukazují zkušenosti komunistů s podzemní činností, jež jim postupně zajistily punc nejsilnějšího odbojového hnutí, naopak klerikálové se postupně přiblížili k fašismu. V Srbsku se mezi partyzány prosazuje Josip Broz Tito, slibující budoucí federaci. Navíc dostává i spojeneckou pomoc. Zcela logicky tak poválečný vývoj směřuje ke komunistickému státu, vyjádřenému federací šesti republik a autonomních oblastí, mezi nimiž je i Slovinci.

Federativní lidová republika Jugoslávie, vzniknuvší 2.12.1945, ustála (i za cenu nejrůznějších vnitřních čistek – viz Rychlík a kol., 2011) v prvních letech i snahy Sovětského svazu oslabit její pozici, což napomohlo i k jisté formě evoluce režimu. Ten se snažil vymezit vůči SSSR a najít vlastní filosofický i ekonomický základ, přičemž dospěl k modelu, který bývá označován jako „tržní socialismus“ – model, který mezi jiným „dovoluje“ zisk podniků. Což o několik dekád později napomohlo i k přechodu ve skutečné tržní hospodářství. V roce 1974 se s novou ústavou Jugoslávie přenáší řada kompetencí na nižší úroveň – republiky a autonomní oblasti. V roce 1980 umírá Josip Broz Tito, a je (již jako prezident) nahrazen osmičlenným výborem, který však nebyl příliš silný.

Koncem 80. let začínají naplno propukat mocenské ambice Srbů, ztělesněné Slobodanem Miloševićem, a dochází k anexi Kosova. Na toto ostatně reagovala i otevřeně nacionalistická rétorika slovinských opozičních stran, které pak v roce 1990 zvítězily v prvních svobodných volbách. Spolu s krizí komunistického zřízení, krizí ekonomickou i krizí myšlenek „jugoslávského národa“ přichází

⁴⁰ Jehož státnost byla dána pouze prchavým (napoleonským) útvarem, tzv. Illyrskými provinciemi. (Grada, 2008)

⁴¹ Řešením měl být tzv. trialismus – tedy vznik třetího substátního útvaru, podložený myšlenkou Jugoslávského národa majícího tři větve – srbskou, chorvatskou a slovinskou.

požadavky na skutečnou samostatnost Slovinců. Nezávislé strany se začaly formovat koncem 80. let, a během roku 1989, podobně jako v České republice, Slovinsko postupně přechází na pluralistický politický systém⁴². Podobný proces se začal odehrávat ve všech součástech Jugoslávie, a tak bylo jen otázkou času, kdy dojde k její faktické „demontáži“, tedy úniku z federace.

23.1.2 Desetidenní válka

Tento konflikt o vlastní samostatnost je v současných dějinách Slovinska jediným zásadním vojenským střetem. Předznamenán byl již několik let dopředu. Vedly k němu nejen vztahy v Jugoslávii a rozvolnění režimu, ale i vnitřní kroky Slovinska po pádu režimu. Slovinci si navíc plně uvědomovali míru, jakou na méně rozvinutý zbytek Jugoslávie (jako její nejvyspělejší stát) přispívají.

Slovinci tak 2.7.1990 vyhlásili suverenitu Slovinské republiky a zároveň nadřazenost jejich zákonů nad zákony federace. Postupem času přebíralo i velení nad armádou. Reakcí Bělehradu bylo zvýšení (již existujících) obchodních sankcí na slovinské (a chorvatské) výrobky. Na konci roku 1990 proběhlo ve Slovinsku referendum, které se výraznou většinou (88,5 % - viz Dančák a kol., 1998) vyslovilo pro samostatnost. V únoru 1991 rozesílá Slovinsko ostatním zemím návrh na rozpuštění Jugoslávie. Zároveň pokračovala vnitřní politická debata o tom, jak rychle se osamostatnit. Vzhledem k vítězství radikálnějších názorů následuje i měnová a občanskoprávní reforma, a nakonec je 25.6.1991 ústavně vyhlášena nezávislost a suverenita republiky.

To ovšem označila federální vláda za neplatné, a proti Slovinsku (a také Chorvatsku, které učinilo stejný krok) zmobilizovala jednotky Jugoslávské lidové armády. Informace o nasazení armády pronikaly již dříve (Dančák a kol., 1998), fakticky k němu ale došlo až 27.6. v ranních hodinách, kdy začaly federální jednotky obsazovat hraniční přechody a další strategické body na území Slovinska. Předpokládaly (viz Thomas a Mikulan, 2006) velmi rychlé obsazení vzpurné republiky.

Z Bělehradu řízená ofenziva zejména srbských jednotek, složených z mechanizovaných, obrněných, dělostřeleckých a jen části pěchotní brigády měla nejprve obsadit letiště v Lublani, poté Slovinsko v podstatě izolovat uzavřením hraničních přechodů a námořních přístavů, zatknout vládu a potlačit vzpouru. Doplatili však na „balkánskou“ taktiku Slovinců – tedy na boj skvěle zorganizovaných (Grada, 2008), malých a odhodlaných skupin s výbornou znalostí terénu, stojících proti nekrytým jednotkám, navíc nepřilíživě motivovaných bojovníků. Roli mohlo hrát i to, že Jugoslávská armáda nepoužila svoji sílu naplno, je tedy možné, že Milošević se ztrátou Slovinska již kalkuloval (Thomas a kol., 2009). Jednotky Slovinců tak postupně (a úspěšně) pře-obsazovaly hraniční přechody, muniční sklady a přebíraly a začleňovaly zajatou techniku. Dohromady padlo během konfliktu zhruba 60 osob a dalších asi 300 bylo zraněno, než po deseti dnech uznává Jugoslávie porážku.

Následovalo (započato bylo již během „desetidenní války“) vyjednávání, které bylo dovršeno na Brionech, za účasti Evropského společenství, kde se velmi silně angažovalo zejména Německo (cítící šanci na možnost budoucích investic – viz např. Rychlík a kol., 2011). Původně měla delegace napomoci zachránit Jugoslávii, postupně se dohodlo pozastavení nezávislosti. To však po třech měsících vypršelo a Slovinsko spolu s Chorvatskem definitivně přerušuje styky s ostatní Jugoslávií. První stát, který uznal jeho samostatnost, bylo počátkem roku 1992 Německo, poté následovaly i další evropské země (včetně tehdejší ČSFR). Do struktur NATO i EU bylo Slovinsko přijato v roce 2004.

⁴² Viz např. The rebirth of democracy, 1996.

23.2 ZÁVĚR

Ve chvíli, kdy se Slovinsko osamostatnilo, využilo své možnosti a velmi rychle se stalo plně funkční demokratickou zemí s liberální tržní ekonomikou. To by se však nemuselo povést, kdyby během „balkánských válek“, respektive tzv. „desetidenní války“ neuhájilo svou samostatnost.

ZDROJE

- CABADA, L. (2005): *Politický systém Slovinska*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- DANČÁK, B. (1998): *Integrační pokusy ve středoevropském prostoru. I.* Brno: Masarykova univerzita v Brně.
- GRADA, S. (2008): *Slovenia: an historical overview*. Ljubljana: Government Communication Office.
- *International Peace Quilt*. [cit. 2012-01-05]. Dostupné na: <<http://peacequilt.wordpress.com/>>
- RYCHLÍK, J. et al. (2011): *Dějiny Slovinska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- STÝSKALÍKOVÁ, V. et al. (2005): *Zahraniční a bezpečnostní politika Slovinska, Chorvatska a Rumunska a vývoj bezpečnostní situace v Bosně a Hercegovině*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav.
- ŠESTÁK, M. et al. (1998): *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny.
- *The rebirth of democracy: 12 constitutions of central and eastern Europe*. Strasbourg: Council of Europe publishing, 1996.
- *The World Factbook: Slovenia*. [cit. 2012-01-05]. Dostupné na: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/si.html>>
- THOMAS, N. et al. (2009): *Válka v Jugoslávii: Slovinsko a Chorvatsko 1991-95*. Praha: Grada.
- UN: *Facts about Slovenia*. [cit. 2012-01-05]. Dostupné na: <<http://www.un.int/slovenia/facts.html>>

24 POSTAVENÍ SLOVINSKA V TITOVĚ JUGOSLÁVII

Mgr. Lenka Marešová (GÚ PŘF MU)

24.1 ÚVOD

Slovinsko bylo uznáno za státní útvar poprvé až v roce 1945. Přesto se dočkalo samostatného státu až po rozpadu Jugoslávie a vyhlásilo svoji nezávislost v roce 1991. Po většinu 20. století ale muselo bojovat za vlastní právo na sebeurčení, za vlastní kulturu a jazyk, a to jak v rámci Rakousko-Uherské monarchie, tak v rámci Jugoslávie. Jeho postavení v Jugoslávské federaci bylo charakteristické ekonomickou i kulturní vyspělostí na jedné straně a pozicí populačně slabého, “utlačovaného” národa na straně druhé. Cílem tohoto referátu je podívat se blíže na situaci Slovinska v období vlády Josipa Broze-Tita a dát do souvislosti zejména hospodářský vývoj Slovinska se situací a událostmi v celém soustátí.

24.2 KRÁLOVSTVÍ SRBŮ, CHORVATŮ A SLOVINCŮ

Během 20. století prošlo Slovinsko poměrně bouřlivým obdobím vývoje vlastní státnosti. Do rozpadu Rakousko-uherské monarchie bylo jednou ze zemí tohoto soustátí. Po první světové válce, kdy nastalo období národního sebeurčování a osamostatňování se, zvolilo Slovinsko cestu spojenectví s dalšími jihoslovanskými národy a vzniklo Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (SHS) později (od roku 1929) nazývané Království Jugoslávie. Podíl Slovinců v tomto zřízení byl, podle jazykové příslušnosti, o něco málo vyšší než 8 %. Tento útvar měl být podle původních představ spíše federativním uskupením, ve kterém budou všechny národy rovnoprávně zastoupeny, což se ale nenaplnilo. Vlády v Království se chopila srbská dynastie Karadjordjevičů v čele s Aleksandrem Karadjordjevičem. V roce 1921 byla přijata tzv. Vidovdanská ústava, která ustanovila SHS jako centralizovanou unitární parlamentní monarchii se slabou pozicí parlamentu a silnou pozicí krále. Etnické vztahy byly nastaveny na principu unitarismu (sjednocení), který dobře vystihuje ústavní koncept “Jeden národ tři jmen” – Srbů, Chorvatů a Slovinců. Ostatní, méně početné, národnostní skupiny byly ignorovány. Ústava také uznala jako jediný existující jazyk srbo-chorvatsko-slovinštinu, který ovšem v reálu neexistoval. Národnostní spory vyvrcholily v roce 1928, kdy došlo k násilí přímo na půdě parlamentu, při kterém člen Národní Radikální Strany zastřelil dva chorvatské poslance a tři další zranil. Vláda brzy poté rezignovala. Novým premiérem se stal poprvé ne-srbský politik, prezident Slovinské lidové strany a katolický kněz Dr. Anton Korošec. Ani ten ale nedokázal řešit národnostní problémy, zejména násilné nepokoje v Chorvatsku, a i jeho vláda po pár měsících, na konci roku 1928, rezignovala. Tato nestabilita otevřela cestu k osobnímu diktátu krále Alexandra, který roku 1929 nechal anulovat Vidovdanskou ústavu, rozpustil parlament a sám se ujal vlády. Následovalo období omezení politických práv, další centralizace moci a upevňování jednotné národní identity (jugoslávská národnost). Srbská hegemonie samozřejmě dále vyvolávala nespokojenost mezi ostatními národnostmi zahrnutými v Jugoslávském Království, ale snahy o změnu poměrů byly tvrdě potlačovány. Tento stav byl živnou půdou pro nacionalistické organizace, z nichž nejvýznamnější byla chorvatská Ustaša a makedonská Vnitřní Makedonská Revoluční Organizace (VMRO). Jeden z členů VMRO nakonec roku 1934 spáchal úspěšný atentát na krále Alexandra. Jeho syn měl v té době pouze 11 let, takže se vlády ujali tři regenti pod vedením prince Pavla Karadjordjeviče. Chorvatská otázka zůstala dále nevyřešena až do roku 1939, kdy byla podepsána dohoda mezi tehdejším premiérem Cvetkovičem a předsedou Chorvatské Rolnické Strany a Rolnické Demokratické Opozice. Zmíněná

dohoda dávala chorvatské bánovině autonomii a zdůrazňovala rovnost Srbů, Chorvatů a Slovinců. Tuto událost lze považovat za zlom ve vývoji Jugoslávie a počátek procesu demokratizace, decentralizace a federalizace.

Ekonomicky bylo Slovinsko v meziválečném období nejsilnější a nejprůmyslovější částí SHS. Podle sčítání lidu z roku 1921 činil domácí produkt Slovinska 220 \$ na osobu, oproti 70-80 \$ v jižních oblastech Jugoslávie. Slovinská výroba zásobovala trhy méně vyspělých částí Balkánu. Slovinský kapitál nebyl ale nijak silný a převahu si udržoval kapitál zahraniční. V průběhu 30. let došlo ke zkapacitnění a rozšíření železniční sítě, elektrifikoval se venkov a došlo k výstavbě tepelných a vodních elektráren. Přesto zůstávalo Slovinsko převážně agrární zemí, docházelo však k zadlužování podniků, které nemohly konkurovat nižším výrobním nákladům zemědělců z jižních částí Jugoslávie. Slovinsko tak bylo postiženo "agrární přelidněností". Venkovské obyvatelstvo tak začalo odcházet do měst a hledalo práci v nově vznikajících průmyslových závodech. Slovinsko v této době tvořilo 6 % jugoslávského teritoria, 8 % obyvatelstva, 20 % pracovních míst a čtvrtinu celkové jugoslávské produkce.

24.3 DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA A VZNIK JUGOSLÁVIE

V období druhé světové války bylo území Slovinska rozděleno mezi Německo, Itálii a Maďarsko. V části okupované Němci docházelo k násilné germanizaci a vysídlování Slovinců. Oblast okupovaná Itálií požívala částečné autonomie a někteří z politických představitelů s Itálií kolaborovali. Stejně jako v ostatních částech Jugoslávie se i ve Slovinsku zformoval odboj, osvobozenecská fronta, který byl převážně veden komunisty. V tomto období také zásadněji vstupuje na scénu Josip Broz-Tito, nejvyšší velitel partyzánských jednotek. Jeho iniciativou byla založena AVNOJ – Antifašistická Rada Národního Osvobození Jugoslávie, která se stala svrchovaným politickým zástupcem jugoslávských národů. Vyhlásila nejen rovnost všech jugoslávských národů, ale také vznik jugoslávské federace. Na konferenci v Jajcích, v roce 1943, byl Tito zvolen prezidentem prozatímní vlády – Národní Rady Osvobození Jugoslávie. AVNOJ také položil základy pro poválečné společensko-politické uspořádání. Komunistická Strana Jugoslávie se postupně stala jedinou politickou stranou a po "svobodných" volbách 1946, kdy její kandidáti získali přes 90% hlasů (opozice se z protestních důvodů nezúčastnila), byla uznána legitimita nové Jugoslávie i mezinárodně. Jugoslávie byla vyhlášena federativní lidovou republikou skládající se z Lidových Republik Srbsko (včetně autonomních částí Vojvodina a Kosmet), Makedonie, Černá Hora, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko a Slovinsko. V tomto počátečním období docházelo k zatýkání oponentů režimu. V případě Slovinska to byli například Leon Rupnik, představitel slovinské domobrany, nebo procesy s biskupem Lublaně Dr. Gregorijem Rožmanem v jeho nepřítomnosti a představitel Slovinské Lidové Strany Dr. Mihou Krekem.

Po válce výrobní kapacity ve Slovinsku nebyly příliš poškozeny, ale výroba nedosahovala ani poloviny objemu produkce roku 1941. Navíc přijetí první pětiletky pro Slovinsko jakožto vyspělejší část Jugoslávie znamenalo stagnaci, protože plánem bylo zpomalit růst vyspělých částí federace, aby mohly být ekonomicky dohnány méně vyspělými částmi. Po převzetí veškeré kontroly začala komunistická strana prosazovat ekonomický a sociální rozvoj sovětského typu, což znamenalo znárodnění výrobních zdrojů, dopravy a komunikací. 90% osobního vlastnictví bylo zestátněno. Došlo také ke kolektivizaci zemědělství a zakládání kolchozů, což velmi negativně zasáhlo slovinský venkov. Nejvíce družstev bylo v roce 1951, celkem 380, sdružujících 32 tisíc členů. Jugoslávská vláda

však poměrně záhy začala od této strategie upouštět, protože se ukázalo, že narušuje schopnost jugoslávského zemědělství zajistit dostatek potravin a počet družstev začal zase klesat. Pro slovinské zemědělství to znamenalo návrat k tradičnímu typu hospodaření, ovšem s tím rozdílem, že většina zemědělské půdy byla v rukou státu a zemědělci si ji pronajímali.

24.4 VÝVOJ PO ROZTRŽCE MEZI TITEM A STALINEM

Tento odklon od sovětského modelu také souvisel s roztržkou mezi maršálem Titem a Stalinem v roce 1948, která vedla k zásadnímu ochlazení vzájemných vztahů, což mělo kromě důsledků politických také důsledky ekonomické. Sovětský svaz postupně zavedl blokádu na obchod s Jugoslávií. Po této roztržce došlo k liberalizaci systému. Byl umožněn volný pohyb pracovních sil směrem na západ a byl zaveden systém socialistické samosprávy, čímž došlo k omezení moci federálních autorit. Státní hospodářství bylo nahrazeno hospodářstvím družstevním. V roce 1952 byly zákonem o lidových výborech do podniků zavedeny dělnické rady. V roce 1953 byla provedena druhá zemědělská reforma, která omezila velikost farmy na maximálně 10 hektarů orné půdy. Důvodem byla obava komunistické strany, že bude venkov ovládnán velkými společnostmi kapitalistického typu. Přes všechna tato opatření ale stále veškerá moc zůstávala v rukou komunistické strany.

Díky přerozdělování kapitálu do méně rozvinutých oblastí nebyl Slovinsku umožněn výraznější průmyslový rozvoj. Slovinsko odvádělo do svazového rozpočtu 10 % svého HDP, tyto peníze však nebyly vyžívány účelně a to vedlo k nespokojenosti jak na straně plátců, tak na straně příjemců. Centrální vláda si uvědomovala tento stav a po úpravě hospodářské politiky státu se začal přikládat větší význam a podpora spotřebnímu průmyslu, obchodu a terciéru, včetně cestovního ruchu. Pro všechna tato odvětví se ve Slovinsku nacházely příhodné podmínky a kapacity. Tímto politickým rozhodnutím se otevřela cesta k soukromému podnikání a možnosti větší orientace na západ. 50. léta tak byla obdobím největšího ekonomického rozkvětu Slovinska v jeho socialistické éře. Bylo to také období růstu životní úrovně, zavádění určitých občanských svobod a růstu úrovně vzdělání ve společnosti. Otevřely se nové možnosti v kultuře i vědě, ale přesto přese všechno byla pro Jugoslávii i nadále charakteristická vláda jedné strany a plánovaná ekonomika. Ústavní změny v 50. letech s sebou přinesly také problémy, týkající se správních jednotek. Někteří politici z jihu argumentovali, že státy jako politické jednotky nejsou více potřeba. To vyvolalo obavy u států jako Slovinsko či Makedonie z jakýchkoliv změn územního či politického uspořádání Jugoslávie. Dalším důvodem nespokojenosti byl nedostatek respektu pro jejich vlastní kulturu a jazyk, nemohli používat vlastní jazyk v armádě nebo při jednání s federálními úřady, ambasádami a konzuláty v zahraničí. Snahy o kulturní integraci vyvolávaly nečekaně silný odpor v Chorvatsku, Makedonii a hlavně ve Slovinsku, které znovu otevřelo národnostní otázku v rámci Jugoslávie. Zastáncem větší samosprávné autonomie států Jugoslávie byl Edvard Kardelj, který tak zastupoval zájmy Slovinska proti Aleksandaru Rankovičovi, podporujícímu centralismus a zastupujícímu zájmy Srbska. V roce 1962 vznikla velká roztržka ohledně konceptu hospodářského plánu. Slovinci a Chorvati se snažili o posun k tržnímu hospodářství. Přidali se také Makedonci a tlak byl nebývale vysoký, Tito dokonce vyhrožoval rezignací. Kardelj naopak hrozil vystoupením Slovinska z Jugoslávie, pokud by Tito rezignoval. Nakonec, po období váhání se Tito přiklonil ke Kardeljevi a Rankovič opustil Jugoslávskou politiku.

V 60. letech nastalo období krize, za jehož původce byla označena přílišná centralizace. Došlo k útlumu v průmyslové výrobě, ve stavebnictví, zemědělství a dopravě. Zvýšila se nezaměstnanost a snížil export. Začalo se hovořit o potřebě hospodářské reformy. Ta spočívala v omezení výstavby

velkých investičních projektů. Byl například zastaven projektu výstavby energeticko-chemického kombinátu ve Velenje. Politika nové slovinské vlády prosazovala zaměření na inovace, využití špičkových technologií, orientaci na export do západních zemí, na bankovníctví, zkvalitnění dopravní infrastruktury a turismus. Investice byly lokalizovány nejen v Ljubljani, ale také v jiných průmyslových centrech (Maribor, Ptuj, Koper). Na centrální úrovni a v ostatních republikách ale tato politika vzbudila nevoli. Přesto bylo zřejmé, že ekonomické reformy jsou nutné i na federální úrovni. V roce 1963 byla přijata nová ústava, stát byl přejmenován na Jugoslávskou Socialistickou Federativní Republiku. Skládala se ze šesti socialistických republik a dvou socialistických autonomních oblastí uvnitř Srbska. Autorita republik byla posílena. Dalším reformním krokem bylo zrušení víz pro všechny státy světa v roce 1965. Tato reforma měla velký vliv nejen na rozvoj cestovního ruchu, ale také na odliv nepotřebné pracovní síly do západoevropských zemí (zejména Belgie, Německa a Francie). Začala ovšem odcházet i kvalifikovaná pracovní síla, a to zejména ze Slovinska a Chorvatska.

Otevřením se světu začaly pronikat do Jugoslávie kromě západních výrobků také západní hodnoty jako lidská práva a politický pluralismus. Tyto názory se začaly dostávat do politiky s nastupující generací, ale začaly být potlačovány a v letech 1965 až 1975 Tito prováděl čistku v liberálním vedení republik. Po roce 1971 se čistky staly běžnou součástí nejen politického života. Stát znovu začal kontrolovat ekonomiku, posílil pozici armády a došlo k návratu na cestu, která byla opuštěna v 50. letech.

Nová ústava z roku 1974 opět ustanovila komunistickou stranu jako jedinou vedoucí autoritu ve státě. Jugoslávie získala status neoficiální konfederace, jednotlivé republiky a autonomní oblasti získaly právo veta, čímž byly nuceny hledat konsenzus. Byla posílena postavení Kosova a Vojvodiny, což vyvolalo snahy ze strany Srbů o změnu této ústavy, ale Slovinci ji bránili všemi možnými prostředky. Ústava v roce 1974 také ustanovila společné předsednictví, kdy kromě předsedy komunistické strany byli také zvoleni předsedové každé republiky a provincie. Tito byl hlavou předsednictva na doživotí. Zároveň byl předsedou komunistické strany a předsedou Chorvatska.

Hospodářská situace se ke konci 70. let dále zhoršovala v souvislosti se zadlužením Jugoslávie a celosvětovou energetickou krizí, která měla za následek zastavení přílivu zahraničního kapitálu.

Titova smrt v roce 1980 předznamenala konec Jugoslávie. Starý systém byl bez charismatického vůdce, který byl schopen překonávat regionální i etnické rozdíly, dále neudržitelný.

ZDROJE

- GUŠTIN, D. (ed.) (2009): *Slovenija in Jugoslavia: Krize in reforme 1968/1988*. Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana, 60 str.
- JAŠA, S. (2009): *Ekonomická transformace a významné slovinské podniky: případová studie Gorejne*. Bakalářská práce, Univerzita Palackého, Olomouc, 77 stran.
- KLEMENČIČ, M. : *The Rise and Fall of Yugoslavia: from King Aleksandar to Marshall Tito, 1918 – 1980*, [cit. 2012-05-04]. Dostupné na: <http://www.theslovenian.com/articles/klemencic5.htm>
- SMUTNÝ, M. (2008): *Rozpad Jugoslávie*. Diplomová práce, Masarykova Univerzita, Brno, 92 str.

25 LJUBLJANA – CHARAKTERISTIKA MĚSTA

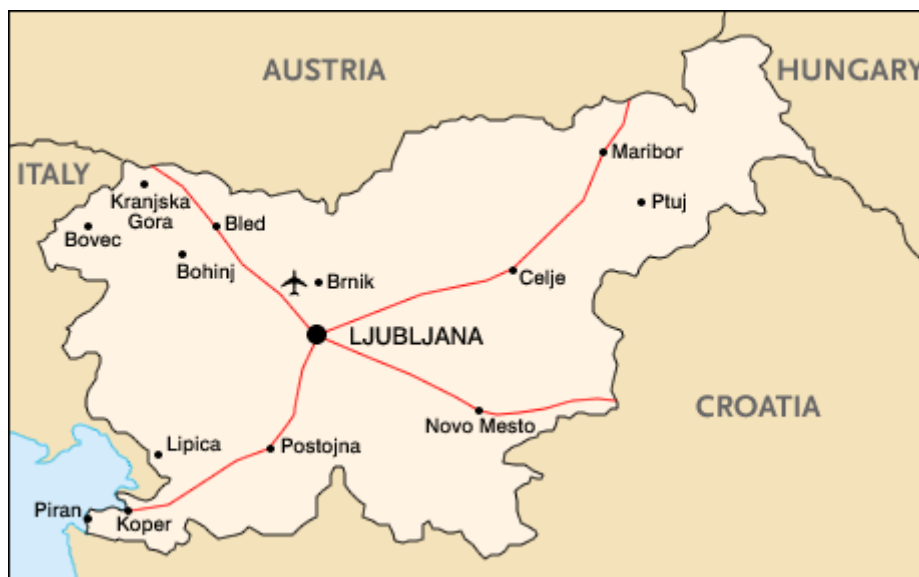
Bc. Lenka Hromková (GÚ PŘF MU)

25.1 ÚVOD

Ljubljana je hlavní město Slovinska, vyznačuje se příjemnou atmosférou a vstřícností a je také současně moderním městem. Ljubljana je přirovnávána k menší Praze, ovšem bez návalu lidí a pražského shonu. Jedná se o středně velké evropské město s bohatým kulturním životem, se značným počtem nábřežních kaváren a parků. Vzhledem ke své geografické poloze téměř uprostřed země představuje ideální základnu pro objevování mnoha tváří a krás Slovinska.

25.2 CHARAKTERISTIKA MĚSTA

Ljubljana je největším slovinským městem a zároveň politickým, ekonomickým a kulturním centrem země, nachází se zde významné obchodní společnosti a velké průmyslové podniky. Leží přibližně ve středu Slovinska v Ljubljanské kotlině, kterou tvoří dvě odlišné části – Ljubljanské mokřiny na jihu a úrodná Ljubljanská nížina na severu a východě. Město leží mezi kopci Polhov Gradec a Golovec, protéká jím řeka Ljubljanica (NĚMEC, 2003).

Obr. 31 Geografická poloha Ljubljany v rámci Slovinska

(zdroj: <http://www.sloveniaforyou.com>)

25.3 ZÁKLADNÍ INFORMACE

Ljubljana (s celým Slovinskem) zaujímá významné geostrategické postavení, protože se nachází na přirozené křižovatce ze střední Evropy do Středomoří a také na Balkánský poloostrov. Geografické souřadnice města jsou 46° 03' 20" s. š. a 14° 30' 30" v. d. Nadmořská výška Ljubljany je 298 m, rozloha města činí 275 km². Průměrná teplota vzduchu v lednu je - 0,3 °C a průměrná teplota vzduchu v červnu dosahuje 20,7 °C⁴³.

⁴³ <http://www.visitljubljana.com/en/ljubljana-and-central-slovenia/about-ljubljana>

Tab. 10 Počet obyvatel Ljubljany k 31. 12. 2011

Ljubljana	Počet obyvatel
Celkem	279 898
0-14	37 384
15-64	194 581
65 a více	47 933

(zdroj: <http://pxweb.stat.si/pxweb/dialog/statfile2.asp>)

V současnosti má Ljubljana 17 městských částí a město samotné je součástí NUTS 3 Osrednjeslovenska. Od roku 2004 je členem Evropské unie. Míra nezaměstnanosti k 31. 12. 2012 dosahovala 9,9 %. Město má přes 50 000 vysokoškolských studentů, kteří studují na 23 fakultách a třech uměleckých akademiích na Univerza v Ljubljani – největší univerzitě ve Slovinsku⁴⁴.

25.4 HISTORIE MĚSTA

První písemné zmínky o Ljubljaně pochází z roku 1144, kdy se město jmenovalo Laibach. Lokalita dnešního hlavního města byla však osídlena už v době bronzové bažinnými lidmi žijícími v kulatých chýších na kůlech. Později je vystřídali Ilyrové a Keltové. Prvním významným sídlištěm v těchto místech byl římský vojenský tábor, ze kterého potom vznikla osada Emona. Z osady se ale nedochovaly žádné pozůstatky, protože zanikla po nájezdech Hunů, Ostrogótů a Langobardů, po nichž se zde v 6. století usídlili Slované.

Ve 12. století došlo k opevnění města a na hradním vrchu byl vybudován hrad jako sídlo kranjských vévodů. V roce 1270 dobyl město Přemysl Otakar II., po bitvě na Moravském poli o osm let později ho získali Habsburkové. Roku 1511 postihlo město katastrofální zemětřesení. V roce 1809 se stala Ljubljana hlavním městem Ilyrských provincií, které zřídil Napoleon I., po Napoleonských válkách přešlo město opět pod vládu Habsburků, která trvala až do roku 1918. Habsburkové přeměnili město v důležité obchodní centrum a učinili z něj sídlo biskupa. V roce 1918 vzniklo království Srbů, Chorvatů a Slovinců, roku 1929 bylo přejmenováno na Království Jugoslávie. Za druhé světové války byla Ljubljana okupována Italy a po nich Němci, od roku 1945 byla hlavním městem federativní republiky Slovinsko a od roku 1991 je hlavním městem samostatného Slovinska (NĚMEC, 2003, LONGLEY, MAHEL, SLÁDEK, 2005)

25.5 DOPRAVA

Ljubljana je největším dopravním uzlem země. Mezinárodní letiště Jože Pučnika (dříve známé jako Brnik) se nachází 23 km severně od města. Vlakové a autobusové nádraží je umístěno v blízkosti Trg Osvobodilne fronte. Místní doprava byla od roku 1898 až do roku 1958 zajišťována tramvajemi, do roku 1971 jezdily ve městě trolejbusy, které byly poté nahrazeny autobusy jezdícími dodnes. Dopravní

⁴⁴ <http://www.investslovenia.org/locations/osrednjeslovenska/>

síť má jednu centrální zastávku, ze které je možné se dostat do všech částí města. Ljubljana je město cyklistů, všude jsou cyklistické stezky a zvláštní světelná signalizace pro cyklisty (NĚMEC, 2003).

25.6 KULTURNĚ-HISTORICKÉ PAMÁTKY

Ljubljana se vyznačuje mnoho významnými kulturně-historickými památkami různých architektonických stylů.

V době rekatolizace města ve velké části země vznikl specifický architektonický styl známý jako lublaňské baroko, např. městské kostely – kostel sv. Jakuba (1619), sv. Mikuláše (1706), Zvěstování (1660) nebo kostel Uršulinek (1726). Církevní stavby jsou doplněny řadou skvostů – např. neobvyklý oltář od Francesca Robby a Quagliovy velkolepé fresky. Barokní měšťanské domy v historickém středu Starého města lemují úzké klikaté uličky. Skutečný půvab města je skrytý v jeho ulicích, které jsou plné barokních a secesních staveb. Střed města působí půvabným a kompaktním dojmem. (LONGLEY, MAHEL, SLÁDEK, 2005)

Architektonicky se začalo město výrazně měnit až koncem 19. století, především pak po dalším ničivém zemětřesení v roce 1895, které výrazně poškodilo řadu budov. V Ljublaně začala vznikat řada reprezentativních staveb - zejména nové budovy Opery, slovinského Národního domu (dnes Národní galerie) a nového Zemského paláce (Deželni dvorec).

Ve městě se nachází hodně budov z meziválečného období, z nichž velkou část projektoval světově známý slovinský architekt Jože Plečnik - např. budovy slovinské Akademie věd a umění (SAZU), Národní a univerzitní knihovny, most Trojmostí (Tromostovje).

Nejvýraznější dominantou města je Lublaňský hrad, který byl postaven na kopci nad městem. Hrad sloužil ve středověku jako sídlo zdejších správců Spanheimů, v 19. století zde bylo umístěno také městské vězení. První novodobou přestavbou prošel hrad v meziválečném období podle plánů Jože Plečnika. Ke konci 20. století prošel rekonstrukcí znovu, kdy byla opravena věž s vyhlídkou, hradní kaple a upraveno muzeum.

Městskému centru dominuje několik náměstí - nejstaršími jsou Nové náměstí, Staré náměstí a Městské náměstí (Novi trg, Stari trg a Mestni trg). Novější podobu získaly Kongresové náměstí, Prešerenovo náměstí s výrazným Františkánským kostelem a Vodnikovo náměstí (Kongresni trg, Prešernov trg a Vodnikov trg). Město disponuje také řadou kvalitních muzeí – např. Muzeum moderních dějin, Městské muzeum, Národní galerie⁴⁵.

⁴⁵ <http://slorealie.upce.cz/ljubljana.html>

ZDROJE

- LONGLEY, N. - MAHEL, D. - SLÁDEK, J. (2005): *Slovinsko: turistický průvodce*. 1.vyd. Jota, Brno. 405 s. ISBN 8072173464.
- NĚMEC, D. (2003): *Slovinsko: kapesní průvodce*. 1.vyd. Computer Press, Brno. 194 s. ISBN 8072267787.
- *About Ljubljana* [cit. 2011-05-05]. Dostupné na: < <http://www.visitljubljana.com/en/ljubljana-and-central-slovenia/about-ljubljana>>.
- *Ljubljana – Lublaň* [cit. 2011-05-05]. Dostupné na: <<http://slorealie.upce.cz/ljubljana.html>>.
- *Osrednjeslovenska Region* [cit. 2011-05-05]. Dostupné na: <<http://www.investslovenia.org/locations/osrednjeslovenska/>>.
- *Statistični urad republike Slovenije* [cit. 2011-05-05]. Dostupné na: <<http://pxweb.stat.si/pxweb/dialog/statfile2.asp>>.

26 MARIBOR

Bc. Petr Chvíla (KGG PŘF UP)

26.1 ÚVOD

Maribor je druhým největším městem Slovinska a zároveň hlavním městem Dolního Štýrska. Nachází se na severozápadě státu a žije zde 95 tisíc obyvatel (k roku 2011) a jeho rozloha činí 148 km². Maribor je významnou dopravní křižovatkou pro cestovatele směřující do Chorvatska nebo do východní Evropy. Obklopuje jej nádherná okolní příroda – na jedné straně Pohorje, nejvýchodnější výběžek Alp, a na straně druhé obrovské, po kopcích se táhnoucí vinice a skrz město si hloubí své koryto řeka Dráva. Maribor je univerzitní, hospodářské, finanční, kulturní a v neposlední řadě i turistické centrum severovýchodního Slovinska. Město vzniklo z osady pod hradem Markburg, podle něhož bylo následně pojmenováno. Název Maribor město dostalo až koncem 19. století. Město je rozděleno na 12 městských částí (slovensky *mestne četrti*) a dalších 6 připojených příměstských obcí.

26.2 HISTORIE

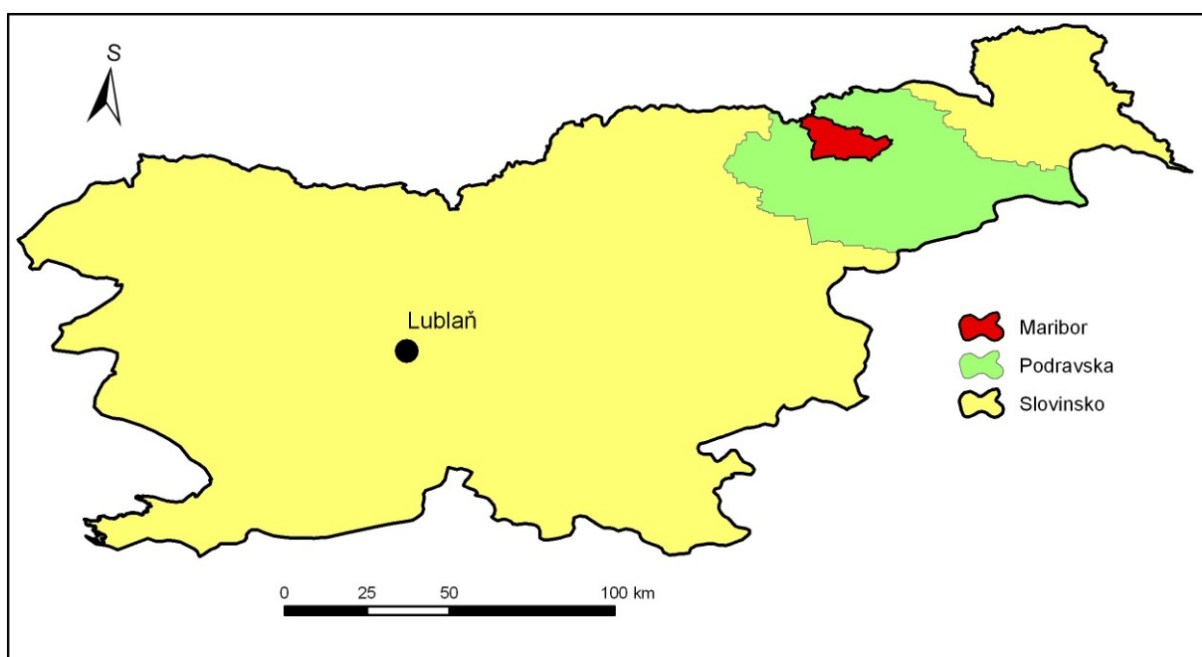
Úplně první písemná zmínka o Mariboru pochází už z roku 1204. Pojmenování vycházelo z názvu hradu Marchburch. V době, kdy Rudolf Habsburský zvítězil nad Přemyslem Otakarem II, nastal prudký rozvoj města a pod kontrolou habsburské monarchie město zůstalo až do roku 1918. Během této doby město odolalo nájezdům Matyáše Korvína a Osmanské říše. Před první světovou válkou bylo obyvatelstvo města tvořeno z osmdesáti procent rakouskými Němci a zbylou část tvořili Slovinci. Převážná většina dění ve městě byla pod rakousko-německou kontrolou, okolí města však bylo osídleno Slovinci. Po první světové válce město opustilo mnoho rakouských Němců a Maribor byl nárokován státem Chorvatů a Srbů, Německým Rakouskem a Slovinskem. Jelikož bylo město v rukou ozbrojených slovinských složek a okolní území bylo především slovinské, bylo město uznáno za součást Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. V roce 1941, v době druhé světové války, vstoupila německá vojska do města a začala s vysídlováním Slovinců. Tamní významní Slovinci byli pozatýkáni a drženi jako rukojmí ve věznicích. Město, jako centrum zbrojního průmyslu, se stalo v posledních letech války terčem spojeneckých náletů. Po skončení války bylo německé obyvatelstvo odsunuto a Maribor naopak ze své příhraniční polohy těžil – stal se totiž hlavním tranzitním a kulturním centrem v oblasti a největším průmyslovým městem v celé Jugoslávii. Pro místní ekonomiku znamenalo vyhlášení samostatnosti Slovinska na Jugoslávii citelný otřes. Místní těžký průmysl byl orientován především na trhy ostatních jugoslávských republik. Nezaměstnanost dosáhla rekordních dvaceti pěti procent. Ke zlepšení situace začalo docházet od poloviny devadesátých let, kdy došlo k rozvoji malých a středních podniků.

26.3 ZAJÍMAVOSTI

V Mariboru se nachází galerie, muzea, historické památky i druhá největší univerzita ve Slovinsku, založená roku 1961. Mezi nejvýznamnější památky patří gotická katedrála z 12. století, zámek a renesanční radnice z 15. století. V létě jsou velkým lákadlem zelené vrchy Pohorje, které umožňují rekreaci, relaxaci, zábavu a objevování. Návštěvníci také mohou zkusit jízdu na tradičním voru. Stěžejní centrální prostor v Mariboru je Hlavní náměstí a Slomškovo náměstí. Na hlavním náměstí se tyčí morový sloup. Pochází z dílny sochaře Josefa Strauba a dílo má připomínat tragédii ze

sedmnáctého století, kdy jedna třetina obyvatel Mariboru zemřela na černou smrt. Na Hlavním náměstí se nachází také již zmíněná renesanční radnice. Na Slomškově náměstí stojí pomník postavený v upomínku mariborskému biskupovi nebo monumentální kostel či průčelí klasicistního městského divadla.

Před časem při renovaci mariborského přístavu Lent byl objeven starý keřík vinné révy (*Stara Trta*). Později bylo zjištěno, že jde o vinnou révu starou zhruba 300 – 400 let. Jde tak o nejstarší vinnou révu, která stále rodí, a proto je také právoplatně zapsána v Guinnessově knize rekordů. Kmen s průměrem 25 cm se ve výšce dvou metrů rozděluje na vodorovné vedení a její větve mají délku přes 15 m. Je to původní červená odrůda, je velmi plodná a je odolná proti nemocem a škůdcům. Kromě staleté vinné révy je Maribor známý svými rozsáhlými podzemními vinnými sklepy, přístupnými pro návštěvníky města a milovníky vína. Maribor je vinařskou Mekkou Slovinska.

Obr. 32 Vymezení správního území Mariboru

Obr. 33 Pohled na Lent a řeku Dravu

ZDROJE

- Maribor.[online]. JIRKONT.cz [cit. 2012-05-11]. Dostupné z: <http://www.maribor.cz>
- Maribor. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. Wikimedia Foundation, 2001, 14.5.2012 [cit. 2012-05-14]. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Maribor>

27 CHARAKTERISTIKA MĚSTA NOVA GORICA

Bc. Lucie Václavíková (KGG PŘF UP)

27.1 ÚVOD

Nova Gorica, jak název napovídá, je město docela mladé, s pohnutou historií. Původní Stará Gorica byla slovinské město, které ale po druhé světové válce a následné úpravě hranic připadlo Itálii. Proto vznikla Gorica nová, a to v bezprostřední blízkosti hranic. Můžeme tedy vidět historickou část města na jedné straně a novou výstavbu na straně druhé, které jsou od sebe odděleny železnicí. To by nemuselo být nic zajímavého, kdyby západní část neležela v Itálii – Gorizia a východní část neležela ve Slovinsku – Nova Gorica.

Dnes žije ve městě asi 14 000 obyvatel, s předměstími jde asi o 22 000 obyvatel (2002).

27.2 VLASTNÍ SDĚLENÍ

Gorica je historické území na italsko-slovinském pomezí. Již od 11. století zde nalezneme samostatné hrabství. Na počátku 16. století zdědili Goricu Habsburkové. Od roku 1647 bylo zvláštní částí území město Gradiška.

Do roku 1918 byla Gorica součástí Rakousko-Uherska. Po 1. světové válce připadlo město Itálii. Po 2. světové válce (1947, Pařížská smlouva) bylo město rozděleno na část slovinskou, patřící k Jugoslávii, a část italskou. Oblast díky tomuto dělení přišla o správní centrum, které se ocitlo v Itálii. Nova Gorica tedy začala vznikat v 50. letech jako nové regionální město. Ve velmi krátké době zde vyrostla radnice, divadlo a další veřejné stavby, samozřejmě spolu s panelovými sídlišti. Výstavba města se v počátcích potýkala s nedostatkem zdrojů i pracovní síly a nasazovány byly brigády mladých. Skutečný rozvoj začal až v 60. letech.

Geograficky se nachází na přechodu ze Sočského do Vipavského údolí. Vipavské údolí – oblast mezi městy Nova Gorica a Vipava – je díky kvalitní půdě jednou ze zemědělských oblastí, kde převládá pěstování meruněk, broskví, třešní a hlavně vinné révy. Mezi nejznámější patří: sekt Theodosius, Sauvignon Ventus, Malvazija Lanthieri, Pinela Lanthieri, Laški Rizling Ventus, Zelen Lanthieri, Muškát rumeni, Pinot Noir, Merlot Paradox a Rebula.

Klášter Kostanjevica. Nad městem na kopci je kapucínský klášter ze 17. století. Zde jsou pohřbeni poslední členové rodu Bourbonů a francouzské královské rodiny. Např. Karel X., poslední panovník z rodu Bourbonů, který po revoluci v roce 1830 utekl z Francie. V 19. století získávají klášter františkáni a přinesli sem obsáhlou knihovnu čítající asi 10 000 svazků.

Sveta Gora. Severně od města nalezneme Svatou horu. Již po 450 let sem přicházejí poutníci. Nachází se zde bazilika, kde se konají koncerty, františkánský klášter a muzeum.

Solkanski most. Kamenný most přes řeku Soča v blízkosti Nové Goricy, který je 220 m dlouhý s rozpětím oblouku 85 m. Byl postaven v letech 1900 – 1905 a rok po dokončení byl oficiálně otevřen.

Obr. 34 Solkanski most v pozadí s městem Nova Gorica
Zdroj: sl.wikipedia.org

27.3 ZÁVĚR

Nova Gorica je malé město na hranici s Itálií. Od května 2011 je spojeno s Šempeter-Vrtojba a italskou Gorizií ve společné přeshraniční metropoli, kterou kontroluje správní rada.

Nova Gorica je hlavní městské centrum tradičního regionu Goriska ve slovinském přímoří. Město, které bylo rozděleno mezi dva státy po demarkační linii. Jeho historická část stejně jako velké část slovinského pobřeží připadla Itálii, a přesto nebo právě proto vznikla mezi „starou“ a Novou Goricou spolupráce na správní úrovni.

ZDROJE

- *Čeští vojáci v podzemí slovinského krasu* [cit. 2012-05-10]. Dostupné na: < <http://www.hedvabnazestka.cz/klub-hedvabna-stezka/2584-cesti-vojaci-a-prvni-svetova-valka-v-podzemi-slovinskeho/> >
- *I feel Slovenia* [cit. 2012-05-11]. Dostupné na: <http://www.slovenia.info/?_ctg_kraji=4511&lng=2>
- *Mestna občina Nova Gorica* [cit. 2012-05-11]. Dostupné na: < <http://www.nova-gorica.si/iskalnik/> >
- *Wikipedija.Prosta enciklopedija* [cit. 2012-05-11]. Dostupné na: < http://sl.wikipedia.org/wiki/Nova_Gorica>

28 SLOVINSKÁ RIVIÉRA (PIRAN, KOPER, PORTOROŽ...)

Mgr. Denisa Witoszová (GÚ PŘF MU)

28.1 ÚVOD

Slovinské pobřeží měří pouze 47 km a je převážně skalnaté a kamenité. Mezi nejznámější slovinská letoviska patří: Piran, Koper, Portorož s letoviskem Lucija. K nejzajímavějším částem patří bezesporu stará městská centra v Koperu a Piranu. Podél celého pobřeží se nacházejí pláže, jež jsou v letním období hojně navštěvovány turisty. K dalším pozoruhodným místům na slovinském pobřeží patří také sídlo Sečovlje, těsně u hranic s Chorvatskem a náležící k obci Piran. V tomto místě se nacházejí solná pole, kde je možné spatřit nejstarší způsob získávání soli a to odpařováním mořské vody. Mezi roky 1935 až 1972 se v této oblasti těžilo černé uhlí. Mezi další lákavá místa patří také Strunjan přírodní park, kde se nacházejí menší saliny, v nichž se dříve z mořské vody získávala sůl. Dnes se zde vyskytuje řada zajímavých živočišných a rostlinných druhů.

Obr. 35 Slovinská riviéra (zdroj: http://www.justslovenia.co.uk/region_coast.html)

28.2 PŘÍMOŘSKÁ LETOVISKA

28.3 PIRAN

Přímořské městečko Piran (italský Pirano), se svými pěti tisíci obyvateli (2002) patří mezi nejpozoruhodnější slovinské přímořské místo. Piran je také zván jako „slovinské Benátky“. Z hlediska administrativního členění spadá městečko Piran do oblasti **Primorska** a rozkládá se na území o velikosti 42,2 km² (hustota obyvatel: 98/km²) Pobřeží Piranu je omýváno Jaderským mořem a za svou krásu vděčí především přírodním podmínkám – městečko je rozloženo stupňovitě na malém poloostrově prudce se zdvihajícím z moře. Jedinečnou atmosféru města dotváří historická zástavba v benátském stylu, která se zachovala až do dnešních dnů.

Od dob italské nadvlády zde sídlí italská menšina a názvy ulic jsou zde dvojjazyčné.

V ulicích lze proto často slyšet vedle slovinštiny také italštinu. Město je obklopeno mohutnými hradbami, z nichž se rozprostírá nádherný výhled na celý Piran a Jaderské moře. V blízkosti města se nachází mezinárodní letiště. Piran těsně sousedí s dalším přímořským městečkem Portorož, které je velmi vyhledávaným a asi nejznámějším slovinským letoviskem, jež nabízí širokou škálu zábavy a kulturního vyžití.

28.3.1 Historie a památky Piranu

První osídlení Piranu je datováno do sedmého století. Od roku 1283 byl Piran pod nadvládou Benátek a toto období patřilo mezi velmi úspěšné pro jeho obyvatele. Hlavním zdrojem příjmu byla těžba soli na solných polích Sečovlje, Strunjanu a Luciji. V tomto období bylo také vybudováno městské opevnění, jež lemovalo celý poloostrovní výběžek. Na městské hradby se dá vystoupat i dnes, rozprostírá se z nich nádherný výhled na historické jádro a moře. Ve 14. století byla převážná část území Slovinska převzata Habsburky – toto období nebylo pro obyvatele Piranu zrovna přívětivé. Ani pozdější návrat pod italskou nadvládu situaci nezměnil. Vztahy místních obyvatel k italským sousedům nejsou dodnes idylické. Také s Chorvatskem dosud přetrvává spor o práva rybolovu ve zdejší zátocce.

28.3.2 Tartinjev trg

V centru města se nachází náměstí Tartinjev trg, jež bylo pojmenováno po slavném hudebním skladateli a houslistovi, který se zde v 17. století narodil. Na jeho místě původně stálo nádraží místní dráhy do Koperu, jež vzniklo zasypáním původního slaniska. Po zrušení dráhy byl prostor využit pro budovu náměstí, kterému dnes vévodí socha místního rodáka, slavného italského houslisty Giuseppe Tartiniho. Náměstí má trochu netypický oválný tvar a mramorovou dlažbu. Ústí zde přístav plný jachet, rybářských člunů i oprýskaných bárek. Nejen na náměstí, ale i v okolních uličkách lze nalézt mnoho domů se zajímavými fasádami, většinu v „benátském“ stylu.

28.3.3 Kostel Sv. Jiřího (Cerkev Sv. Juri)

Původní kostelík pochází již z 12. století. Na jeho místě vyrostl v 17. století dominantní kostel, viditelný z celého okolí. Je pozoruhodný zejména svou zvonící, které sloužila za vzor kampanila z benátského náměstí San Marco.

28.3.4 Socha Giuseppe Tartiniho

V centru náměstí Tartinjev trg se od roku 1896 tyčí socha Giuseppe Tartiniho, jako pocta piranskému rodákovi, který se proslavil jako houslista a skladatel. Svými krajany nazývaný "Mistr národů" patří k nejvýraznějším osobnostem hudební scény 18. století.

28.3.5 Františkánský klášter (Francišškanski samostan)

Františkánský klášter s kostelem pocházejí ze 14. století, jež byl později barokně přestavěn. Pyšní se především křížovou chodbou ze 17. století. V klášteře se často pořádají letní koncerty vážné hudby.

28.3.6 Hradby

Silná kamenná zeď ze 7. století obepíná město z vnitrozemské části a v minulosti měla bránit jeho obyvatele před nájezdy nepřátel. Teď slouží turistům k příjemné procházce s rozhledem na okolí.

28.4 PORTOROŽ

V Terstském zálivu na slovinském pobřeží Jadranského moře se nachází největší a nejlépe vybavené slovinské přímořské a klimatické lázně – přístav Portorož (italsky *Portorose*), což znamená v překladu „přístav růží“. Název "Portorož" vznikl přibližně ve 13. století podle stejnojmenného místního kostela, jež byl pojmenován námořními obchodníky. Toto slovinské sídlo městského typu je administrativní součástí Piranu. Město se rozkládá na území o velikosti 2,97 km². Podle oficiálních údajů z roku 2002 zde žije více než 2800 obyvatel. Sídlo je oficiálně dvojjazyčné, slovinsko-italské. Portorož vyniká krásnou parkovou úpravou se spoustou květin, zejména růží. Převažuje zde poklidný rytmus s příjemnou atmosférou kaváren, obchůdků a taveren. Toto město nemá památky, ale jen hotely a moderní stavby všeho druhu. Na Portorož navazuje směrem k Piranu poměrně mladé letovisko Bernardin. Portorož je sídlem mezinárodní Středomořské univerzity (*Evro-sredozemska univerza*), jež byla založena v červnu 2008. Jedná se o jedinou soukromou mezinárodní univerzitu ve Slovinsku. Portorož hostí každoročně Festival slovinského filmu (*Festival slovenskega filma*). Od roku 1961 hostí též bienále současného umění, kdy umělci tvoří svá díla před publikem.

28.4.1 Historie

Historie Portorože sahá do římské doby a právě z této doby pochází několik historických staveb, které Portorož má. V 6. století byla oblast pod byzantskou nadvládou, od roku 568 městečko trpělo nájezdy Langobardů, Germánů a Slovanů, takže se celá oblast postupně vylidnila. V 7. století, po vpádu Slovanů, ztratila Portorož svoji politickou a kulturní samostatnost. Nové osídlení nastalo v době raného feudalismu. Městečko patřilo také mezi jedny z benátských držav – stalo se součástí Benátské republiky. Do 19. století byla Portorož malou vesnicí, kterou obývali hlavně rybáři a těžaři soli. V roce 1891 byly založeny první lázně. V městečku Portorož se nenachází žádné významné pamětihodnosti.

Tab.11 Klimatická charakteristika městečka Portorož za období 1971 – 2010 (letišť). Zdroj: www.meteo.si

Měsíc	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I-XII
Max T (°C)	17.6	22.2	23	26.3	29.5	35.4	35.1	36.9	32.1	27.5	21	19	36.9
Průměrná denní T (°C)	4.5	5.1	8.2	12.3	17.1	21	23	22.3	18.2	14	9.7	5.9	13.5
Min T (°C)	-12	-	-9.7	-2.5	2.5	6.1	7.6	7.8	3.8	0.2	-5.5	-8.5	-12
Vlhkost vzduchu (%)	68	61	57	55	54	54	50	51	57	61	65	67	58
Prům. počet srážkových dnů	10.1	7.5	8.4	10.2	11	10.9	7.6	7.6	8.5	10.2	11	10	112.9
Prům. měsíční počet hodin slunečního svitu	101	132	172	195	255	273	315	297	223	167	110	94	2.334

28.5 KOPER

Koper (italsky *Capodistria*, chorvatsky *Kopar*) má skoro 23 700 obyvatel dle statistických údajů z roku 2004, s celou občinou, jejímž je sídlem pak 49 200 obyvatel. Koper je nejdůležitějším přístavem země. Patří mezi vícejazyčná města – mluví se tu slovinšsky (74,1 %), chorvatsky (8 %) a italsky (2,2 %). Město se rozkládá na území o velikosti 311,2 km², hustota zalidnění činí 76, 24 obyvatel na km².

28.5.1 Historie

První stálé osídlení zde bylo vybudováno starověkými Řeky – v té době město neslo název *Aegida*. Osada existovala i za dob Římské říše, jmenovala se *Capris*, *Capre* nebo *Caprista* (názvy se během staletí střídaly). Roku 568 sem uprchli obyvatelé Terstu v době, kdy bylo jejich město obléháno Langobardy. Na počest tehdejšího byzantského císaře Justiniána II bylo město přejmenováno na *lustinianopolis*. Nakonec se ho ale opět zmocnili Frankové a Langobardi. Roku 932 začalo město obchodovat s Benátkami a v 11. století, v době benátsko – říšskoněmecké války, se postavilo na stranu Svaté říše římské, za což roku 1032 získalo od císaře Svaté říše římské Konráda II. městská práva. Od roku 1278 spadal pod Benátskou republiku, kde zaujal místo jako brána Benátčanů k Istrii, pod názvem *Caput Histriae* (hlava Istriie). Z benátské doby pocházejí také významné památky, např. renesanční Prétorský palác z 15. století. V letech 1797 až 1918, s výjimkou let 1805 až 1813, byl Koper součástí habsburské monarchie. V době Rakousko-Uherska patřilo město pod Rakouské přímoří, součást Předlitavska. Po první světové válce připadlo Itálii. Po druhé světové válce bylo město sídlem jugoslávské správy zóny B. Po uzavření Londýnské dohody v roce 1954 připadl Koper Jugoslávii, v té době město opustila většina italské populace a město se začalo měnit v průmyslové centrum. Od roku 1991 je město součástí Slovinska.

28.5.2 Památky

Z původních dvanácti městských bran se nejlépe zachovala *Muda* (Porta della Muda, vrata Muda) z roku 1516. Ústřední městské náměstí nese jméno po maršálu Titovi (*Titov trg*) a nacházejí se na něm další významné památky – Prétorský palác, Lóže, katedrála Nanebevzetí Panny Marie a rotunda sv. Jana Křtitele. Prétorský palác (*Pretorska palača*) je nejvýznamnější architektonická památka města. Pochází z 15. století a do roku 1797 složil jako hlavní sídlo místního podesty a guvernéra. Palác prodělal v 17. století rozsáhlou přestavbu. Po rekonstrukci dokončené v roce 2001 je palác sídlem městských orgánů. Další významnou stavbou je palác *Lodžie* (*Loža; Logga*), jehož nejstarší část pochází z roku 1462. V roce 1698 byla realizována přístavba. V upomínku na morovou ránu z let 1554–1555 se zde nachází terakotová soška Madony. V místech, kde se nachází další z koperských památek – kostel Nanebevzetí Panny Marie (*Župnijska cerkev Marije Vnebovzete*) – se v minulosti nacházelo několik církevních staveb. První vznikla již v polovině dvanáctého století. Současná podoba kostela pochází z počátku 18. století a jejím autorem je Giorgio Massari. Románská rotunda sv. Jana Křtitele nacházející se nedaleko kostelu Nanebevzetí Panny Marie je nejstarší církevní památka pobřeží. Původně sloužila jako románské baptisterium.

ZDROJE

- *Slovinsko* [cit. 2012-05-13]. Dostupné na: <http://slovinsko.orbion.cz/>
- *Průvodce Slovinskem pro Vaši ideální dovolenou Slovinsko* [cit. 2012-05-13]. Dostupné na: <http://slovinsko.adrialand.com/>
- *Slovenian coast – What to see.* [cit. 2012-05-13]. Dostupné na: <http://www.squidoo.com/slovenia-coast-sights>
- *Slovinsko: průvodce (hlavně severozápadním) Slovinskem.* [cit. 2012-05-13]. Dostupné na: <http://slovinskem.cz/>
- LONGLEY, N. (2005): *Slovinsko turistický průvodce.* Jota nakladatelství

29 TERST – CHARAKTERISTIKA MĚSTA

Jan Mrosek (KGG PŘF UP)

29.1 ÚVOD

Terst je přístavním městem na břehu Jadranského moře s 208 452 obyvateli (*Oficiální stránky města Terst, 2011*). Leží na hranici se Slovinskem, je hlavním městem autonomní oblasti Friuli-Venezia Giulia a provincie Trieste. Jedná se kosmopolitní město, promíchávají se zde latinské, germánské a slovanské kultury. Do roku 1918 bylo součástí Habsburské monarchie, jejím největším středomořským přístavem a 4. největším městem po Vídni, Budapešti a Praze. Během studené války se stal předělem mezi Východem a Západem. V současnosti se jedná o moderní město s bohatou historií a četnými památkami (*Podhorský, 2007*).

Obr. 36 Poloha Terstu (vlastní mapa, vytvořeno pomocí ArcGIS 9.3)

29.2 HISTORIE OD PŘIPOJENÍ K HABSBUŘSKÉ MONARCHII

Terst se stal součástí Habsburské monarchie v roce 1382, kde si zachovával autonomii až do 18. století. Město se začalo významně rozvíjet od roku 1719, kdy se Terst stal svobodným přístavem, v roce 1730 se stal centrem oblasti Přímoří, což byl historický správní útvar v Chorvatsku, Slovinsku a Itálii rozkládající se mezi Alpami a Jaderským mořem. V důsledku napoleonských válek ovšem Rakousko přišlo o toto území nejdříve ve prospěch Itálie, poté přímo Francie. V roce 1813 ovšem dostal Terst zpět do habsburských rukou. Ke konci 19. století zažil vrchol své slávy, když se stal nejvýznamnějším přístavem monarchie a velmi důležitým strategickým bodem. V té době v Terstu žilo okolo 230 tisíc obyvatel, z čehož polovina byli Italové a čtvrtina Slovinci. Po první světové válce připadla celá oblast Přímoří Itálii na základě Saintgermainské smlouvy, docházelo k poitalšování slovanského obyvatelstva, které bylo diskriminováno fašistickým režimem. Po druhé světové válce bylo Přímoří rozděleno Margonovou linií na dvě zóny. Terst byl vyhlášen svobodným územím pod společnou vojenskou správou. V roce 1954 město Terst připadlo Itálii. Při osamostatnění Slovinska a Chorvatska byla znovu otevřena otázka státních hranic. Istriie připadla téměř celá Chorvatsku,

Slovinsku je 12km pás od pobřeží kolem města Koper do vnitrozemí. V současnosti toto rozdělení stále platí, ovšem obě strany o něm jednají (*Procacci, 1997*).

29.3 SVOBODNÉ ÚZEMÍ TERST

Jednalo se o městský stát v letech 1947-1954 s asi 350 000 obyvateli, který vznikl, aby se uklidnila situace, dokud se Itálie a Jugoslávie nedomluví na nárocích na toto území. Byl zřízen Radou bezpečnosti OSN a byl spravován vojenským guvernérem, který velel zde umístěným mírovým jednotkám. Ovšem nikdy nefungoval jako skutečný nezávislý stát, byl rozdělen na dvě okupační zóny – A obsazenou angloamerickými vojsky (město Terst a malé území SZ od něj) a B jugoslávskou armádou (část Istrijského poloostrova jižně od Terstu). V roce 1954 si jej rozdělili Itálie a Jugoslávie, ale oficiálně byl zrušen až v roce 1975.

29.4 HOSPODÁŘSTVÍ

Za Rakouska-Uherska byl Terst strategickým bodem celé monarchie, po připojení k Itálii toto postavení ztratil, ovšem znovu se začal rozvíjet v 30. letech s rozvojem námořního a vojenského průmyslu. Po druhé světové válce se Terst dostal na periferii zájmu, ovšem zlom nastal v 70. letech s ekonomickým boomem v oboru komerčního námořního obchodu, kdy se stal terminálem pro dovoz oceli, ropy (především do Rakouska a jižního Německa) a kávy.

29.5 OBYVATELSTVO

V současné době má Terst 208 452 obyvatel (*Oficiální stránky města Terst, 2011*), svého populačního vrcholu ovšem dosáhl v 70. letech, kdy populace přesahovala 270 tisíc. Terst tak ztratil asi čtvrtinu své populace, především díky krizi historicky významného ocelového a námořního průmyslu. V dnešní době jsou stále největší menšinou Slovinci, ovšem již v mnohem menším zastoupení.

29.6 DOPRAVA

Nejvýznamnější druhem dopravy pro město je doprava námořní, která vyzvedla město k jeho významu, i když ten upadl během konce 20. století, v současnosti je stále významný pro nákladní dopravu, fungují však také trajektové linky do několika přístavů Jaderského moře včetně albánské Drače Město.

Terst je dálničním přivaděčem napojeno na dálnici A4 (Turín-slovinská hranice), další silniční tahy vedou do Lublaně a do chorvatské Rijeky. Železnice byla přivedena do Terstu od Vídně jako tzn. Jižní dráha již roku 1857. Po rozpadu mocnářství, kdy přístav ztratil na významu, se octl také mimo hlavní železniční trasy, neboť místní hlavní nádraží leží na odbočce z tranzitního tahu mezi Itálií a státy bývalé Jugoslávie, takže mezinárodní spoje chybějí. Autobusy je suplují jen částečně (do Koperu či dále na Balkán, vnitrostátní autobusová doprava není v Itálii rozšířena). Dostupnost veřejnou dopravou proto není zdaleka ideální. Západně od města leží letiště Trieste-Ronchi dei Legionari, které je spíše regionálního významu.

ZDROJE

- ADAMEC, J. Itálie : severní Jadran, Pádská nížina. Praha: Kartografie Praha, 2004.
- ČESKÁ TELEVIZE. Terst: Město mezi Východem a Západem. Historie.cs [online]. [cit. 2012-05-07]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10286347025-terst-mesto-mezi-vychodem-a-zapadem/>
- Oficiální stránky města Terst [online]. [cit. 2012-05-07]. Dostupné z: <http://www.retecivica.trieste.it/new/stats/annuario.asp>
- PODHORSKÝ, M.. Itálie – sever. Praha: Freytag & Berndt, 2007.
- PROCACCI, G. Dějiny Itálie. Praha: Lidové noviny, 1997

Obr. 36 Dělení Terstu

Obr. 36 Dělení Terstu

30 NÁRODNÍ PARK TRIGLAV – „VÁPENCOVÉ SRDCE SLOVINSKA“

Eva Součková (KGG PŘF UP)

30.1 ÚVOD

Národní park Triglav je jediným národním parkem na území Slovinska. Park dostal své jméno po nejvyšší hoře, která se nachází v samém srdci parku, Triglav. Tento vrchol je zároveň nejvyšším bodem na území celé republiky. Původ jména Triglav není znám, jediným vysvětlením je charakteristický tvar vrcholu a to „tříhlavý“, což je vidět z jihovýchodního pohledu. Tato hora je také národním symbolem a je vyobrazena na státní vlajce.

Národní park se rozprostírá podél italských hranic a v blízkosti hranic rakouských, na severozápadě Slovinska, což je jihovýchodní sekce Alp. Území je protkáno mnoha vrcholy, strmými skalními stěnami a hluboko zaříznutými ledovcovými údolími. Průměrně navštíví NP Triglav 1,6 milionu návštěvníků za rok.

Park je jedním z nejstarších evropských parků, první ochrana se datuje do roku 1924, kdy byl založen *Alpine Conservation Park*.

30.2 HISTORIE

Tab.12 Historie národních parků ve Slovinsku

1906 nebo 1908	první návrhy na realizaci chráněného území, ještě neúspěšné
1924	The Alpine Conservation Park (Dolina Triglavských jezer)
1961 a 1981	vyhlášení NP a definování hranic dnešního parku
2003	Julské Alpy a Triglav NP zařazeny do UNESCO - síť MaB
2007	Cena EU za kulturní dědictví (dochováno 18. st.)

30.3 ZÁKLADNÍ DATA

Celková rozloha parku činí 83 807 ha, což zaujímá 3 % z plochy celého Slovinska. Jak bylo již psáno, nejvyšším bodem je Triglav s 2864 m n. m., na opačné straně je propast Tolmika, která je se svými 180 m n. m. nejnižším místem parku. Správa parku se nachází v blízkém městě Bled.

Klimatické rozpětí je zde veliké, průměrná teplota v teplých měsících se pohybuje v údolích kolem 20 °C, v horách pouze 5,6 °C. V zimních měsících je rozpětí od 0,7 do – 8,8 °C. Průměrné roční množství srážek je 1500 mm a je tu 120 až 146 deštivých dnů během roku.

Na území parku se nachází 25 osad a bydlí zde 2 352 lidí. Municipality v parku jsou: Bovec (30.9%), Bohinj (26.1%), Kranjska Gora (16.5%), Bled (4%), Tolmin (8.5%), Kobarid (3.9%), Gorje (10%) a Jesenice (0.1%). Nejčastější lidskou aktivitou, pokud pomineme turismus, je zemědělství s pastevectvím a lokální řemeslná výroba. Právě tento fakt je vidět i na portfoliu lokálních produktů, kterými jsou: ovčí sýr Bovec, sýr Tolminc, sýr Mohant a pak výrobky ze dřeva a vlny.

30.4 PŘÍRODA

Celé pohoří je tvořeno vápenci (v menší míře též dolomity a slepenci) triasového stáří a díky tomuto horninovému podkladu i vhodné geografické poloze (prolínání velehorských a středomořských faktorů) je neobyčejně bohatá živá složka zdejší přírody. K neodmyslitelným symbolům národního parku patří kozorožec alpský, jehož majestátní vzhled se stal inspirací k řadě pověstí. Vápencový podklad je stanovištěm neobyčejně pestré palety horských rostlin. K jejich hlavním zástupcům patří brambořík purpurový, „triglavská růže“ neboli nátržník lesklý, zvonek Zoisův, „alpský zvonek“ čili dříváček, lilie kranjská i endemité orlíček Bertoloniův. Některé partie (např. oblast Bohinjského jezera) se staly součástí Natura 2000.

30.5 GEOMORFOLOGIE

Zdejší rozličné tvary reliéfu jsou výsledkem dlouhodobého prolínání vnitřních a vnějších geologických vlivů. Julské Alpy vznikly alpínským vrásněním a vyznačují se typickou příkrovovou stavbou. Už při panoramatickém pohledu na vrcholovou hladinu zdejších horských pásem zaujme doškovité upořádání a asymetrický tvar většiny štítů a hřebenů. Příkré jsou zejména severozápadní až severovýchodní svahy s horolezecky proslulými severními stěnami některých štítů, např. Kanjavce. Povrchové tvary reliéfu tedy mnohde dosud sledují geologickou strukturu, jinde však už byly do značné míry modelovány vnějšími činiteli, především ledovcovou a říční erozí, krasovými, kryogenními, svahovými a jinými procesy.

V ledových dobách starších čtvrtohor byla značná část pohoří zaledněna. Ledovce jednak pokrývaly vrcholové partie, kde daly vznik skalnatým amfiteátrům – karům, jednak vyplňovaly většinu údolí, kde jejich splazy, provázené morénovými nánosy, byly více než 10 km dlouhé, např. v údolích Soče, Triglavské Bistrice, Krmarice, Pišnice, Koritnice a na dalších místech. V údolích přehrazených morénami vznikla na jižním a jihovýchodním úpatí pohoří největší slovinská jezera – Bohinjské (6,6 km²) a Bledské. Obě patří k vyhledávaným cílům turistů. Nejvýše položeným jezerem je Horní Kriško, nacházející se ve výšce 2 154 m n. m. Po ústupu ledovců se při modelaci horských údolí uplatňuje zejména říční eroze. Tvoří se zde soutěsky, většinou představující soustavu na sebe navazujících úzkých žlabů a několikametrových obřích hrnců až kotlů. Např. řeka Soča u stejnojmenné obce vytváří soutěsky Velika Korita (5–15 m hluboká, ale místy jen metr široká). K působivým krajinotvorným prvkům patří též četné vodopády – slapi. Mnohé jsou součástí soutěsek, nejvýraznější vodopády však spadají přes strmé stupně skalnatých amfiteátrů nebo se nacházejí pod krasovými vyvěračkami. V severní části národního parku k nim patří Martuljkov slap (101 m vysoký), známější jsou vodopády Savice (78 m) nad západním břehem Bohinjského jezera.

30.6 KRAS

Vápencová krajina Julských Alp se však vyznačuje především neobyčejným bohatstvím a rozmanitostí tvarů vysokohorského krasu, které se zde prolínají s tvary ledovcového a kryogenního reliéfu. Velkou koncentrací povrchových a podzemních krasových útvarů prosluly zejména holé planiny, zvané podi, například Triglavski podi a Kriški podi v ústřední části pohoří. Na členitém povrchu zaujmou především nejrůznějšími typy škrapů, od žlábkových přes meandrovité, hrotovité a studňovité (nezřídka až 2 m hluboké) až po miskovité (zvané kamenice nebo škavnici). K typickým tvarům vysokohorského krasu patří také kotliči – několikametrové kotlovité útvary, zčásti vyplněné sněhem. Na území Triglavského národního parku se nachází řada jeskyní a hlubokých propastí. K nejznámějším patří částečně zaledněná propast Triglavské brezno, dosahující hloubky 285 m a

otevřující se v blízkosti Triglavského ledovce. Speleologický výzkum, řízený Jeskyňářským svazem Slovinska, se nyní zaměřuje zejména na krasovou oblast Rombonski podi, kde se otevírá jedna z nejhlubších evropských propastí Čehi 2 (-1 533 m), objevená v roce 1991 českými speleology, a rozsáhlý podzemní systém Črmelso brezno (1 241 m hluboký a 11,5 km dlouhý). K dominantním prvkům reliéfu na území zdaleka nejznámějšího slovinského chráněného území patří vápencové a dolomitové skalní útvary, např. působivé přírodní brány, okna a mosty, vzniklé kombinací krasových a zvětrávacích procesů.

ZDROJE

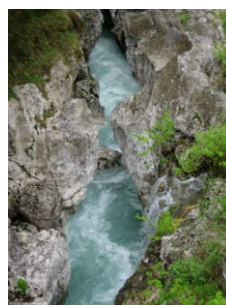
- Krajinou Triglavského národního parku: Vápencové srdce Slovinska. Jan Vítek. *Mezinárodní ochrana přírody* [online]. 2008 [cit. 2012-05-09]. Dostupné z: <http://www.casopis.ochranaprirody.cz/clanky/krajinou-triglavskeho-narodniho-parku.html?action=print>.
- Triglav National Park [online]. 2012. vyd. 2012 [cit. 2012-05-09]. Dostupné z: http://www.tnp.si/national_park/.

Obr. 37 Triglav (zdroj: <http://www.slovenia.info/?pohodnistvo=1015&lng=2>)

Obr. 38 Vodopády Savice (zdroj: <http://www.panoramio.com/photo/40397538>)

Obr. 39 Velika Korita na řece Soče (zdroj: http://kraji.eu/slovenija/velika_korita_soc/slo)

31 SLOVINSKÁ KULTURA – SPISOVATELÉ, DRAMATICI A JEJICH DÍLA

Anežka Gottfriedová (GÚ PŘF MU)

31.1 ÚVOD

Pod pojmem slovinská literatura se skrývá mnoho nejrůznějších literárních památek a děl od mnoha více či méně významných autorů. Dějiny slovinské literatury sahají až k roku 1000 a směrem k současnosti se rozšiřují a mohutní. Pokud se snažíme na dějiny slovinské literatury nahlédnout trochu zblízka, všimneme si mnohých paralel s literárními dějinami a vývojem literatury české.

Jednou ze zmíněných paralel by mohlo být nejstarší období slovinského literárního vývoje. Ten charakterizují Frisinské památky pocházející z doby okolo roku 1000, ve kterých můžeme spatřovat prvky národnostního uvědomování, křesťanských kořenů a odkazů antiky. Vznikají v době, kdy i u nás je aktuální šíření křesťanství ve slovanském jazyce, kdy doznívá vliv cyrilometodějské mise. Frisinské památky jsou výjimečné i tím, že jsou nejstarším dochovaným slovanským textem psaným latinkou. Nalezeny byly až roku 1807 v bavorském klášteře Freising. Skládají se ze tří slovinských textů náboženského zaměření: vzorec všeobecné zpovědi, krátké kázání o hříchu a pokání a zpovědní modlitba.

Stejně jako v našem prostředí se některé knihy stávaly vzorem spisovného jazyka. Z tohoto hlediska jsou pro slovinskou literaturu stěžejní knihy Primože Trubar, slovinského protestantského reformátora a autora první slovinské tištěné knihy, a Adama Bohoriče, významného jazykovědce, jehož jazyk, tzv. bohoričice, se používal až do půli 19. století.

I ve slovinské literatuře jsou zřejmé obrozenecké snahy představované pracemi mnoha slovinských jazykovědců, překladatelů a novinářů. Tyto snahy se hojně objevují od osvícenství a pokračují až do romantismu.

31.2 SLOVINŠTÍ SPISOVATELÉ

31.2.1 France Prešeren

Jednou z nejméně výraznějších osobností slovinské literatury je básník France Prešeren. „*F. Prešeren, jehož dílo má pro slovinskou literaturu podobný význam jako tvorba Mickiewiczova pro literaturu polskou, Máchova pro českou, Puškinova pro ruskou nebo Ševčenkova pro ukrajinskou.*“ (DOROVSKÝ 2001a) France Prešeren (*3. 12. 1800 – Vrba na Goreňsku, + 8. 2. 1849 – Kranj) studoval filozofii a práva, část svých studií strávil ve Vídni, později pracoval jako koncipient. Až na sklonku života (1846) se mu podařilo získat advokaturu v Kranji, kde později též zemřel. Jak již bylo řečeno, patří k největším představitelům slovinské literatury, dokonce bývá označován za největšího slovinského básníka. Ve světě literatury je France Prešeren řazen k takovým osobnostem, jako jsou K. H. Mách, A. S. Puškin, A. Mickiewicz a další. „*Historické zásluhy P. jsou však o to větší, že jeho dílo vznikalo v prostředí vývojově opožděném a plnilo tam úkoly, na jejichž řešení se v jiných národních literaturách podílelo kolektivní úsilí několika generací. V jeho tvorbě prožívalo slovinské písemnictví opožděně svou renesanci, klasicismus a sentimentalismus a zároveň se osobitým způsobem vřazovalo*

do literárního proudu evropské romantiky.“ (DOROVSKÝ 2001b) France Prešeren je považován za největšího slovinského představitele romantismu. Romantikem byl tělem i duší. Osobnost plná rozporů, zmítající se ve svém vlastním světě, osobnost, které jsou mantinely „normální“ společnosti příliš těsné. Osobnost, která se nechala nadchnout hesly francouzské revoluce. Osobnost, která žila myšlenkou nezávislého Slovinska. France Prešeren ve své tvorbě vnašel do slovinské literatury nové formy, např. gazely. Dalšími oblíbenými formami byly balady, sonety, romance... Stejně jako našeho Máchu stravovala i Prešerena celý život osudová láska k jedné ženě – Julii Primicové. Ta pro Prešerena byla nevysychající studnicí inspirace pro tvorbu milostného zaměření. I tak se mu ale nepodařilo získat zájem svých současníků. Prešerenovo dílo (např. souhrn básnické tvorby *Básně – 1846*; veršovaný epos *Křest na Savici – 1836*) se stalo středem zájmu slovinské veřejnosti až po jeho smrti. Dokonce se pak stalo i dílem hojně překládaným do mnoha dalších jazyků. To, že Prešerenovo dílo je živé a důležité pro Slovinci i dnes, dokládá skutečnost, že text slovinské hymny pochází právě z pera France Prešerena, jedná se o báseň *Zdravljica (Přípitek)*, která vznikla roku 1844. Celkem tato báseň má osm slok, autor báseň vymyslel a zapsal tak, aby její zápis vizuálně připomínal tvar poháru. Celá báseň vyznívá jako přípitek na svobodu vlasti a asi právě proto si získala velkou oblibu u lidí v průběhu 2. světové války a i později, v 80. letech 20. století. Hymnou se tato báseň, k níž hudbu složil v roce 1905 Stanko Premrl, stala 27. září 1989. Od roku 1994 je oficiální hymnou Slovinska sedmá sloka písně *Zdravljica*.

Zdravljica	Zdravice
Žive naj vsi narodi ki hrepene dočakat' dan, da koder sonce hodi, prepír iz sveta bo pregnan, da rojak prost bo vsak, ne vrag, le sosed bo mejak!	Necht' žijí ty národy, co se chtějí dočkat dne, kde, kam slunce chodí, zmizí všechny známky svárů; aby rodák svobodný byl, se sousedem žil bez nepřátelství!

Slovinská literatura má stejný vývoj jako jiné národní literatury. Pro období realismu byla určující informovanost. V dějinách slovinské literatury je to epocha, kdy vychází celá plejáda různých periodik. Z literárních žánrů se nejvíce uplatňuje próza. Zajímavou osobností slovinského realismu je Fran Levstik.

31.2.2 Fran Levstik

Fran Levstik (*28. 9. 1831 – Spodnje Retje u Velikih Lačš, +16. 11. 1887 – Lublaň) je osobnost, která se nedá snadno zařadit do nějaké „škatulky“. Byl to člověk velice všestranný. Je považován za jednoho z nejvýznamnějších slovinských básníků, prozaiků, kritiků, esejistů, žurnalistů i politiků, kteří rozdmýchávali kulturní a politický život ve druhé polovině 19. století. Studoval teologii na semináři v Olomouci, kde se také naučil česky. Do slovinštiny též přeložil Královédvorský rukopis. Z olomouckého semináře však byl záhy vyloučen kvůli sbírce *Básně* (1854). Ta byla zakázána a vyšla až o dvanáct let později. Od té doby bylo hlavním úkolem Frana Levstika uživit se, neboť jeho

prostředky byly velmi omezené. Pracoval tedy jako učitel v zámožných rodinách, redaktor nejrůznějších časopisů, pracoval též jako písař v lublaňské knihovně či jako tajemník Slovinské matice. Zajímavé místo v jeho tvorbě zaujímá cestopisný esej Putování z Litije do Čateže. Kromě popisu tamních lidových zvyklostí a způsobu života obyčejných lidí podává též zprávu o společenských poměrech v tehdejší Slovinsku. V díle nechybí ani nadhled a humor. Na památku a připomínku díla Frana Levstika bývá každým rokem pořádán pochod Levstikova kulturní a historická cesta z Litiji do Čateže. Velmi ceněné jsou i jeho literární kritiky. „*Je to první skutečná kritická osobnost v dějinách slovinské literatury. V procesu formování jeho kritických názorů se vedle domácí tradice uplatňovaly i podněty evropských estetických programů a koncepcí od odkazu antiky až po L. evropské současníky.*“ (DOROVSKÝ 2001c)

Slovinskou modernu časově vymezenou léty 1888-1918 vystihují různé drobné literární útvary od celé řady autorů. Hojně se objevovaly črty a novely. Později se ve slovinské literatuře výrazněji uplatnil expresionismus.

31.2.3 Miran Jarc

Tento slovinský básník a prozaik požívající pseudonym Janez Suki (*5. 7. 1900 – Črnomelj, +28. 8. 1942 – u vsi Pogled pod Rogom) studoval slovanské a románské jazyky. Během okupace byl zatčen. Podařilo se mu uprchnout a přidal se na stranu partizánů, kde také padl. Dosud není známo, kde se jeho hrob nachází. Z literárního pohledu je představitelem kosmického expresionismu. Typický je pro něj boj o nalezení cesty z myšlenkového chaosu doby, pátrání v nitru člověka. Verše odrážející tuto snahu vyšly ve sbírce: Člověk a noc roku 1927. Miran Jarc se ve svém díle zabývá problematikou malého národa žijícího v ústraní od světového dění, malého národa, který dění ve světě nemůže nikterak ovlivnit. Je znám též jako autor dramát.

V dalším vývoji slovinské literatury se setkáváme se sociálním realismem. V letech německé, maďarské a italské okupace Slovinska se uplatňuje především lyrika s bojovným zaměřením. Ve druhé polovině 20. století zasahuje do slovinské literatury velké množství uměleckých směrů, které v literatuře existují vedle sebe. „*Postavení literatury v nové společnosti se změnilo, neměla už svůj tradiční význam. Proto hledala nové formy a stylové prvky v předcházejících směrech a proudech. Tak se objevily postrealistické, postexpresionistické s postsymbolistické formálně-stylové prvky. Změnil se i vztah k jazyku. Konkrétní poezie vytvořila nový vizuální jazyk zvláštních tvarů, kombinací a konstrukcí, do určité míry se stíraly hranice národního jazyka. Tyto jevy byly označovány jako avantgarda, antipoezie, postmodernismus, ludismus, pop-art, topografická poezie aj.*“ (DOROVSKÝ 2001d)

V dalším literárním vývoji plní stěžejní role parodie a ironie. Na sklonku 20. století se literatura snaží uchopit téma osudu moderního člověka.

31.3 ZÁVĚR

Závěrem snad zbývá říci už jen tolik, i v poslední době si slovinská literatura stále nachází cestu i k českému čtenáři. O tom snad svědčí i fakt, že v letech 1991 – 2006 bylo vydáno šedesát dva českých překladů ze slovinské literatury.

ZDROJE

- DOROVSKÝ, I. (2001a): *Slovník balkánských spisovatelů: albánská literatura, bosenskohercegovská literatura, bulharská literatura, chorvatská literatura, makedonská literatura, slovinská literatura, srbská a černohorská literatura*. 1. vyd. Praha: Libri, s. 38. ISBN 8072770063.
- DOROVSKÝ, I. (2001b): *Slovník balkánských spisovatelů: albánská literatura, bosenskohercegovská literatura, bulharská literatura, chorvatská literatura, makedonská literatura, slovinská literatura, srbská a černohorská literatura*. 1. vyd. Praha: Libri, s. 483. ISBN 8072770063.
- DOROVSKÝ, I. (2001c): *Slovník balkánských spisovatelů: albánská literatura, bosenskohercegovská literatura, bulharská literatura, chorvatská literatura, makedonská literatura, slovinská literatura, srbská a černohorská literatura*. 1. vyd. Praha: Libri, s. 339. ISBN 8072770063.
- DOROVSKÝ, I. (2001d): *Slovník balkánských spisovatelů: albánská literatura, bosenskohercegovská literatura, bulharská literatura, chorvatská literatura, makedonská literatura, slovinská literatura, srbská a černohorská literatura*. 1. vyd. Praha: Libri, s. 40 - 41. ISBN 8072770063.
- URL 1: Fran Levstik. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2012-05-05]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Fran_Levstik.
- URL 2: *Letní turistika - Slovinsko* [online]. 2010 [cit. 2012-05-05]. Dostupné z: <http://lide.uhk.cz/fim/student/dittrto1/letni-turistika.htm>.
- URL 3: http://is.muni.cz/th/7739/ff_r/Preklady_slovinske_literatury_v_ceskem_txt

32 SLOVINSKÁ HUDBA

Bc. Adam Sedlák (KGG PŘF UPOL)

Slovinsko - jakožto „nejvíce západoevropský stát“ bývalé Jugoslávie - mělo již odjakživa hodně blízko k rakouské a severoitalské kultuře. To samé platí i v rámci hudby, která měla vždy blízko právě k těmto dvěma regionům. Pouze v několika regionech na jihu země se kultura orientuje spíše k chorvatským, respektive istrijským regionům. Kořeny slovinské hudby sahají také do časů Rakouska-Uherska, jehož součástí Slovinsko bylo do roku 1918.

Jako zajímavost můžeme uvést nález flétny coby nejstaršího nalezeného nástroje vůbec, z jeskyně blízko Cerčna. Flétna je vyrobená z kostí jeskynního medvěda a její stáří se datuje k 43 100 let př. n. l.

Historii moderní Slovinské hudby můžeme datovat k 5. století n. l., kdy se na území dnešního Slovinska začalo rozšiřovat křesťanství. Tehdejší liturgické písně se postupně začaly mezi lidem šířit a vznikaly tak první lidové písně známé dodnes. Co se týče klasické hudby, byla ta slovinská nejvíce ovlivněná italskými skladateli, kteří své opery prezentovali nejčastěji v tehdejší Filharmonické akademii v Lublani. V roce 1982 byla postavena budova lublaňské Opery. Jejimi architekty byli Vladimír Hránský a Antonín Hrubý. Ve své době zde vystupovali nejznámější slovínští skladatelé jako např. Emil Adamič (1877-1936) nebo Fran Gebrič (1840-1917).

Lidem známější je určitě slovinská folková hudba. Tento dominantní hudební styl využívá nespočet typů nástrojů, typickými jsou potom Štýrská harmonika (starší typ akordeonu), housle, flétna a klarinet. Jako průkopníky zdejší folkové hudby můžeme označit Slavka a jeho bratra Vilka Avsenika. Jsou to jedni ze světově nejznámějších muzikantů hrajících polku a valčík. Jejich hudba se v padesátých letech postupně začala rozšiřovat do západoevropských států (zejm. Německo), kde z jejich stylu čerpalo nespočet dalších muzikantů a kapel, které jsou zde populární dodnes. Tento styl lze především charakterizovat velikou melodičností a v kapele nalezneme vždy nejméně tři zpěváky (v některých případech až 8). Některé z písní této doby se dokonce umísťovaly v západoevropských hudebních žebříčcích, v té době plně průkopníků rock'n rollu. Asi nejznámější slovinská kapela hrající populární hudbu je Laibach, založená v počátcích osmdesátých let, hrající specifický neoklasický a industriální proud. Název kapely čerpá z německého názvu Lublaně. Kapela hrála také významnou roli v organizaci NSK (přeloženo z němčiny - nové slovinské umění), které vznikalo ještě v době, kdy bylo Slovinsko součástí Jugoslávie. Tato až politická organizace umělců byla často kritizována za své až přehnaně pravicové názory. Slovinsko bývalo také centrem Punk-rocku v časech Jugoslávie. Můžeme zde uvést kapely jako Pankrti, Niet a Otroci Socializma. Mimo jiné odtud pochází mnoho známých skupin hrající formy metalu, nebo mnoho známých DJ-ů (DJ Umek).

Tradiční slovinská hudba čerpala z mnoha kultur, což souviselo s tím, že území náleželo k mnoha odlišným říším a královstvím. Svého největšího rozmachu se slovinská hudba dočkala zejména v padesátých letech minulého století, za což může vděčit především bratrům Avsenikovým. V časech Jugoslávie byla slovinská hudba často součástí boje proti nezávislosti. Dnes můžeme Slovinsko v rámci hudby označit jako multikulturní zemi, kde se setkáme s nespočtem odlišných stylů moderní hudby.

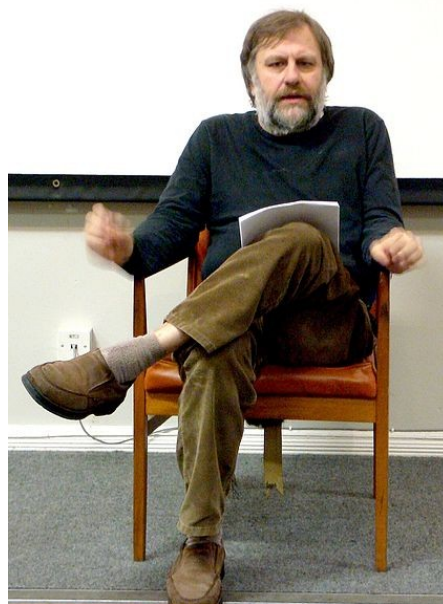
ZDROJE

- *World Music: Africa, Europe and the Middle East* [Google books]. London: Rough Guides, 1999, s. 227-228 [cit. 2012-05-15]. ISBN 1858286352.
- *Slovenia: Cultural profile* [online]. 2007 [cit. 2012-05-15]. Dostupné z: http://www.culturalprofiles.org.uk/slovenia/Directories/Slovenia_Cultural_Profile/-8008.html

33 SLAVOJ ŽIŽEK: NEBEZPEČÍ RELATIVISMU – POTŘEBA NOVÉ ONTOLOGIE

RNDr. Robert Osman (GÚ PŘF MU)

Pokud je úkolem této eseje odpovědět na otázku, kdo je Slavoj Žižek, je potřeba si nejdříve odpovědět, proč má být tato postava představena při exkurzi do Slovinska. Předně je to významný slovinský občan, Slovinec, narozený 21. března 1949 v Lublani, vystudoval filosofii na Univerzitě v Lublani, v roce 1990 kandidoval na slovinského prezidenta a od roku 2005 je členem Slovinské akademie věd a umění. Bezpochyby tak jde o jednu z nejdůležitějších žijících osobností Slovinska.

Obr. 40 Slavoj Žižek

Za druhé má velmi vřelý vztah k České republice. Jeho předkové přišli do Slovinska právě z Čech, odkud pochází také jeho jméno - Žižka. Navíc se několikrát ve svých textech Žižek věnoval některým jevům a postavám české kultury a politiky. Necháme-li stranou standardní odkazy na Kafku a Kunderu, jsou to zvláště dvě postavy: Václav Havel a Josef Švejk (Hauser 2008). Vůči odkazu Václava Havla Žižek zaujímá poměrně kritickou pozici, když upozorňuje na meze jeho politického projektu. Havlova etická pozice byla zakotvena v prostoru, který otevřel a udržoval právě komunismus tím, že se pokusil vyhnout logice kapitalismu. Po ztroskotání komunistického režimu se tento prostor rozplynul a Havlova vize autentické lidské solidarity a pospolitosti ztratila půdu pod nohama. Co antikomunističtí disidenti jako Havel přehlížejí tedy je, že sám prostor, z něhož teror a bída kritizují a odsuzují, byl otevřen a udržován pokusem komunismu vyhnout se logice kapitalismu (Žižek 2005, 2007). Jelikož jsou Žižekova slova vytržena z kontextu delších textů obtížněji srozumitelná, lze pro přednesení tohoto argumentu využít i jiná slova, které řekl v roce 2007 v rozhovoru pro Český rozhlas: „i když zcela sympatizuji s Československou sametovou revolucí, je tu zase ta mezera. Lidé něco očekávali – spravedlnost, solidaritu, svobodu, důstojnost – a to samozřejmě nepřišlo. Podle oficiálního vysvětlení lidé prostě chtěli příliš moc a musí se kapitalismu teprve učit. Ale i v rozvinutých zemích jsou lidé stále nespokojenější. Se světovým kapitalistickým systémem je evidentně něco zásadního v nepořádku. A to nás možná opravňuje říkat, že boj sametové revoluce pokračuje. Když mě lidé obviňují, že trpím nostalgií po komunistických dobách, pak říkám nikoliv. Podívejte se na Čínu. Není to nádherná, ironická odpověď na Fukuyamu⁴⁶? Ano, kapitalismus vyhrál, ale teď to vypadá, že ti nejlepší kapitalističtí manažeři jsou komunisté. Jsou schopnější než v západních liberálních demokraciích a to mi dělá starosti.“ Václav Havel se tak v Žižekově interpretaci stává tragickou postavou, která nerozpoznala poslední inspiraci svého etického postoje – neprohlédla osudovou

⁴⁶ Odkaz na literární dílo Francise Fukuyamy *Konec dějin a poslední člověk*. Žižek v této souvislosti říká: „Vsadím se ale, že dobrých 90 procent současných levicově orientovaných lidí jsou ve skutečnosti fukuyamovci. Nebo tomu tak bylo přinejmenším ještě před pár lety. Nepokládají si totiž žádné velké otázky, jejich alternativní modely nejsou jasné. I ta nejradikálnější rétorika, která zaznívala na sociálních fórech v Porto Allegre nebo v Seattlu, byla v zásadě jen moralizováním. Existuje ale nějaký pozitivní model? Je velmi snadné hrát kartu místních hnutí a organizovat se na lokální úrovni. To ale žádným modelem není.“

rozporuplnost minulého režimu. Žižekovo chápání Havla tak může inspirovat k tomu, abychom minulý režim začali analyzovat právě z hlediska jeho rozporuplnosti a nespokojovali se s nálepkou „totalitarismus“.

Postavě Švejka se Žižek věnuje v knize *Mor fantasmát*⁴⁷, kde ukazuje subverzivnost spočívající v tom, že Švejk důsledně dodržuje příkazy a zákazy a tím vyvolává totální zmatek. Švejk zaujímá antiideologickou pozici par excellence, a právě tato pozice, která se u nás rozšířila a prohloubila i díky Haškovu literárnímu géniu, je možná tím nejcennějším v české kultuře – antiideologie. Toto ocenění Švejka se dá chápat jako projev Žižekova zvláštního vztahu k Čechám (Hauser 2008). Žižek se taktéž netají ani obdivem k české filmové produkci, o které tvrdí: „...ty byly mou první velkou láskou. Já sice obdivuju Hollywood, ale československá nová vlna ve filmu nabízí příklad, jak Vás západ může zničit. Mluvím o Miloši Formanovi. Moje absolutně nejmilejší jsou jeho tři rané filmy – Černý Petr, Lásky jedné plavovlásky a Hoří, má panenko. To je dílo génia. Mám rád i jeho první americký film *Taking off*⁴⁸. V něm se pokusil ukázat americkou střední třídu v českých očích, je to stejný svět a skvěle to funguje. Ale v Americe to byl propadák, tragédie. A jeho pozdější hity se mi nelíbí – ani *Amadeus*, ani *Přelet nad kukaččím hnízdem*. [...] Možná to je ta největší tragédie pádu komunismu. V těch dobách útisku bylo něco, co vyzývalo k čistému umění. A pak si lidé mylně mysleli - teď přišla svoboda, teď vykvete veškerá doposud potlačovaná spiritualita. Ne, ne, nic takového se nestalo.“ Ve vztahu k České republice je však zajímavé také to, jak dlouho zde byl opomíjen. Česká republika byla dlouhou dobu poslední evropskou zemí, která neměla přeloženou ani jednu jeho knihu do mateřštiny. Zlomovým se stal až rok 2007, kdy mu vyšly hned dva tituly a to jeho pravděpodobně neznámější kniha „Nepolapitelný subjekt“ a taktéž „Mluvil tu někdo o totalitarismu?“. Tato situace je nejspíše dána tím, že Žižekovy základní inspirační prameny – Lacan a Marx – jsou u nás stále opomíjeny jako něco zakázaného a není známa ani filosofie, kterou Žižek už překračuje a vůči níž se kriticky vymezuje jako např. Althusser, Laclau, Mouffová, Butlerová (Hauser 2008).

A třetí důvod, proč hovořit právě o Slavoji Žižekovi, je jeho mezinárodní význam. Po studiu filosofie v Lublani pokračoval studiem psychoanalýzy v Paříži. Od roku 1979 působil jako výzkumný pracovník na Institutu pro sociologii a filosofii na univerzitě v Lublani, mezi lety 1982 a 1986 také jako hostující profesor na Katedře psychoanalýzy univerzity Paříž-VIII, v letech 1991 a 1992 v Centru pro studium psychoanalýzy a umění v Buffalu, v roce 1992 také na Ústavu srovnávací literatury v Minneapolis, v roce 1993 na Tulane University v New Orleans, v roce 1994 na Cardozo Law School v New Yorku, v roce 1995 na Columbia University v New Yorku, v roce 1996 na Princeton University, v roce 1997 na New School for Social Research v New Yorku, v roce 1998 na University of Michigan, v roce 1999 na Georgetown University ve Washingtonu a takto by se dalo pokračovat dále. Aktuálně žije v Londýně a přednáší na Harvardu i Sorbonně. Pro ilustraci postačí i tento neúplný přehled. Co by však nemělo být opomenuto, je vznik odborného časopisu o jeho díle. V roce 2007 byl totiž vytvořen akademický internetový časopis věnovaný studiu Žižekova díla pojmenovaný *International Journal of Žižek Studies*⁴⁹, který vychází čtyřikrát do roka. I zde se v prvním čísle sami zakladatelé ptají: „proč Žižek?“ Jejich zdůvodnění je až prozaické: „význam Žižeka není pouze v jeho

⁴⁷ ŽIŽEK, Slavoj. (1997): *The Plague of Fantasies*, London, New York, Verso.

⁴⁸ V češtině „Odcházím...“.

⁴⁹ <http://zizekstudies.org/index.php/ijzs/index>.

teoretických počinech, ale především v pozici, kterou se snaží zaujmout vůči akademickému světu i vůči médiím“.

Proč Žižek? Jedna z nejdůležitějších žijících slovinských osobností s velmi kladným vztahem k České republice, která zaujímá velmi kritický postoj jak k současnému pojetí globálního kapitalismu, tak podobě dnešní demokracie, ale i vůči samotné vědecké komunitě, neostýchá se zapojovat do nejrůznějších protestních hnutí a nahlas a veřejně vyjadřovat svůj poměrně radikální názor k aktuálním tématům⁵⁰. Tak proto!!!

Logicky tak musí následovat otázka: „*kdo je Slavoj Žižek*“? Když zde napíšu, že je to slovinský filosof a kulturní teoretik čerpající z filosofických tradic Marxe a Hegela⁵¹ a také z psychoanalytické teorie Jacquese Lacana, bude to sice pravda, ale nikomu to mnoho neřekne. Žižek je však skutečně velkým obdivovatelem Hegela. Říká: „*za prvé, dnes musíme všechno promyslet znovu, od začátku. Řečeno velmi jasně, dnes je mezi tzv. kreativními humanisty, marxisty, či levičáky populární zábavou hledat v minulosti bod, kde se to pokazilo, kde se komunistické hnutí vydalo totalitárním směrem. [...] Otázkou není vracet se k Marxovi, ale opakovat jej v kierkegaardovském smyslu⁵², tedy v tom, že opakovat neznamena dělat znovu to samé, ale opravit chyby. Jinak by měl být Marx velmi kritizován. Ve své poslední knize, kterou jsem dokončil o Hegelovi, říkám, že bychom se měli vrátit před Marxe, právě k Hegelovi. Myslím, že Hegel je myslitel dneška.*“ Pokud nic jiného, pak z tohoto úryvku musí být patrná alespoň Žižekova odvaha hlásit se k názorům, které jsou považovány za překonané ideologické haraburdí. „*Chci zachránit ideu marxismu. A způsob, jak ho zachránit, je právě v bezohledné kritice marxismu.*“ Sám se tedy označuje za komunistu, ale druhým dechem dodává, že není komunistou, pokud je komunismem míněn systém, který zkolaboval v roce 1990, ale komunistou, kterému leží na srdci osud věcí veřejných (tzv. commons).

V rámci projevu k účastníkům Occupy Wall street 9. 10. 2011 v New Yorku Žižek jako příklad elementárního ohrožení věcí veřejných použil starou anekdotu. *Jednoho muže z Východního Německa poslali pracovat na Sibiř. Věděl, že jeho pošta bude cenzurována, a tak svým přátelům řekl: „bude-li dopis, který ode mne dostanete, napsán modrým inkoustem, budu psát pravdu. Pokud bude napsán červeným inkoustem, je to všechno lež.“ Za měsíc jeho přátelé obdrží první dopis. Je celý napsán modře. Píše se tam: „je to tu všechno báječné. V obchodech je plno dobrého jídla. V kinech hrají skvělé filmy ze Západu. Byty jsou prostorné a luxusně zřízené. Jediná věc, která není k dostání, je červený inkoust.“* Máme veškeré svobody, po kterých toužíme. Chybí nám ale červený inkoust, jazyk, jímž bychom mohli artikulovat naši nesvobodu. Žižek tak velmi jednoduchým způsobem ukazuje jazyk a s ním i spojené myšlení, které je nám vnucováno v rámci současné hegemonie globálního kapitalismu. Specifické diskurzivní praktiky jsou odpovědný například za limity naší představitosti či neschopnost věřit ve změnu. Žižek to dokládá následovně: „*Na jedné straně, v oblasti technologie a sexuality se nic nezdá být nemožné. Můžete cestovat na Měsíc, s pomocí biogenetiky se možná budeme moci stát nesmrtelnými, můžete mít sex se zvířaty nebo cokoliv jiného. Podívejte se ale na sféru společnosti a ekonomiky. Zde je prakticky všechno pokládáno za nemožné. Chcete o trochu zvýšit daně*

⁵⁰ Projev k účastníkům Occupy Wall street, 9. 10. 2011: <http://www.youtube.com/watch?v=KD30stQRGWA>.

⁵¹ Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770 –1831) německý filosof, představitel německého idealismu

⁵² Søren Aabye Kierkegaard (1813 –1855) dánský filosof, teolog a psycholog.

bohatým. Řeknou vám, že je to nemožné.“ Je legitimní si při četbě těchto řádků klást sám sobě otázky: co si představit dokáží, co nikoliv, čím to může být způsobeno?

Žižek ve všech svých textech jako další příklad používá zvrácenou logiku charity. Tvrdí, že charita je určitým alibistickým vykoupením z vlastního pocitu viny, zároveň zastírá udržování či konzervaci nerovností ve společnosti a tím znemožňuje skutečné řešení nepříznivé situace. Jejím skutečným cílem není opravdová změna, ale udržování jakéhosi statusu quo. Říká: „*lidé jsou obklopeni otřesnou chudobou, odpudivou ošklivostí, ohavným hladověním. Je nevyhnutelné, že se jich to všechno musí hluboce dotýkat. Ve shodě s tím, s úctyhodnými, leč scestnými pohnutkami, s velkou vážností a stejně velkou sentimentalitou berou na sebe úkol vymýtiti zlořády, které kolem sebe vidí. Jejich medikamenty, ale chorobu neléčí: pouze ji prodlužují. A po pravdě řečeno, jejich medikamenty jsou součástí choroby. Pokoušejí se kupříkladu vyřešit problém chudoby tím, že se snaží chudé udržet při životě. To však není řešení: celou věc tím jen zhoršují. Jejich skutečným cílem by mělo být změnit společnost tak, aby něco takového jako chudoba vůbec nebylo možné. A altruistické pohnutky jim ve skutečnosti brání v tom, aby toho cíle dosáhli. Těmi nejhroššími otrokáři byli ti, kteří byli ke svým otrokům laskaví, a tak zabránili tomu, aby si hrůzy systému uvědomili ti, kteří jimi trpěli a aby jim porozuměli ti, kteří nad nimi přemýšleli. Charita degraduje a demoralizuje.*“

Žižek jde však ještě dál a tento princip ukazuje na běžném chování každého z nás. Když si kupujeme například kávu ve Starbucks, je do její ceny rovnou započítána část, kterou platíme za to, že Starbucks nakupuje fair trade kávu, že za nás dohlíží na to, aby pěstitelé kávových bobů dostávali za těžkou práci férovou odměnu. Říká přímo: „*nekupujete si jen kávu, ale svým ryzím způsobem kapitalismu si kupujete zároveň i rozhrěšení za to, že jste jen pouhý konzument. Děláte něco pro životní prostředí, pomáháte hladovějícím dětem v Guatemale...*“ Žižek tento fenomén fair tradu, dobročinnosti a charity označuje za outsourcing odpovědnosti. Důrazně tak upozorňuje na to, že při našich zcela běžných, rutinních aktivitách připouštíme outsourcing práce, mučení a poté, co manželské agentury outsourcovaly dokonce i náš milostný život, dovolujeme, aby byla outsourcována i naše politická angažovanost. V outsourcingu všech těchto fenoménů však není však nic většího než pouhá pohodlnost. Žižek tento argument uzavírá citací Oskara Wilda: „*Je mnohem snazší sympatizovat se strádáním, nežli s kritickým promýšlením strádání.*“

Poslední otázka, která by v eseji měla být zodpovězena je, co znamená ten nemožný název: *Nebezpečí relativismu – potřeba nové ontologie*. Žižek ve shodě se slavným Adornovým⁵³ citátem: „*žádná poezie po Osvětlení*“ tvrdí, že stále ještě žijeme v době traumatizované holocaustem. Stále jsme nenašli způsob, jak se vyrovnat s praktikami druhé světové války. Jak se mohlo vůbec něco takového stát? I samotnou postmodernu Žižek vidí jako určitý důsledek tohoto traumatu. Relativismus není podle něj něco konstruktivního, naopak ve své extrémní podobě představuje poměrně nebezpečný nástroj. Relativismus je obranou reakcí na neschopnost vyrovnat se s holocaustem. Kdykoliv se na obzoru objeví nějaký nový alternativní názor, postoj, stanovisko, či snad řešení, lze jej vždy až vulgárně zrelativizovat argumentem: „každý radikální emancipační politický projekt nutně končí nějakým typem totalitární nadvlády a kontroly“. Použití tohoto argumentu, tohoto pojmu „*totalitarismus*“ je však svého druhu nouzové řešení (již zmiňovaná obranná strategie), která nám neumožňuje myslet, nenutí nás přemýšlet nad alternativami, místo toho nás zprošťuje povinnosti myslet nebo nám dokonce

⁵³ Theodor Ludwig Wiesengrund-Adorno (1903–1969) německý filosof, teoretik hudební vědy a estetik.

v myšlení aktivně zabraňuje (Žižek 2007). Člověk by téměř očekával, že Žižek použije spojení „*outsourcing myšlení*“. Ale až tak daleko nezachází. Uplatňuje zde obdobnou logiku jako v případě staré východoněmecké anekdoty s červeným inkoustem⁵⁴. Je to jazyk, je to diskurz, který je zodpovědný za naši schopnost představit si, věřit, argumentovat, či se dokonce angažovat za nějaký alternativní projekt. Argument totalitarismu tak podle Žižeka umožňuje relativismu, aby v této postmoderní době nenechal vzniknout žádné nové velké alternativní ontologii. Jelikož jsme v současnosti svědky hegemonie neoliberálně kapitalistické ontologie, vedle níž není umožněno vzniknout alternativě, uchyluje se většina opozičních i vládnoucích levic v celé Evropě k obranářské strategii – zachránit co nejvíce z toho, co tu bylo v minulosti, namísto toho, aby se snažili nabídnout nové východisko. Tak by snad mohla být pochopitelná jedna z klíčových Žižekových tezí, tedy: *nebezpečí relativismu – potřeba nové ontologie*.

Na místo závěru si dovolím už jen poslední poznámku. Slavoj Žižek mimo to, že je filosofem a psychoanalytikem, je taktéž kulturním teoretikem, nebo lépe řečeno filmovým teoretikem. Ve většině svých knih dává neustále příklady výhradně z filmů, líčí filmové zápletky a usazuje jednotlivá díla do širších kontextů. Žižek o filmu říká: „*Pokud se chcete dostat k pochopení naší současné ideologické pozice, najdete ji ve filmu. Hollywood – dnešní ideologii tam najdete v čistší, preciznější podobě než ve skutečnosti. [...] Řekněme, že mám nějaké touhy a stydím se o nich veřejně mluvit. Někdo mi řekne, tak to napiš jako povídku. Tam se to objeví jen jako beletrie a nebude se to brát jako zpověď. Chápete? Když se to neváže na vás osobně, je mnohem snazší říct pravdu. Ve filmové fikci platí něco obdobného.*“ Žižek přímo přispívá i k rozvoji filmové teorie. Na závěr této eseje bych případným zájemcům o tuto významnou slovinskou osobnost chtěl doporučit dokumentární film *Perverzní průvodce filmem*⁵⁵, kde jsou shrnuty jeho nekonvenční názory na filmovou tvorbu.

⁵⁴ Určitou zajímavostí je, že v češtině byla celá jeho kniha *Mluvil tu někdo o totalitarismu?* vytištěna červeným inkoustem.

⁵⁵ V originále *The Pervert's Guide to Cinema*. Více například na: <http://www.csfid.cz/film/223182-perverzni-pruvodce-filmem>.

ZDROJE

- HAUSER, M. (2008): *Žižek a Čechy*. Socialistický kruh: sdružení pro levicovou teorii. [cit. 2012-05-04].
- Dostupné na: http://www.sok.bz/index.php?option=com_content&task=view&id=208&Itemid=49

- MYERS, T. (2008): *Slavoj Žižek*. Praha: Svoboda Servis, 140 s.

- ŽIŽEK, S. (2007): *Nepolapitelný subjekt. Chybějící střed politické ontologie*. Chomutov: Luboš Marek. 440 s.

- ŽIŽEK, S. (2007): *Mluvil tu někdo o totalitarismu?* Praha: tranzit, 274 s.

- ŽIŽEK, S. (2011): *Utahovat si z Fukuyamy je snadné*. [cit. 2012-05-04]. Dostupné na: <http://www.literarky.cz/civilizace/89-civilizace/3414-slavoj-iek-utahovat-si-z-fukuyamy-je-snadne>

- ŽIŽEK, S. (2007): *Dobří lidé z Porto Davosu*. [cit. 2012-05-04]. Dostupné na: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=076&clanek=060717>

- ŽIŽEK, S. (2005): *Pokusy uniknout logice kapitalismu*. [cit. 2012-05-04]. Dostupné na: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=056&clanek=060515>

- ŽIŽEK, S. (2009): *Jednou jako tragédie, podruhé jako fraška*. [cit. 2012-05-04]. Dostupné na: <http://www.youtube.com/watch?v=4bpcMfA9RHc>

- ŽIŽEK, S. (2011): *Projev k účastníkům Occupy Wall street, 9. 10. 2011*. [cit. 2012-05-04]. Dostupné na: <http://www.youtube.com/watch?v=KD30stQRGWA>

- ŽIŽEK, S. (2008): *Nepolapitelný subjekt - Chybějící střed politické ontologie*. Český rozhlas 3, Vltava. [cit. 2012-05-04]. Dostupné na: http://www.rozhlas.cz/mozaika/literatura/_zprava/439284

34 JOSIP PLEČNIK A JEHO DÍLO VE SLOVINSKU

Mgr. Martin Braun (GÚ PŘF MU)

34.1 ÚVOD

Josip Plečnik, někdy též v ČR uváděný pod svým slovinským jménem Jože Plečnik, byl významný slovinský architekt, urbanista a designér. Do povědomí obyvatel České republiky se zapsal především jako dvorní architekt presidenta Masaryka v časech nového samostatného československého státu. Kromě svého zahraničního působení (Československo, Rakousko) však zanechal nejvíce stop ve svém rodném Slovinsku. Právě Plečnikovo působení v této zemi je hlavním obsahem tohoto referátu.

34.2 ŽIVOTOPIS

Josip Plečnik se narodil 23. 1. 1872 v Lublani v rodině uměleckého řemeslníka (truhláře). Otec podle Plečnika tvrdě pracoval a snad i proto se ze sourozenců staly respektu hodné osobnosti. Kromě architekta zde byl i bratr Andrej, který byl knězem a Janez, který vykonával lékařské povolání. Svůj zájem o architekturu objevil na studiích ve Štýrském Hradci, kde získal stipendium na státní obchodní škole. Štýrský Hradec je historické město plné renesančních památek a mladý Plečnik jej čile skicuje.

Po studiích v Hradci tento nadějný student odchází na studia architektury na vídeňskou Akademii k tvůrci moderny, k významnému secesnímu architektovi, Ottu Wagnerovi (1894-98). Zde se též spřátelil s Janem Kotěrou, výrazným architektem takzvané „české moderny“. Při studiích je zaměstnán jako kreslič interiérů a práce ho nebaví. Nespátříje v ní nápad a nudí ho. V průběhu studií si osoby Plečnika a jeho talentu všimá právě Otto Wagner a přizve jej k projektu vídeňské železnice, na kterém pracuje. Za úspěšné absolutorium a závěrečnou práci získává Římskou cenu a dvouletý studijní pobyt v Itálii a Francii. Od roku 1900 samostatně projektuje a staví ve Vídni. Roku 1910 odchází do Prahy jako profesor dekorativní architektury na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou. Roku 1920 je československou vládou ustanoven hlavním architektem Pražského hradu, který po časech bezvýznamného sídla za Rakouska-Uherska získává novou funkci jako reprezentativní sídlo hlavy státu nové a sebevědomé země. Od roku 1921 je současně profesorem architektury na lublaňské technice. Zajiždí však pravidelně do Prahy a spolu se svým žákem Ottou Rothmayerem intenzivně pracuje na úpravách Pražského hradu až do roku 1934. Současně projektuje a realizuje své návrhy jak ve Slovinsku, tak v Čechách. Umírá 7. 1. 1957 v Lublani.

34.3 PLEČNIKOVA ARCHITEKTURA

Na raných Plečnikových pracích je zřetelný vliv vídeňské Wagnerovy školy. Jako budoucí představitel moderny však záhy opustil secesní tvarosloví a začal využívat jednoduché monumentalizující výrazové prostředky ovlivněné antikou a ranou italskou renesancí, se kterou se blíže seznámil při pobytu v Itálii. Měl mimořádný smysl pro detail a užití kvalitních materiálů (žul, mramorů aj.). Dokonale ovládal techniku stavění, budovy navrhoval včetně interiérů, nábytku, designu a užitkových předmětů; nepominutelná je též jeho činnost restaurátorská. Vrcholné období Plečnikovy tvorby je svázáno s dostavbou a úpravami Pražského hradu. Jeho stavební, zahradní a designéřské návrhy však byly realizovány kromě Prahy a Lán též ve Vídni a především v hojném počtu v jeho rodném Slovinsku.

34.4 SLOVINSKÉ PROJEKTY A REALIZACE

34.4.1 Zdymadlo na řece Lublanica, 1944, Lublaň

Stavidlo Ljublanice se nachází na konci regulovaného toku řeky Ljublanicy využívaného k ovládní výšky hladiny v historickém centru Lublaně. Stavidlo je součástí rozsáhlého Plečnikova projektu na uspořádání říční promenády v centru města. Původní Plečnikův návrh počítal s tím, že promenáda u stavidla skončí a vrátí se zpátky do města. Kvůli tomu Plečnik v blízkosti zdymadla navrhl na březích dvě malá náměstí. Samotné stavidlo je koncipováno jako dům na vodě podporovaný trojicí vznešených sloupů. Trojice hlavních pylonů připomíná architekturu egyptských hrodek. Stavidlo vytváří dojem pevně usazeného celku a zdůrazňuje tím svůj primární účel regulace vodního prvků.

34.4.2 Slovinská národní a univerzitní knihovna, 1941, Lublaň

Obraz Lublaně je dotvářen desítkami Plečnikových zásahů od velkých urbanistických projektů až po komorní městský mobiliář, přesto si jedna stavba zasluhuje zvláštní pozornost. Knihovna je pro svou jedinečnost nositelem identity, odrazem historie města a doslova klasickým dílem "Plečnikovy Lublaně".

Projekt knihovny byl zadán již v roce 1931. O projekt se ucházela řada architektů. V soutěži však nakonec zvítězil Plečnik. A to i přes to, že mezinárodní porota lépe hodnotila návrh Ivana Vurnika. I proto Plečnik před započítím stavebních prací v roce 1936 konečné plány značně upravil. Plečnik budovu koncipoval jako 'chrám lidské vzdělanosti a moudrosti nezbytný pro „pro zdravý rozvoj národa a jeho samostatnosti“'. Kromě toho měla budova sloužit ke cti města i v případě, kdyby přestala sloužit svému původnímu účelu.

Vnější rozměry Plečnik převzal po předchozí renesanční budově bývalého Aueršperského paláce zničeného během zemětřesení v roce 1895. Výsledná hmota včetně výšky římsy měla především zacetit ránu po zbouraném paláci a teprve v dalším plánu řešit provoz knihovny a otázku, kam umístit více než milion svazků knih. Plečnik vycházel z projektu Univerzitní knihovny ve Vídni z roku 1910 od Otto Wagnera. Obvodový plášť knihovny tvoří cihly a kámen z jihoslovinské vesnice Podpeč, ale také kameny z knížecího paláce a římských hradeb, na než narazili při hloubení základů.

Národní a univerzitní knihovna je bezpochyby jedním z klíčových monumentů "Plečnikovy Lublaně", očividně ukazující autorovu zálibu v monumentalitě. Je užito hodnotných materiálů a plánovitě se budova zaměřuje na působivost. To je zejména patrné u hlavního schodiště, obloženého tmavým mramorem. Cesta návštěvníků dále vede z tlumeně osvětlené vstupní haly do impozantního foyer a odtud do 'světla vědění a osvětlení' hlavní čítárny s desetimetrou výškou stropu. Zajímavost v dřevem obložené čítárně představuje zábradlí, vytvořené z trubek pro plynové vedení s mosaznými spojkami. Hrubá stavba byla dokončena v roce 1941, ale z důvodu poškození během války se zařizování interiéru protáhlo až do roku 1947.

34.4.3 Hřbitov Žale, 1940, Lublaň

Pro potřeby rychle se rozrůstající Lublaně vznikl koncem třicátých let minulého století na severovýchodním okraji města nový hřbitovní komplex. V Plečnikových návrzích lze spatřovat inspiraci v antice a jiných historických obdobích. Architekt se pokusil vyvarovat ponuré hřbitovní atmosféry. U jednotlivých pavilonů lze vysledovat vlivy, ale nelze je přirovnávat k žádným známým historickým vzorům.

Plečnikem preferovaný název 'Zahrada vseh svatých' se brzy po dokončení změnil na staroslovanské pojmenování místa smutku – Žale, kam smuteční procesí vstupovalo symetrickou branou oddělující svět živých a zesnulých. Nejvýraznější stavbou je dvoupatrová kolonáda s volným prostorem mezi architrávy. Tvary kaplí jsou odvozeny od primárních architektonických typů jako mohyla, řecká svatyně nebo byzantský kostel. Plečnik využíval tuto rozmanitost, aby vyjádřil myšlenku rovnosti všech náboženství. Malé márnice měly původně sloužit jako soukromé kaple s rodinnými hroby. Po protestech kaple nakonec nesou jména po místních farnostech a slovinských světcích. Později přibyla kaple Adama a Evy pro ateisty. V roce 1979 přestal areál sloužit ke svému pohřebnímu účelu, ale díky prosbám lublaňských obyvatel se zde od roku 1991 opět konají smuteční obřady.

34.4.4 Kostel sv. Michala na Lublaňských blatech, 1938, obec Črna Vas

Kostel vznikl ve světle finančních obtíží zadavatele. Stavba tak vznikala poměrně dlouho a projekt byl mnohokrát přepracován. Důsledkem těchto nesnází jsou však Plečnikova nápaditá řešení, kdy sloupy tvoří prefabrikované skruže, osvětlení mlýnky na kávu a poprvé zde Plečnik používá později oblíbené levné betonové střešní tašky. Interiér se vyznačuje lidovými motivy ve dřevě, které bylo kostelu darováno.

34.4.5 Žehličkový dům, 1934, Lublaň

Dům na úzké parcele měl předznamenat novou podobu ulice Poljanská. Od dalších realizací se upustilo a pro stavbu čníci nad okolní nízké domy se vžil pro jeho podobu název žehličkový dům. Budova v sobě skýtá řadu detailů a konstrukčních novátorských řešení (schodiště, betonové kříže u zimní zahrady, ...), pro která je odborníky ceněna.

34.4.6 Plečnikův dům, 1930, Lublaň

Stavba spojuje 3 venkovské domy a sloužila jako dům Plečnika a zároveň jako jeho ateliér. Spojuje opět antické prvky s prvky tradiční slovinské venkovské architektury.

34.4.7 Kostel sv. Františka z Assisi, 1926, Lublaň

První velká Plečnikova realizace v Lublani, která dala vzniknout pojmu „Plečnikova Lublaň“. Nastavila nové standardy a měřítka. Celkově stavba probíhala mezi lety 1925 až 1931 a ukazuje proměnu architektonického rukopisu. Formy čerpá z prvních křesťanských chrámů a inspiruje se i barokem. Ne všechny návrhy byly bratry františkány přijaty a tak některé z nich můžeme spatřit v jiné slavné sakrální stavbě, a sice v kostele Nejsvětějšího Srdce Páně na pražských Vinohradech z roku 1932.

34.5 ZÁVĚR

Text se věnuje jen nejvýznamnějším architektonickým budovám. Avšak kromě nich můžeme pozorovat jeho styl na řadě dalších detailů v Lublani i v celých urbanizačních plánech. Mezi takovéto zásahy patří revitalizace parku Tivoli, rekonstrukce nábřeží řeky Lublanicy spolu se slavným trojmostím, řada úprav náměstí, ulic i jednotlivé prvky umístěvané do veřejného prostoru (sloupy, plastiky, vázy, zábradlí). Dalšími realizacemi jsou například královská rezidence na Bledu, vila Epos rovněž na Bledu, tržnice a stadion v Lublani, banka ve městě Celje nebo řada rekonstrukcí domů, veřejných budov, kostelů či náměstí. Význam Plečnika pro Slovinci se odráží i na návrhu národní verze euromincí, kde je umístěna podoba nerealizovaného slovinského parlamentu nazývaného autorem „katedrála svobody“. Dalším důkazem Plečnikova významu je pojmenování lublaňského letiště po slavném rodáku.

ZDROJE

- *Aerodrom Ljubljana d.d.*. [cit. 2012-05-03]. Dostupné na: <<http://www.lju-airport.si>>
- *Archiweb.cz - Josip Plečnik*. [cit. 2012-05-03]. Dostupné na: <<http://www.archiweb.cz/architects.php?type=arch&id=710&action=show>>
- *Delo Jožeta Plečnika - Wikipedija, prosta enciklopedija*. [cit. 2012-05-03]. Dostupné na: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Delo_Jo%C5%BEeta_Ple%C4%8Dnika>
- *Life - Jože Plečnik`s Virtual Museum, image collection, interactive maps, searchable database of Plečnik`s work and more..*. [cit. 2012-05-03]. Dostupné na: <<http://www.plecnik.net/life.en>>

35 GASTRONOMIE SLOVINSKA

Bc. David Schaffer (PřF UP)

35.1 ÚVOD

Tradiční slovinská gastronomická nabídka je komponována z kuchyní nejrůznějších krajů Slovinska, které ovlivňují zejména tři širší evropské regiony: alpský (ovlivnění zejména pizzou, těstovinami, rizotem, pršutem atd.), jaderský a panonský (guláš, paprikáš, segedínský guláš, palačinky).

V kvalitnějších zejména horských restauracích může zákazník na menu najít i jídla z divočiny, v přímořských oblastech jsou typická jídla z ryb (treska, pstruh, úhoř, sépie, krabi atd.). Na venkově můžeme narazit především na klasické masné pokrmy (kroupové a bílé klobásy, zabijačková polévka, pečeně, slanina, škvarky, salámy). Národním kuchařským symbolem je ořechový závin (potica), který patří mezi typické slovinské zákusky, stejně jako štruklji nebo prekmurska gibanica.

35.2 VLASTNÍ SDĚLENÍ

Ve slovinské kuchyni najdeme velké množství polévek (nejčastěji kuřecí nebo hovězí vývar) a tkz. „jednolodnicu“ – což je jídlo připravené z jednoho hrce, jako např. ričet, přímořská jota atd. Neodmyslitelným základem hlavních jídel ve Slovinsku je maso. A to především vepřové („svinjina“), telecí („teletina“) a hovězí („govedina“).

Během sezóny je oblíbená především zvěřina, na stolech lze ovšem nalézt i koňské steaky a překvapivě i legálně prodávané medvědí maso. Příliš časté není kuřecí maso, častěji v menu nalezneme krocana nebo husu. Slovinci dělají velmi dobrý chléb („kruh“).

I přes krátkost slovinského pobřeží je běžná příprava ryb a plodů moře. Gastronomickým zážitkem jsou např. pstruzi z řeky Soči. I Slovinci jsou národem houbařů. Nejčastější je příprava tzv. houbového rizota („gobova rižota“). Zajímavostí je např. salát z pampelišek a další různé variace. Vegetariány potěší smažený sýr („ocvrti sir“) nebo nejrůznější čerstvé saláty, které jsou součástí každého jídla, podobně jako v jižní Evropě.

35.3 SLOVINSKÁ NÁRODNÍ JÍDLA

Kranjska klobasa – proslulá slovinská klobása. Musí obsahovat minimálně 68 % vepřového masa, dále zhruba 12 % hovězího masa, maximálně 20 % slaniny, česnek a černý pepř. Servírovat se může s curry a tabulovými omáčkami (kečup, hořčice, dressing). Zapomenout by se nemělo na slovinský kruh neboli chléb.

Žganci – kaše z pohankové, ovesné, kukuřičné nebo pšeničné mouky, vody, oleje a soli. Prosté jídlo podobné italské kukuřičné polentě. Podává se s mlékem, medem či jogurtem, ale také se škvarky, krvavou klobásou a zelím nebo ke zvěřině. Nejčastější je pohanková varianta (ajdovi žganci).

Žlikrofi – obdoba italských raviol. Jedná se o těstovinové taštičky. Přílohou jsou brambory. Celé je to doplněné o cibuli a slaninu. Často se podávají s masovou omáčkou ze skopového nebo králíčího masa.

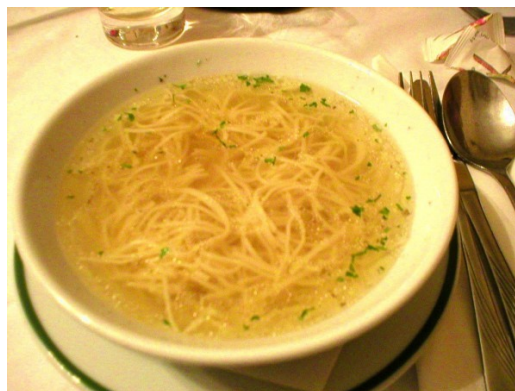
Štruklji – slané nebo sladké knedlíky plněné sýrem, ořechy, ovocem nebo jinou náplní.

Jota – polévka oblíbená v Chorvatsku a na slovinském pobřeží. Hlavními ingrediencemi jsou fazole a kyselé zelí, dále brambory, slanina, žebírka a česnek.

Štajerska kisle juha – zabijačková kyselá polévka ze slovinské části Štýrska. Základ tvoří vepřové nožky a hlava, dále obsahuje kysanou smetanu a několik druhů koření.

Kokošja / goveja juha – kuřecí / hovězí vývar s vaječnými nudlemi. Nejčastěji konzumovaná polévka.

Prekmurska gibanica – zákusek pocházející z oblasti Prekmurje, který se stal celonárodní specialitou. Přípravuje se z listového těsta a v několika vrstvách obsahuje mák, vlašské ořechy, jablka, hrozinky a tvaroh. Na vrchu může být ještě smetana.

Obr. 41 Goveja juha – hovězí vývar

Potica (povitica) – ořechová, maková nebo kokosová rolka z kynutého těsta. Těsto se rozválí do velmi tenké placky, pokryje pastou z vlašských ořechů a zavine do válečku, hotová rolka se potom krájí na plátky. Zahrnutý mohou být i další přísady jako med, estragon a jiné.

Obr. 42 Potica

Čevapi (Čevapčići) – jde o válečky z grilovaného mletého masa, k nimž se podává nakrájená cibule. Na čevapi se většinou používá hovězí maso. Tradiční způsob přípravy je na grilu nad dřevěným uhlím. Slovo čevapi má původ v arabském slově kebab, čevapčići je jihoslovanská zdvojnásobná slova čevapi.

Krofi – koblihy plněné džemem velmi podobné českým koblihám.

35.4 PITÍ

Víno – je ve Slovinsku velmi oblíbené, má velkou tradici a je neobyčejně kvalitní. Do zahraničí se příliš nevyváží (exportují se zejména Pinot, Renski Riežling, Chardonnay, Merlot a Traminac). Pěstovalo se tu už před příchodem Římanů, kdy tu žily keltské a ilyrské kmeny. Výborná vína se produkují ve třech hlavních vinařských regionech: Posavje v povodí řeky Sávy, Podravje v povodí řeky Drávy a Primorska při pobřeží Jaderského moře.

Z Posavje pochází suché červené víno Cviček. Z regionu Primorska se rekrutují červená vína Teran (velmi tmavé, ze slovinského Krasu), Malvazija a Merlot. Z bílých vín jsou populární Beli Pinot a Šipon. Celkem bílá vína reprezentují 75 % slovinské produkce a téměř celou produkci regionu Podravje. Dobré je i slovinské šampaňské značky Zlata Radgonska Penina.

Pivo – v časech Jugoslávie bývalo slovinské pivo nejoblíbenějším pivem v celé federaci. Dvěma zásadními pivovary jsou Laško, jehož nejznámější značkou je Zlatorog, pojmenovaný podle mytického kozorožce se zlatými rohy, a dále Union z Lublaně.

Radler - směs piva a bublinkové citronové limonády pochází sice původně z Bavorska, ale i ve Slovinsku je oblíbená. Radler koupíte běžně i v supermarketech. Pivo má v nápoji 50 až 60 procentní podíl.

Obr. 43 Pivo Union

Pálenka – se tu vyskytuje v několika podobách, např. hrušková viljemovka, švestková slivovka (slivovice) nebo výtečná borůvková pálenka zvaná borovnička. Obecné označení pálenek je žganje, destilují se ze všemožných druhů ovoce. Ve slovinském Krasu se vyrábí brinovec destilovaný z mletých a fermentovaných bobulí jalovce, který se používá i v lidovém léčitelství.

Minerální voda – ve městě Radenci se vyrábí voda Radenska, která se exportuje i do Evropy včetně České republiky.

Káva – se podává nejčastěji ve formě italského espressa, ale zejména v domácnostech se pije též tradiční velmi sladká turecká káva. Milovníci čaje jsou ve Slovinsku v menšině.

35.5 ZÁVĚR

Pokud se na stravovací služby ve Slovinsku zaměříme jako na celek, musíme konstatovat, že průměrné mzdy v tomto odvětví patří k nejnižším, což má vliv na nižší kvalitu a především na nezáměr mladých absolventů o práci v oboru. V zemi spíše než slovinské převažují italské, mexické a univerzální restaurace. Dlouho také neexistovalo třídění restaurací a jiných stravovacích zařízení do kategorií, což se nedávno změnilo. Slovinsko začalo masivně propagovat místní tradiční stravu prostřednictvím informačních letáků a brožur, které jsou zdarma v informačních centrech atd. K dostání je také adresář kvalitních ověřených restaurací, kde si na kvalitních a tradičních slovinských pokrmech můžete pochutnat. Nicméně jak již bylo zmíněno, jejich stav v tuto chvíli není vysoký.

ZDROJE

- HRDINOVÁ, Lucie (2010): *Cestovní ruch ve Slovinsku*. Jihlava: IS VSPJ.
- LONGLEY, Norm. (2005): *Slovinsko: turistický průvodce*. Brno: Jota.
- NĚMEC, Dušan (2003): *Slovinsko*. Brno: Computer Press.
- *Slovinsko* [cit. 2012-05-12]. Dostupné na: <<http://www.volny.cz/zavit/Web/Slovenia.htm>>
- *CK Mundo* [cit. 2012-05-12]. Dostupné na: <<http://www.mundo.cz/slovinsko/kuchyne>>
- *CK Neckermann* [cit. 2012-05-12]. Dostupné na: <<http://www.ckneckermann.cz/slovinsko/autem-evropou/si/destinace.html?p=info>>